

T.C
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

ŞİDDETE MARUZ KALAN ERGEN ÖĞRENCİLERİN PSİKOLOJİK
SAĞLAMLIKLARI İLE EMPATİ VE ÖZ YETERLİKLERİ ARASINDAKİ
İLİŞKİNİN DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLERLE BİRLİKTE İNCELENMESİ
(KAHRAMANMARAŞ İLİ ÖRNEĞİ)

TEZİ YAZAN
Ahmet TOPLU

TEZ DANIŞMANI
Yrd. Doç. Dr. Soner ÇAKMAK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TARSUS/MERSİN
EKİM 2017

TEZ İMZA SÜRKÜLERİ

T.C
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

201510045 numaralı öğrencimiz olan **Ahmet TOPLU** tarafından hazırlanan “**ŞİDDETE MARUZ KALAN ERGEN ÖĞRENCİLERİN PSİKOLOJİK SAĞLAMLIKLARI İLE EMPATİ VE ÖZ YETERLİKLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLERLE BİRLİKTE İNCELENMESİ: KAHRAMANMARAŞ İLİ ÖRNEĞİ**” başlıklı bu tez çalışması jüri üyelerimiz tarafından oy birliği ile **PSİKOLOJİ** Anabilim Dalında **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

.....
Üniv. Dışı - Jüri Başkanı - Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Soner ÇAKMAK
(Çukurova Üniversitesi)

.....
Üniv. İçi - Jüri Üyesi: Doç. Dr. Murat KOÇ

.....
Üniv. İçi - 2.Yedek Jüri Üyesi: Prof. Dr. Bekir Aydın LEVENT

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylıyorum.

30 / 10 / 2017
Doç. Dr. Murat KOÇ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

ETİK BEYANI

Adı – Soyadı: Ahmet TOPLU

Numarası: 201510045

Öğrencinin

Ana Bilim / Bilim Dalı: Psikoloji

Programı: Tezli Yüksek Lisans (x) Doktora ()

Tezin Adı: Şiddete Maruz Kalan Ergen Öğrencilerin Psikolojik Sağlamlıkları
İle Empati ve Öz Yeterlikleri Arasındaki İlişkinin Demografik Değişkenlerle
Birlikte İncelenmesi (Kahramanmaraş İli Örneği)

Bu araştırmanın başlangıcından sonuçlanmasına kadar ki bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde hazırlanarak sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

İTHAF

“İmkansızla imkan dahilinde olanın arasındaki tek fark, insanın kararlılık derecesidir.”

Tommy Lasorda

ÖZET

ŞİDDETE MARUZ KALAN ERGEN ÖĞRENCİLERİN PSİKOLOJİK SAĞLAMLIKLARI İLE EMPATİ VE ÖZ YETERLİKLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLERLE BİRLİKTE İNCELENMESİ (KAHRAMANMARAŞ İLİ ÖRNEĞİ)

Ahmet TOPLU

Yüksek Lisans Tezi, Psikoloji Anabilim Dalı

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Soner ÇAKMAK (Çukurova Üniversitesi)

Ekim 2017, 133 Sayfa

Ergenlerin şiddete maruz kalmalarının yanında şiddete tanık oldukları da görülmektedir. Bu durum ergenleri olumsuz bir şekilde etkilemekte ve ortaya çıkan bu olumsuz durumlardan sonra ergenlerin psikolojik sağlamlıkları ile empati ve öz-yeterlikleri arasındaki ilişki demografik değişkenlerle birlikte araştırılmıştır.

Araştırmanın örneklemini, Kahramanmaraş merkez ilçeleri olan Dulkadiroğlu ve Onikişubat'a bağlı tüm liselerde okuyan toplam 405 ergen öğrenci oluşturmaktadır. Ayrıca basit tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırma verileri, çocuk ve genç psikolojik sağlamlık ölçeği, empatik eğilim ölçeği, çocuklar için öz-yeterlik ölçeği ve demografik bilgi formu kullanılarak elde edilmiştir. Araştırma verilerinin analizinde SPSS 22.00 kullanılmış olup, elde edilen bulgular ise ,05 anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir.

Yapılan analizler sonucunda, şiddete maruz kalan ergen öğrencilerin psikolojik sağlamlıkları ile empatik eğilimleri arasında pozitif yönlü, zayıf ve anlamlı bir ilişki; psikolojik sağlamlıkları ile öz-yeterlikleri arasında pozitif yönlü, orta güçte ve anlamlı bir ilişki; öz-yeterlik ile empatik eğilimleri arasında ise pozitif yönlü, zayıf ve anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Şiddete maruz kalan öğrencilerde psikolojik sağlamlık ile geçme notu, mazeretsiz devamsızlık, anne babanın beraber ve hayatta olması arasında; empatik eğilim ile sınıf düzeyi, cinsiyet, anne eğitim durumu arasında; öz-yeterlik ile geçme notu arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Akademik öz-yeterlik ile cinsiyet, geçme notu, mazeretsiz devamsızlık, anne babanın beraber olması; duygusal öz-yeterlik ile cinsiyet ve anne eğitim durumu değişkenleri arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Sosyal öz-yeterlik ile hiçbir değişken arasında anlamlı farklılık bulunamamıştır.

Anahtar Kelimeler: Ergenlik, psikolojik sağlamlık, empati, öz-yeterlik.

ABSTRACT

**THE INVESTIGATION WITH DEMOGRAPHIC VARIABLES of THE
RELATIONSHIP BETWEEN PSYCHOLOGICAL RESILIENCE, EMPATHY
and SELF-EFFICACY of ADOLESCENT STUDENTS EXPOSED to VIOLENCE
(THE SAMPLE CITY OF KAHRAMANMARAS)**

Ahmet TOPLU

Master Thesis, Department of Psychology

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Soner ÇAKMAK (Çukurova University)

October 2017, 133 pages

It is also seen that adolescents witnessed violence as well as exposure to violence. This negatively affects the adolescents, and the relationship between the psychological resilience of the adolescents and their empathy and self-efficacy has been explored together with the demographic variables.

The sample of the research consists of a total of 405 students studying in the high schools of Dulkadiroğlu and Onikişubat in the central districts of Kahramanmaraş. Also simple random sampling method is used. The research data were collected by using a child and youth resilience scale, empathic tendency scale, self-efficacy scale and demographic information form. SPSS 22.00 was used in the analysis of the research data and the findings were evaluated at ,05 significance level.

As a result of the analyzes, there is a positive, weak and meaningful relationship between the psychological resilience and empathic tendencies of the adolescent students who are exposed to violence; a positive, mid-level, and meaningful relationship between psychological resilience and self-efficacy; there was a positive, weak and meaningful relationship between self-efficacy and empathic tendencies. In the students who are exposed to violence, psychological resilience and grade average, absenteeism without excuse, between parents being together and being alive; between empathic tendency and grade level, gender, maternal education status; there was a significant relationship between self-efficacy and grade average. It was found that there was a meaningful relationship between academic self-sufficiency and gender, grade average, absenteeism, unity of parents; between emotional self-efficacy and gender and maternal education status variables. No significant difference was found between social self-efficacy and any variables.

Keywords: Adolescence, psychological resilience, empathy, self-efficacy.

ÖNSÖZ

Ülkemizde ergenlerle ilgili şiddet olaylarının giderek arttığı görülmektedir. İnsan gelişimi ve değişiminin en fazla olduğu dönemlerden biri olan ergenliği ünlü psikolog Stanley Hall “Ergenlik, insandaki en kötü ve en iyi dürtülerin birbiriyle savaştığı ve kişiyi ele geçirmeye çalıştığı dönemdir” şeklinde ifade etmiştir. Özellikle ergenlerin okul içinde ve okul dışında şiddete maruz kalmaları toplumun her kesimini kaygılandırmakta ve yaşanan bu riskli davranışlar araştırılıp en aza indirilmelidir.

Ergenlerin fiziksel ve duygusal yönden şiddete maruz kalmaları onları sosyal gelişimleri bakımından olumsuz etkilemektedir. Çünkü ergenler arkadaşları tarafından kabul görmek, onlarla iyi arkadaşlıklar kurmak istemektedir. Şiddete maruz kalan ergenlerin kişilik yapısı ve duygusal yapısındaki olumsuz değişiklerin giderilmesi için onların psikolojik sağlamlıkları ile empatik eğilimlerinin ve öz-yeterliklerinin demografik değişkenlerle birlikte incelenmesi önemlidir.

Araştırmanın literatürde öncü bir çalışma olacağı ve psikoloji ile ilgilenen kişilerin güvenle başvurabileceği bir kaynak olacağı düşünülmektedir. Çünkü araştırma şiddete maruz kalan ergen öğrencilerin psikolojik sağlamlıkları ile empati ve öz-yeterlikleri arasındaki ilişkinin demografik değişkenlerle birlikte incelenmesine yönelik olarak nadir yapılmış çalışmalardan biridir.

Bu araştırmanın her aşamasında çalışmamı benimseyerek titiz bir şekilde takip eden, yönlendiren danışmanım Yrd. Doç. Dr. Soner ÇAKMAK’a teşekkürlerimi sunarım. Yüksek lisans dönemi boyunca bilgi birikiminin yanında değerli görüş ve önerilerini aktararak bize yardımcı olan Prof. Dr. Şükrü UĞUZ’a, çalışmamın her aşamasında bana yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Uzman Psikolog Atanur AKAR’a ve her zaman yanımda olan değerli meslektaşlarım Psikolojik Danışman Muhammet BALBABA’ya ve Durmuş BUĞDAY’a teşekkür ederim.

Son olarak bu yoğun süreçte bana maddi manevi desteğini esirgemeyen her zaman yanımda olan değerli eşim Hümeysra TOPLU’ya sabırlarından dolayı teşekkür ederim.

30 /10/ 2017

Ahmet TOPLU

İÇİNDEKİLER

KAPAK	i
TEZ İMZA SÜRKÜLERİ	ii
ETİK BEYANI	iii
İTHAF	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ	vii
KISALTMALAR	xii
TABLolar LİSTESİ	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xv

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Amacı.....	5
1.2. Araştırmanın Problemi.....	5
1.2.1. Araştırmanın Alt Problemleri.....	6
1.2.2. Araştırmanın Hipotezleri.....	6
1.3. Araştırmanın Önemi.....	7
1.4. Araştırmanın Sayıtları.....	8
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	9
1.6. Tanımlar.....	9

İKİNCİ BÖLÜM

2. KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	10
2.1. Ergenlik Dönemi.....	10
2.1.1. Ergenlik Dönemi Gelişim Özellikleri.....	11
2.1.1.1. Bedensel ve Cinsel Gelişim.....	12
2.1.1.2. Toplumsal ve Duygusal Gelişim.....	13
2.1.1.3. Zihinsel ve Dilsel Gelişim.....	13
2.1.2. Ergenlikte Gelişimle İlgili Temel Kuramlar.....	14

2.1.2.1. Romantik Natüralizm Kuramı	14
2.1.2.2. Özünü Yineleme Kuramı	15
2.1.2.3. Psikoanalitik Kuram	15
2.1.2.4. Öğrenme Kuramı	16
2.1.2.5. Kurt Lewin Kuramı.....	16
2.1.2.6. Antropoloji Kuramı.....	17
2.1.3. Ergenlik Döneminde Şiddet Kavramı.....	17
2.1.4. Şiddet Türleri	18
2.1.4.1. Fiziksel Şiddet.....	19
2.1.4.2. Psikolojik Şiddet.....	19
2.1.4.3. Cinsel Şiddet.....	19
2.1.4.4. Ekonomik Şiddet.....	20
2.1.5. Şiddet Kaynakları	20
2.1.6. Ergenlik Dönemi ve Şiddet ile İlgili Yapılan Çalışmalar	20
2.2. Psikolojik Sağlamlık (Resilience).....	22
2.2.1. Psikolojik Sağlamlığı Etkileyen Faktörler	25
2.2.1.1. Risk Faktörleri	25
2.2.1.1.1. Bireysel Risk Faktörleri	26
2.2.1.1.2. Ailesel Risk Faktörleri	26
2.2.1.1.3. Çevresel Risk Faktörleri	26
2.2.1.2. Koruyucu Faktörler.....	26
2.2.1.2.1. Bireysel Koruyucu Faktörler	27
2.2.1.2.2. Ailesel Koruyucu Faktörler	27
2.2.1.2.3. Çevresel Koruyucu Faktörler.....	28
2.2.1.3. Olumlu Sonuçlar	28
2.2.2. Psikolojik Sağlamlığa Sahip Bireylerin Özellikleri.....	28
2.2.3 Psikolojik Sağlamlık ile İlgili Yapılan Çalışmalar	29
2.3. Öz-yeterlik	32
2.3.1. Öz-yeterliği Düşük ve Yüksek Olan Kişilerin Özellikleri.....	34
2.3.2. Öz-yeterlik Kaynakları	34
2.3.2.1. Yaşantı	34
2.3.2.2. Dolaylı Yaşantılar	34
2.3.2.3. Sözel İkna	35
2.3.2.4. Psikolojik Durum.....	35

2.3.3. Öz-yeterlik ile İlgili Yapılan Çalışmalar	36
2.4. Empati Kavramı	37
2.4.1. Empati Basamakları	38
2.4.2. Empati Bileşenleri.....	40
2.4.2.1. Empatinin Bilişsel Bileşeni.....	41
2.4.2.2. Empatinin Duygusal Bileşeni	41
2.4.2.3. Empatinin Algısal Bileşeni	41
2.4.2.4. Empatini Bildirim Bileşeni	42
2.4.3. Empati Kuramları	42
2.4.3.1. Çıkarsama Kuramı	42
2.4.3.2. Rol Oynama Kuramı	42
2.4.3.3. Heyecan Yayılması Kuramı.....	43
2.4.4. Empatinin Önemi	43
2.4.5. Empati İle İlgili Yapılan Çalışmalar	44

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM	48
3.1. Araştırma Modeli	48
3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	48
3.3. Veri Toplama Araçları	49
3.3.1. Araştırmanın Etiği.....	49
3.3.2. Demografik Bilgi Formu	49
3.3.3. Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği.....	49
3.3.4. Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği (ÇGPSÖ-12).....	50
3.3.5. Empatik Eğilim Ölçeği	50
3.4. Veri Toplanması ve İstatistiksel Analiz.....	51

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR.....	52
4.1. Öğrencilerin Şiddete Maruz Kalma Durumlarına Göre Dağılımları	52
4.2. Öğrencilerin Demografik Özelliklerine Göre Dağılımları.....	53
4.3. Öğrencilerin Ebeveynlerinin Bazı Demografik Özelliklerine Göre Dağılımları.	55

4.4. Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği Madde Dağılımları	57
4.5. Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği Madde Dağılımları	60
4.6. Empatik Eğilim Ölçeği Madde Dağılımları	62
4.7. Şiddet Türlerine Göre Ölçekler Arasındaki Farklılığının İncelenmesi.....	63
4.8. Ölçekler Arasındaki İlişki	64
4.9. Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği Alt Boyutları Arasındaki İlişki.....	65
4.10. Ölçeklerin Demografik Değişkenlere Göre Farklılığının İncelenmesi.....	66

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. TARTIŞMA VE YORUM.....	85
----------------------------------	-----------

ALTINCI BÖLÜM

6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	89
6.1. Sonuç.....	89
6.2. Öneriler	92
7. KAYNAKÇA	93
8. EKLER	102
8.1. EK 1. Demografik Bilgi Formu	102
8.2. EK 2. Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği (ÇGPSÖ-12).....	105
8.3. EK 3. Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği.....	107
8.4. EK 4. Empatik Eğilim Ölçeği	109
8.5. EK 5. Etik Kurul Kararı	110
8.6. EK 6. Meb Anket Uygulama İzni	111
8.7. EK 7. Sütcü İmam Üniversitesi Etik Kurul Kararı	115
8.8. EK 8. Anket Uygulama İzni.....	116
8.9. EK 9. Etik Kurul İzni	117
9. ÖZGEÇMİŞ	118

KISALTMALAR

DSÖ	: Dünya Sağlık Örgütü
ÇGPSÖ	: Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği
EEÖ	: Empatik Eğilim Ölçeği
TDK	: Türk Dil Kurumu
BAAK	: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu
WHO	: World Health Organization (Dünya Sağlık Örgütü)
KSGM	: Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.	Öz-yeterliği Düşük ve Yüksek Olan Bireylere Ait Özellikler.....	34
Tablo 2.	Empati Basamakları.....	40
Tablo3.	Öğrencilerin Şiddete Maruz Kalma Durumlarına Göre Dağılımları.....	52
Tablo 4.	Öğrencilerin Demografik Özelliklerine Göre Dağılımları	53
Tablo 5.	Öğrencilerin Ebeveynlerinin Bazı Demografik Özelliklerine Göre Dağılımları.....	55
Tablo 6.	Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği Madde Dağılımları.....	57
Tablo 7.	Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği Madde Dağılımları.....	60
Tablo 8.	Empatik Eğilim Ölçeği Madde Dağılımları	62
Tablo 9.	Şiddet Türlerine Göre Ölçekler Arasındaki Farklılığın İncelenmesi	63
Tablo 10.	Ölçekler Arasındaki İlişki.....	64
Tablo 11.	Çocuklar için Öz-yeterlik Ölçeği Alt boyutları Arasındaki İlişki	65
Tablo 12.	Cinsiyet- Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği, Empatik Eğilim Ölçeği, Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği ve Alt Boyut Puanları.....	66
Tablo 13.	Yaş - Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği, Empatik Eğilim Ölçeği, Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği ve Alt Boyut Puanları.....	67
Tablo 14.	Sınıf - Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği, Empatik Eğilim Ölçeği, Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği ve Alt Boyut Puanları.....	68
Tablo 15.	Not Ortalaması - Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği, Empatik Eğilim Ölçeği, Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği ve Alt Boyut Puanları	70
Tablo 16.	Gelir Durumu - Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği, Empatik Eğilim Ölçeği, Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği ve Alt Boyut Puanları	72
Tablo 17.	Yaşamını Geçirdiği Yer - Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği, Empatik Eğilim Ölçeği, Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği ve Alt Boyut Puanları.....	73
Tablo 18.	Mazeretsiz Devamsızlık - Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği, Empatik Eğilim Ölçeği, Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği ve Alt Boyut Puanları	74

Tablo 19. Kardeş Sayısı - Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği, Empatik Eğilim Ölçeği, Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği ve Alt Boyut Puanları.....	75
Tablo 20. Anne Babanın Beraber Olma Durumu - Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği, Empatik Eğilim Ölçeği, Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği ve Alt Boyut Puanları	76
Tablo 21. Anne Babanın Hayatta Olma Durumu - Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği, Empatik Eğilim Ölçeği, Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği ve Alt Boyut Puanları	77
Tablo 22. Anne Eğitim Durumu - Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği, Empatik Eğilim Ölçeği, Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği ve Alt Boyut Puanları	78
Tablo 23. Baba Eğitim Durumu - Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği, Empatik Eğilim Ölçeği, Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği ve Alt Boyut Puanları	80
Tablo 24. Anne Meslek Durumu - Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği, Empatik Eğilim Ölçeği, Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği ve Alt Boyut Puanları	82
Tablo 25. Baba Meslek Durumu - Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği, Empatik Eğilim Ölçeği, Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği ve Alt Boyut Puanları	83

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Aşamalı Empati Sınıflaması.....	38
Şekil 2. Bilgi Aktarımı ve Yalnızlık.....	44

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

Birçok araştırmacı ve kuramcı son zamanlarda ergenlerde çok sık görülen riskli davranışların başında şiddetin öne çıktığını ileri sürmektedir. Bu riskli davranışın ortaya çıkmasında biyolojik, psikolojik ve fiziksel faktörlerin yanında toplumların yapısı ve kültürel faktörler de etkili olmaktadır. Ayrıca ergenlerin şiddete maruz kalma durumlarının da giderek arttığı görülmektedir. Bu bakımdan dolayı şiddete maruz kalmış ergenlerin psikolojik sağlamlıklarının, empati becerilerinin ve öz-yeterliklerinin incelenmesi önemlidir.

Şiddet ergenlerin psikolojilerini olumsuz etkileyen en önemli faktörlerden biridir. Rousseau ergenliğin fırtınalı bir dönem olduğunu, coşmuş bir aslana benzediğini ve kontrol edilmesi gereken tehlikeli bir güç olduğunu dile getirmiştir. Dolayısıyla ergenlik bedensel değişikliklerle birlikte farklı bir boyut kazanarak şiddetle bağlantılı hale gelmiştir (Kayaalp, 2008). Ayrıca ergenlerin fiziksel, psikolojik, ekonomik ve cinsel şiddete maruz kaldıkları görülmektedir.

Şiddet kavramı literatürde değişik şekillerde açıklanmaktadır. Şiddet, bireylere ve nesnelere karşı düşmanlık duygusunun, yoğun ve aşırı bir şekilde ortaya çıkmasıdır (Budak, 2003). Olweus (1999) ise şiddeti, herhangi bir bireyin bedensel veya herhangi bir nesne kullanarak karşdakine ciddi şekilde zarar verme şeklinde açıklamıştır. DSÖ göre ise şiddet; yaralanma, ölüm, psikolojik ve fiziksel zarar, gelişimde bozukluk veya mahrumiyete neden olan kişinin kendisine, bir başkasına, bir gruba veya bir topluma yönelik olarak fiziksel kuvvetin veya gücün sınırlı bir şekilde kullanılması ya da olumsuz etkisinin olmasıdır (Mayor, 2002; akt; Çetiner, 2006, s.3). Dolayısıyla şiddet karşıdaki birey ya da grubu olumsuz bir şekilde etkilemektedir.

Kaza sonucu meydana gelen bilinçli olarak yapılmayan acı veren davranışlar şiddet olarak kabul edilmemektedir (Englander, 2003). Şiddet, dünyanın her tarafında sıkça görüldüğü gibi ergenlik dönemi mortalite ve morbidite nedenleri bakımından önemli bir sorun olarak görülmektedir. Şiddetin oluşmasında sadece bir kriter değil de birden fazla kriter etkili olmaktadır. Şiddet davranışını 13 yaşından önce sergileyen ergenlerin yetişkinlik dönemlerinde suç işleme olasılıkları yüksektir. Ancak 15-16 yaş civarında şiddet davranışı sergileyen ergenlerin ise bu davranışlarının geçici olduğu görülmektedir (Alikashiöğlu, 2008). Şiddete maruz kalan ergenler antisosyal davranışlar

sergilemekte, daha sonraki yaşamlarında karşılaşmış oldukları olumsuzluklar karşısında ise uyum sağlama sorunu yaşamaktadırlar.

Ülkemizde, son yıllarda ergenlerin karışmış olduğu şiddet olaylarında ciddi bir artış yaşanmaktadır. Ergenlerde en sık karşılaşılan şiddet olayı ise karşı cinsle yaşanan ilişkilerdir. İstatistiklerine göre şiddetten en çok olumsuz etkilenen grupların ergenler olduğu görülmektedir. Şiddeti önleme çalışmalarının en önemli boyutu ise şiddete neden olan risk faktörlerinin neler olduğunun bilinmesidir (Yıldırım, 2014). Bu risk faktörleri; madde kullanımı, intihar, şiddet uygulama veya şiddete maruz kalma davranışlarıdır.

Steinberg'e (2007) göre, risk faktörleri içerisinde en yaygın olarak kullanılanı şiddettir. Ergenlerin şiddet uygulamasının yanında şiddete de maruz kaldıkları görülmektedir. Şiddetin uygulandığı ortamlarda bulunan ve şiddete maruz kalan ergenlerin ileride şiddeti aşırı bir şekilde uyguladıkları görülmektedir. Dünyada her yıl şiddet nedeniyle iki milyondan fazla kişinin zarar gördüğü ve fiziksel ve psikolojik sorunların yaşandığı görülmektedir. Türkiye'de ise şiddet giderek artmasına rağmen ülke genelini temsil edecek rakamlara ulaşamamıştır. Şiddetin en çok okullarda yaşandığı görülmektedir. (Özgür, Yörükoğlu ve Baysan-Arabacı, 2011). Şiddete maruz kalan öğrencilerin karşılaşmış oldukları problemlerin sadece okul dönemleriyle sınırlı kalmadığı yaşamının sonraki dönemlerinde de devam ettiği görülmektedir. Ayrıca bu durum sadece şiddete maruz kalan kişide değil şiddete tanık olan veya şiddeti alışkanlık haline getiren kişilerin gelişimini olumsuz etkilemektedir. (Olweus, 1993; Banks, 1997; akt. Kandemir ve Özbay, 2009).

Ergenlik dönemi duygusal çalkantıların yaşandığı, kimlik arayışının belirgin olduğu, anne ve babaya bağımlı olmakla beraber ergenlerin kendi özerkliğini denediği bir dönemdir. Bu dönemde ergen, çevre ve akran ilişkilerini ön planda tutmayı yetişkinliğe giden bu süreçte de yakın çevresiyle olumlu ilişkiler sürdürebilmeyi amaçlar (Ergün, 2008, s. 1). Ergenlik dönemi; hızlı, sürekli değişimlerin ve gelişimlerin meydana geldiği çocuklukla yetişkinlik arasında kalan bir ara dönemdir. Ergenin bu dönemde ebeveyn ve çevresindekiler tarafından çocuk veya yetişkin algılanması gibi sorunlar yaşanmaktadır. Ebeveyn ve yetişkin olan bireyler ergenin neyi yapıp neyi yapamayacakları hususunda farklı görüş ileri sürmektedirler (Kulaksızoğlu, 2007, s. 18).

Feldman (1997) ergenliğin; çocukluk çağından yetişkinlik çağına geçiş sürecinde gelişimsel bir basamak olduğunu ve birçok karmaşanın yaşandığını

belirtmiştir. Ayrıca bu dönemi dönüşüm ve değişim süreci olarak adlandırmıştır. Bu dönem biyolojik, psikolojik, zihinsel ve sosyal açıdan değişim ve gelişimlerin yaşandığı gibi aynı zamanda çocukluktan erişkinliğe geçiş sürecinde kızların ve erkeklerin cinsel özelliklerinin belirginleştiği, cinsel olgunlaşmaların tamamlanmaya başladığı, 13- 21 yaş arası bir zaman dilimidir (Yavuzer, 2011, s. 263). Bu dönemde ergen birçok değişimi yaşarken aynı zamanda ailesiyle, arkadaşlarıyla, çevresiyle ilişkilerini düzenlemek, çevresine uyum sağlamak ve okuldaki sorumluluklarını yerine getirmek durumundadır. Okullarda yaşanan şiddet ilk defa 1950-1960'larda çocuk suçluluğu olarak incelenmeye başlanmış ve buna yönelik olarak da bir takım çalışmalar yapılmıştır (Furlong, morrison ve Dear, 1994).

Ergenlerin şiddete maruz kalmadan önce ergenlerde şiddete neden olan faktörlerin dikkate alınması önemlidir. Şiddete etki eden en önemli faktörler kültürel anlayış ve toplumsal değerlerdir. Örneğin; küçük yaşta anne babasından iyi bir terbiye almış kişi ileriki yaşamında kendi çocuklarına da aynı hassasiyeti gösterir. Ailesinde şiddet gören bir çocuk ise ileriki yaşlarında şiddete daha yatkın bir kişi olabilir (Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 2005). Dolayısıyla çocukluk döneminde şiddete maruz kalmış olan bireylerin ilerleyen yaşamlarında şiddetle karşılaştıklarında kendi suçları ya da eksiklikleri olarak görürken bu durum bazı ergenlerde ise tam tersi yönde daha etkili çözümler üreterek, değişik yollar deneyerek bu olumsuzluğu rahat bir şekilde atatabildikleri görülmektedir.

Şiddete maruz kalan ergenler karşılaştıkları olumsuzluklarla mücadele etmesi ve onların üstesinden gelmesi bakımından incelendiğinde bu kişilerin psikolojik sağlamlıklarının yüksek olduğu söylenebilir. Buna yönelik olarak da pozitif psikolojinin konularından biri olan psikolojik sağlamlık kişilerin psikolojik sağlamlıkları açısından sağlam kılan etkenlerin neler olduğu bilgisini ortaya koymaktadır. Risk ve olumsuz yaşam olaylarından etkilenen çocuk ve ergenlerin gelişimlerini tehdit eden tüm olumsuz yaşantılara karşın nasıl başarılı olabildiklerini ve psikolojik yönden sağlam kalabildiklerini anlamak, benzer risk altındaki çocuklar ve ergenlere yönelik önleyici çalışmalar adına önemlidir (Kararımak, 2006; Toprak, 2014, s. 22). Bu bakımdan dolayı psikolojik sağlamlık kavramının önemi hem pozitif psikoloji hem de önleyici çalışmalar içerisinde günden güne artan güncel bir kavramdır. Psikolojik sağlamlık kavramını Masten (2001) ağır risk şartlarına maruz kalınmasına rağmen başarılı bir şekilde toparlanabilme, eski normal haline dönebilme, maruz kalmış olduğu problemler karşısında uyum kurma ve olumsuz yaşantılardan uzaklaşma olarak tanımlamıştır.

Ayrıca farklı risk faktörleri veya olumsuz yaşantılar ile ilgili yapılmış çalışmalarda şiddet, akran baskısı, yoksulluk, doğal afet, bozuk aile yapısı, terör gibi olumsuz yaşam olaylarına maruz kalmış olan çocuklar ve ergenler, göstermiş oldukları uyum problemleri açısından risk grubunda değerlendirilmektedirler (Kararımak, 2006; Siviş-Çetinkaya, 2011).

Şiddete maruz kalan ergenlerle kurulan iletişimde empatinin çok önemli bir yeri vardır. Empati kavramına yönelik olarak birçok açıklama bulunmaktadır. Eisenberg (1983) empatiyi, karşıdaki insanın duygu ve düşüncelerini doğru anlama ve algılama olarak ifade etmiştir. İnsanlar, yaşamlarında anne karından ölümüne kadar geçen sürede iletişim kurmakta ve kişilik gelişimini sağlamaktadır. Bu durum insan yaşamı için büyük bir öneme sahiptir. İnsanların sahip olduğu psikososyal özellikler empatik becerilerini etkilemekte ve iletişim kalitesini artırmaktadır. İnsanların karşılaşmış olduğu risk faktörleri karşısında nasıl bir empatik tepki vereceği önemlidir. İnsanların yaşam kalitesini artırması ve çevresine uyum sağlaması için empati becerilerinin gelişmiş olması gereklidir (Dökmen, 2011). Empati becerisi gelişmiş olan bireylerin diğer kişilere göre şiddete maruz kaldıkları durumlarda olumlu davranışlar geliştirebilmeleri ve olumsuz durumlara karşıda daha kolay mücadele edebilme becerilerinin geliştiği görülmektedir.

Ergenlerin şiddete maruz kaldıkları durumlarda olumsuzluklarla mücadele etmesi bakımından geliştirmiş oldukları diğer bir husus ise öz-yeterlik inancıdır. Öz-yeterlik ise kişinin belli bir görevi başarabileceğine yönelik kendine olan inancıdır. Bu inanç, kişinin bir davranışta bulunup bulunmamasını, bu davranıştaki devamlılığını, davranışa dair güdülenmesini ve başarısını etkilemektedir. Yaptıklarından kuşku duyan, kendisine güveni az olan kişiler, genellikle seçtikleri hedeflere bağlı kalmazlar ve zorluklarla karşısında hemen pes ederler. Başarabilecek işlerin başarılamayacak olduğuna inanırlar. (Kotaman, 2008; akt. Gençosman, 2011). Şiddete maruz kalan ergenlerin öz-yeterlik inançları ile şiddet eğilimleri, şiddete yönelik olan tutumları arasında negatif bir ilişki bulunmaktadır (Perry ve Rasmussen, 1986; Orpinas, 1999). Ergenler kimlik kazanma sürecinde toplum tarafından kabul edilen davranışlarda sosyal bir grubun parçası olunmazsa farklı grup ve ortamlarda bu ihtiyacını doyumaya çalışacak ve aynı zaman farklı kimlik kazanmalarını sağlayacaktır (Duru, 2007). Araştırmalara göre yüksek öz yeterliliğe sahip olan ergenlerin şiddetle daha az ilişkili olduğu söylenebilir.

Genel olarak özetleyecek olursak; şiddete maruz kalan ergenlerin incelenmesi ülkemiz açısından son derece önemlidir. Şiddete maruz kalmaları sonucu olumsuz etkilenen ergenlerin şiddete yönelik olan tutum ve davranışları ile öz-yeterlik inancı arasında negatif bir ilişki bulunmaktadır. İnsan ilişkilerinde iletişimin önemli bir yeri olmakla birlikte empati becerisi gelişmiş olan ergenlerin şiddete maruz kalmış oldukları durumlardan sonra hayata daha kolay uyum sağladıkları, hayatta daha başarılı oldukları görülmektedir. Ayrıca psikolojik sağlamlıkları yüksek olan ergenlerin maruz kaldıkları şiddet olaylarından sonra da yaşamdaki zorluklarla mücadele edebilme kapasitesinin yüksek olduğu söylenebilir.

Literatür incelendiğinde şiddete maruz kalan ergenlerin psikolojik sağlamlıkları ile empati ve öz-yeterlikleri arasındaki ilişkinin incelenmesine yönelik olarak yeterli sayıda çalışma bulunmamaktadır. Türkiye’de şiddete maruz kalan ergen öğrencilerin fazla sayıda olduğu göz önüne alındığında psikolojik sağlamlık ile empatinin ve öz-yeterlik ilişkisinin ortaya konmasının psikoloji alanına önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı; şiddete maruz kalan ergen öğrencilerin psikolojik sağlamlıkları ile empati ve öz-yeterlikleri üzerinde demografik değişkenlerin anlamlı farklılık oluşturup oluşturmadığının incelenmesidir. Öğrencilerin cinsiyetleri, sınıf düzeyleri, not ortalamaları, kardeş sayıları, yaşları, anne ve babanın eğitim durumları, ailenin gelir durumu, anne babanın birliktelik durumu, yaşadığı çevre, anne babanın mesleği, anne babanın hayatta olup olmaması, mazeretsiz devamsızlık durumu gibi faktörlerin araştırılması çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

1.2. Araştırmanın Problemi

1. 1.Şiddete maruz kalan ergen öğrencilerin psikolojik sağlamlıkları ile empati ve öz-yeterlikleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
2. Şiddete maruz kalan ergen öğrencilerin psikolojik sağlamlıkları ile empati ve öz-yeterlikleri demografik özelliklere göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

1.2.1. Araştırmanın Alt Problemleri

1. Şiddete maruz kalan ergen öğrencilerin psikolojik sağlamlıkları ile empatik eğilimleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
2. Şiddete maruz kalan ergen öğrencilerin psikolojik sağlamlıkları ile öz-yeterlikleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
3. Şiddete maruz kalan ergen öğrencilerin empatik eğilimleri ile öz-yeterlikleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
4. Araştırmada kullanılan demografik değişkenlerle psikolojik sağlamlık anlamlı farklılık göstermekte midir?
5. Araştırmada kullanılan demografik değişkenlerle empatik eğilim anlamlı farklılık göstermekte midir?
6. Araştırmada kullanılan demografik değişkenlerle öz-yeterlik anlamlı farklılık göstermekte midir?
7. Araştırmada kullanılan demografik değişkenlerle öz-yeterlik alt boyutları arasında anlamlı farklılık var mıdır?

1.2.2. Araştırmanın Hipotezleri

H₁: Şiddete maruz kalan ergen öğrencilerin psikolojik sağlamlıkları ile empatik eğilimleri arasında anlamlı farklılık vardır.

H₂: Şiddete maruz kalan ergen öğrencilerin psikolojik sağlamlıkları ile öz-yeterlikleri arasında anlamlı farklılık vardır.

H₃: Şiddete maruz kalan ergen öğrencilerin empatik eğilimleri ile öz-yeterlikleri arasında anlamlı farklılık vardır.

H₄: Cinsiyet, yaş, kardeş sayıları, yaşadıkları çevre ile ilgi demografik değişkenlerle öğrencilerin psikolojik sağlamlıkları arasında anlamlı farklılık vardır.

H₅: Cinsiyet, yaş, kardeş sayıları, yaşadıkları çevre ile ilgi demografik değişkenlerle öğrencilerin empatik eğilimleri arasında anlamlı farklılık vardır.

H₆: Cinsiyet, yaş, kardeş sayıları, yaşadıkları çevre ile ilgi demografik değişkenlerle öğrencilerin öz-yeterlikleri arasında anlamlı farklılık vardır.

H₇: Öğrencilerin okulla ilgili olan; not ortalaması, sınıf düzeyleri, mazeretsiz devamsızlıkları ile psikolojik sağlamlıkları arasında anlamlı farklılık vardır.

H₈: Öğrencilerin okulla ilgili olan; not ortalaması, sınıf düzeyleri, mazeretsiz devamsızlıkları ile empatik eğilimleri arasında anlamlı farklılık vardır.

H₉: Öğrencilerin okulla ilgili olan; not ortalaması, sınıf düzeyleri, mazeretsiz devamsızlıkları ile öz-yeterlikleri arasında anlamlı farklılık vardır.

H₁₀: Öğrencilerin ebeveynleri ile ilgili olan anne baba eğitim durumu, anne baba birliktelik durumu, anne baba hayatta olma durumu, ailenin gelir durumu ve anne baba meslek durumları ile psikolojik sağlamlıkları arasında anlamlı farklılık vardır.

H₁₁: Öğrencilerin ebeveynleri ile ilgili olan anne baba eğitim durumu, anne baba birliktelik durumu, ailenin gelir durumu ve anne baba meslek durumları ile empatik eğilimleri arasında anlamlı farklılık vardır.

H₁₂: Öğrencilerin ebeveynleri ile ilgili olan anne baba eğitim durumu, anne baba birliktelik durumu, ailenin gelir durumu ve anne baba meslek durumları ile öz-yeterlikleri arasında anlamlı farklılık vardır.

H₁₃: Öz-yeterlik ölçeği alt boyutları ile demografik değişkenler arasında anlamlı farklılık vardır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Şiddet günümüzde giderek artan önemli risk faktörlerinden biridir. Ergenlik döneminde karşılaşılan önemli bir sorundur. Bu sorunun bireysel, ailesel ve çevresel nedenlerden kaynaklandığı görülmektedir. Şiddete yol açan davranışların nedenlerini ve risk faktörlerini bilmemiz, şiddete neden olan davranışı anlamamız ve şiddete karşı koruyucu önlemleri almamız önemlidir. Bu nedenlerle oluşan şiddet geriye dönüşü olmayan, insanları olumsuz etkileyen, içinden çıkılmaz bir boyuta ulaşmasını sağlayan durumlara dönüşebilir.

TDK'ya göre şiddet; bireyin düşüncelerini karşıt görüşteki insanlara inandırma ve uzlaştırma yerine onlara karşı kaba kuvvet kullanma, duygu ve davranışlarda aşırılığın olması şeklinde tanımlanmaktadır. Şiddet genel olarak başkasını öldürme, yaralama ve başkasına zarar verme gibi fiziksel ve ruhsal olarak verilen zarardır.

Ergenlerin şiddete maruz kalma durumlarından yola çıkarak bu risk faktörünü oluşturan kavramların çok iyi anlaşılması gerekmektedir. Çünkü ergenlerin şiddete maruz kalmalarından sonra yaşam dengelerinin bozulmaktadır. Dolayısıyla yaşanan bu olumsuzluktan sonra ergenin psikolojik sağlamlığının incelenmesi önemlidir. Garnezy (1993) riskli davranışlar ya da olumsuz bir durum ortaya çıkmadan yapılan psikolojik sağlamlık tanımlarının her zaman eksik kalacağını savunmaktadır. Grotberg (1995) ise psikolojik sağlamlığı, yaşanan zorlukların üstesinden gelmek hatta bu zorlukların

içinden daha da güçlü bir şekilde çıkmayı sağlayan bireyin yeterliliği olarak ifade etmiştir.

Şiddete maruz kalan ergenler yaşamış oldukları tıravmanın etkisiyle düşünme becerisini kaybetmekte, öz güven eksikliği yaşamakta ve otokontrolünü sağlayamamasının yanında kendisine ve çevresine zarar verebilir. Ayrıca okula devamsızlık yapmakta, hedefleri azalmakta, toplum tarafından kabul görmeyeceğini düşüncesi de oluşmakta, akranlarıyla olumlu iletişim kuramamakta, kendisinden büyük ya da küçük arkadaşlar edinmesiyle birlikte arkadaşları sayesinde suça karışan, kurallara uymayan, şiddete yönelik davranışlar sergiledikleri görülmektedir. Bu tarz şiddet davranışlarıyla ilişkili olan ergenlerin yaşadıkları sorunlarla baş edebilmesi, uyum kurabilmesi, olumlu davranışları sürdürebilme becerisinin geliştirilmesi önemlidir. Psikolojik sağlamlıklarının ile empati becerilerinin ve öz-yeterliklerinin incelenmesi onlara psikolojik yardımların yapılması ileriki yaşantılarında önemli yer tutacaktır.

Ülkemizde ergenlerin şiddete maruz kalmalarına yönelik olarak çok fazla araştırma yapılmasına rağmen şiddete maruz kalmış ergenlerin psikolojik sağlamlıkları ile empati ve öz-yeterliklerinin incelenmesine yönelik olarak yeterli sayıda çalışma yapılmamıştır. Bu çalışma da ergenlerin şiddete maruz kaldıktan sonra psikolojik sağlamlıkları ile empatik eğilimleri ve öz-yeterlikleri arasında herhangi bir ilişkisinin olup olmadığının ortaya çıkarılması bakımından önemlidir. Ayrıca araştırma bilim adına özellikle de psikoloji alanında çalışanlara aydınlatıcı bir kaynak olacağı düşünülmektedir.

1.4. Araştırmanın Sayıtları

1. Araştırmada kullanılan tüm ölçekler geçerli ve güvenilir olarak kabul edilmektedir.
2. Örneklem grubuna uygulanan ölçekler uygun bilgileri toplayabilecek yeterlikte olduğu varsayılmıştır.
3. Araştırmaya katılan öğrenciler, uygulanan veri toplama araçlarına samimi cevap verdikleri varsayılmıştır.
4. Araştırma örnekleminin evreni temsil edeceği varsayılmıştır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Araştırma verileri Kahramanmaraş ilinin Onikişubat ve Dulkadiroğlu ilçelerinde 2016-2017 eğitim-öğretim yılında eğitim öğrenim gören ortaöğretim 9, 10, 11 ve 12. sınıfta okumakta olan 405 öğrenci ile sınırlandırılmıştır.
2. Araştırma “Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği (ÇGPSÖ-12)”, “Çocuklar için Öz-yeterlik Ölçeği”, “Empatik Eğilim Ölçeği ve “Demografik Bilgi Formu” gibi veri toplama araçlarının ölçtüğü niteliklerle sınırlı tutulacaktır.

1.6. Tanımlar

Ergenlik: Çocukluk ile yetişkinlik arasında kalan ve aynı zamanda insanlarda kişisel, sosyal, cinsel ve psikolojik olarak değişim ve gelişimlerin olduğu, buluşla başlayan ve bedensel büyüme ile sona eren bir dönemdir (Arnett, 2000; akt. Favero ve Neves, 2013).

Şiddet: Zıt görüşte olan kişilere sert davranma, güç kullanma veya insanları korkutmak için kullanılan olay ya da girişim olarak tanımlanmaktadır (Ünsal, 1996). Aynı zamanda kişiye fiziksel ve ruhsal olarak zarar vermektedir. Şiddetin genel olarak fiziksel, psikolojik, ekonomik ve cinsel şeklinde dört farklı türü bulunmaktadır.

Psikolojik Sağlamlık: Rirkin ve Hoopman (1991) tarafından psikolojik sağlamlık; geriye sıçrama, geri sekme, zorluklar karşısında adaptasyon sağlama yeteneği olarak tanımlanırken aynı zamanda yaşanan strese karşı akademik, sosyal, mesleki anlamlarda yeterlilik geliştirebilme yeteneği olarak tanımlanmaktadır. Bu tanıma göre psikolojik sağlamlık ister yaşlı ister genç fark etmez yaşı kaç olursa olsun herkesin sağlamlık geliştirebilme becerisi olduğunu ifade etmektedir (Akt. Öğülmüş, 2001).

Öz-yeterlik: Bireyin farklı durumlarla mücadele etme becerisi, herhangi bir etkinliği başarma yeteneği, kapasitesine yönelik kendini algılaması, kendi inancı ve kendi yargısıdır (Senemoğlu, 1997, s. 236).

Empati: Rogers (1983) göre empati; bireyin kendisini karşıdakinin yerine koyarak yaşanan olaylara onun bakış açısıyla bakması onun duygu ve düşüncelerini doğru bir şekilde anlaması, hissetmesi ve bu durumu iletmesi sürecidir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde, araştırmada yer alan konulara ilişkin kuramsal bilgilere yer verilmiştir. Ergenlik dönemi, psikolojik sağlamlık, öz-yeterlik ve empati kavramları açıklanmıştır.

2.1. Ergenlik Dönemi

Ergenlik (puberty) hızlı büyüme ve gelişmenin olduğu erkek ve kızların cinsel özelliklerinin ortaya çıktığı iki üç yıllık ilk gençlik dönemidir. Ergenlik kızlarda 11-20 yaş erkeklerde ise 13-20 yaş arasını kapsamaktadır. Ayrıca ergenliği kızlar erkeklerden bir iki yıl önce tamamlar. Ergenlik döneminin sona ermesiyle gerçek gençlik (adolescence) veya delikanlılık dönemi başlayabilir. Ergenlikte fizyolojik değişiklikler kızlarda ilk aybaşı kanamasıyla, erkeklerde ise erlik gözelerinin (sperm) yapımıyla doruğa ulaşmış sayılır (Yörükoğlu, 1987, s. 23). Ayrıca ergenlik gençliğin bir safhasıdır (Kulaksızoğlu, 1992).

Batı literatüründe “adolescent” kavramının Türkçe karşılığı “ergenlik” sözcüğüdür. Latince büyüme, olgunlaşmak anlamında kullanılan “adolescere” fiilinin kökünden gelmektedir. Günümüzde, bireyde gözlenen hızlı değişim ve gelişim dönemi olarak da kullanılmaktadır. Ayrıca bir durumu değil de bir süreci ifade etmektedir. Ergenlik dönemi; biyolojik, psikolojik ve sosyal açıdan bir gelişim ve olgunlaşmanın olduğu çocukluktan erişkinliğe geçiş dönemidir. Her bir evre kendisinden önceki evreyle bağlantılı olduğu düşünülmektedir. Ergenliğe başlama yaşını toplumlara göre farklılaşan sosyo-ekonomik koşullar, sağlık hizmetleri, beslenme ve iklim gibi durumlar etkilemektedir. UNESCO ergenliğin 15-25 yaş arasında olduğunu belirtmiştir. Ülkemizde ortalama olarak ergenlik kızlarda 10-12 yaş erkeklerde ise 12-14 yaşlarında başlamaktadır (Yavuzer, 2011, s. 262).

Ergenlik döneminde bireylerin vücut yapıları, zihinleri, yetenekleri, ikincil cinsiyet karakteristikleri çok hızlı bir şekilde değişim ve gelişim göstermektedir. Bu dönem aynı zamanda dünyaya açılma ve dünyayı keşfetme dönemidir. Yeni araç, beceri, duygu, düşünce, davranış edinilen bir süreçtir. Ayrıca bu dönemde psikopatoloji

oranlarının arttığı görülmektedir. Çünkü biyolojik, psikolojik ve sosyal nedenleri bulunmaktadır (Steiner, 2012, s. 11-12).

Ayrıca ergenlik kavramı araştırmacılar tarafından değişik şekilde sınıflandırılmıştır.

- 1. Erken Ergenlik Dönemi (10-13):** Ergenlik kızlarda 10 yaşında erkeklerde ise 11 yaşında başlamaktadır. Kızlarda göğüs dokusundaki büyüme ilk adet kanaması ilk belirtileridir. Erkeklerde ise testis volümünün artması, kıllanması ve büyümesi ilk belirtileridir (Tiryakioğlu, 2012).
- 2. Orta Ergenlik Dönemi (14-15):** Bu dönemde öğrenme ve olgunlaşmanın etkisiyle daha kolay uyum süreci yaşanmaktadır. Ergenlik değişiklikleri oluşmuş ve bilişsel gelişim tamamlanmıştır. Ergenin genellemeler yaparak soyut düşünme becerisi gelişmiştir. Kızlar ve erkeklerin bedensel gelişimleri tamamlanarak kendi cinsiyetlerinin farkına vardıkları görülmüştür (Şimşek, 2013, s. 12). Ergenlerin fiziksel görünümlerindeki değişiklikler olumsuz duygu ve düşüncelere sebep olmaktadır.
- 3. Geç Ergenlik Dönemi(16-20+):** Ergenliğin sonuna doğru ergen bireyselliğini tamamlayarak anne babasından ve diğer yetişkinlerden duygusal olarak bağımsızlaşır ve kendi değer yargılarını oluşturarak bir kimlik bilinci oluşturur. Ayrıca ergen bedensel olarak akranlarından geri kalmış ise olumsuz duygular yaşar.

Ergenlik dönemi yetişkinlik çağının özelliklerinin görülmeye başlanmasıyla sonlandığı görülmektedir. Ergenlik, ilköğretimin ikinci kademesini; gençlik, ortaöğretim ile yükseköğretimin ilk yıllarını; uzamış ergenlik ise yükseköğretimin son yıllarını kapsamaktadır (Bakırcıoğlu, 2013, s. 253). Evreler arası geçişte kesin bir sınırın olmadığı gibi toplumlarda da farklılık görülmektedir.

2.1.1. Ergenlik Dönemi Gelişim Özellikleri

Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin 1. Maddesine göre “bu sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, 18 yaşına kadar her birey çocuk sayılır.” görüşü yer almakla beraber, 12-14 yaşları arasında ergenlik (ilk gençlik) dönemi olarak da adlandırılmaktadır. 15-20 yaşlarına

gençlik (delikanlılık) dönemi denilirken, 21-25 yaşları arasındaki döneme ise uzamış gençlik dönemi (yükseköğretim gençliği) denilmektedir. Bu belirtilen rakamların kesin olmadığı görülmektedir (İlal, 1983; Yörükoğlu, 1985; Kılıççı, 1999; Semerci, 2007; akt. Bakırcıoğlu, 2013, s. 253).

Ergenlik döneminde kızların ve erkeklerin cinsel özellikleri giderek belirginleşmekte ve bu döneme kızlar erkeklerden bir iki yıl önce girip bir iki yıl erken tamamlamaktadır. Bu döneme 10-12 yaşlarında gerçekleşen erinlik (puberty, buluş) ile girilmekte olup ilköğretimin ikinci kademesini, gençlik ise ortaöğretim ile yükseköğretimin ilk yıllarını; uzamış ergenlik ise gençlik döneminin ilk yıllarını ve yükseköğretimin son yıllarını kapsamaktadır. Bu dönemdeki bireyin aşağıda belirtilen gelişim görevlerini gerçekleştirmesi beklenmektedir (Kılıççı, 1999; Bakırcıoğlu, 2013, s. 254).

- Ergen cinsel kimliğini benimsedikten sonra o kimliğe uygun olan davranışları geliştirmelidir.
- Kendi kişiliğini oluşturduktan sonra kendisini ilgilendiren kararları verebilme becerisinin oluşması gerekmektedir.
- Yaşlıları gibi kendine uygun rollerini benimseyerek arkadaş ve çevresiyle işbirliği içinde bulunmalıdır.
- İlgi ve yetenekleri doğrultusunda bir meslek seçimine karar vermelidir.
- Karşılaşmış olduğu sorunlara karşı kendi yaşam felsefesine uygun olarak çözüm yolu geliştirmesi beklenmektedir.
- Ericson Kuramında geçen kimlik karmaşasına karşı kimlik bütünlüğünü geliştirmesi beklenmektedir.

2.1.1.1. Bedensel ve Cinsel Gelişim

Ergenlik, insan gelişiminin en hızlı büyüyen iki evresinden biri ve aynı zamanda fiziksel, duygusal, sosyal ve zihinsel gelişimin temelini oluşturmaktadır. Bu dönem biyolojik değişimle başlar bedensel, zihinsel ve ruhsal değişimle tamamlanır (Yavuzer, 2011, s. 264). Bedensel farklılıkların oluşmasında biyolojik faktörlerin etkili olmasının yanında bedensel ve cinsel gelişim bir önceki evreye göre daha hızlıdır. İkinci tür cinsel özellikler olan boy, ağırlık, göğüslerin büyümesi, koltuk altlarının kıllanması, çene, burun, el, omuzların genişlemesi, sesin kalınlaşması gibi özellikler görülürken

birinci tür cinsel özellikler olan hormonal yapı, yumurta, sperm yeterli düzeyde oluşmamıştır (Bakırcıoğlu, 2013, s. 255).

2.1.1.2. Toplumsal ve Duygusal Gelişim

Ergenler bu dönemde toplumsal ve duygusal değişimleri yoğun bir şekilde yaşar. Gelişim açısından kızlar erkeklere göre daha erken olgunlaşır ve bunun sonucunda kendilerinden büyük kişilere ilgi duyarlar. Bu dönemde ergen karşı cinse ilgi duymaya başlar ayrıca cinsel kimlik oluştururken de anne baba ve kardeşleriyle özdeşim kurar. Çevreyle dengeli ilişkiler kurabilen ailelerin çocukları kimliklerini oluştururken sorun yaşamazken; dengesiz, ilgisiz, zor beğenen ailelerin çocukları sorun yaşamaktadır. Ergen bu dönemde evden uzaklaşarak yeni arkadaşlar edinir, onların kılık kıyafetini, yemesini, içmesini, konuşmasını benimser ve çevresinden birini model alarak onunla özdeşleşmeye çalışır. Ailesinden yeterli ilgiyi gören, ailesine karşı kendini yakın hisseden, ailesinden anlayış gören ve önceki gelişim dönemlerini sağlıklı ve başarılı bir şekilde geçiren ergen bu dönemi ağır sorunlar yaşamadan geçirebilir (Bakırcıoğlu, 2013, s. 257-258). Ergenlerde görülen tırnak yeme, parmak emme, dudak emme, burnunu karıştırma, kafayla uğraşma, saçla uğraşma, yüzüyle uğraşma gibi davranışları içindeki bulunduğu çevrenin etkisiyle azalmaktadır.

Ergenlik döneminde ağız ve yüzle ilgili alışkanlıklara çok sık rastlanılmaktadır. Ergen bazen aşırı şekilde bedenini inceler, bedeninin başkalarını nasıl etkileyeceğini kurgular, aynanın önünde saatlerce zaman geçirir. Ayrıca ergende utangaçlık, dikkati çekme korkusu ve küçük kusurları büyütme eğilimlerinin de fazla olduğu görülmektedir (Yavuzer, 2011, s. 270). Ayrıca ergenlikte aşırı derecede duygusallık ve davranış değişikliği görülmektedir.

2.1.1.3. Zihinsel ve Dilsel Gelişim

Ergenlerin, zihinsel ve dilsel gelişimleri ile zeka gelişimleri arasında uyum vardır bulunmaktadır. Çocukluk yıllarında iyi eğitim almış, ailesi tarafından yeterli düzeyde desteklenmiş ergenlerin bu evrede soyut düşünme becerileri daha çok gelişmiştir. Soyut düşünme yeteneği 12 yaşından itibaren hızlı bir şekilde gelişme göstermektedir. Daha önce kullanmış olan somut kavramların yerini soyut kavramlar almıştır. Ergen öğrencilerin 14-17 yaşlarındaki zihinsel(bilişsel) başarısı yetişkin seviyesine yaklaşmakla birlikte bu bilişsel yeteneğini kullanarak benimsemiş olduğu

kavramları yeni durumlara uygular. Ayrıca Çocukların zeka gelişimleri de önemli olmakla birlikte çocuğun sorunlarının çözümünde ve iş yapabilmelerinde eğitimin önemli rolü bulunmaktadır. Zeka eğitim yoluyla desteklendiğinde 15-16 yaşlarına kadar gelişme göstermektedir. Ergenlikte kızlar genelde sözel alanlarda başarılı olurken erkekler ise sayısal alanda başarılıdır. Kızların sözel yeteneği, ezberleme yeteneği ve akıl yürütme becerisi, muhakeme yeteneğinden ve sayısal yeteneklerinden önce gelişmektedir. Soyut düşünme ve akıl yürütme yeteneğinin gelişimi yükseköğretimin sonuna kadar devam ettiği görülmektedir (Bakırcıoğlu, 2013, s. 261-262).

2.1.2. Ergenlikte Gelişimle İlgili Temel Kuramlar

Ergenlikle ilgili görüşler Eski Yunandan itibaren bilinmektedir. İlk kuram olarak da kabul ettiğimiz görüş J.J. Rousseau'ya aittir.

2.1.2.1. Romantik Natüralizm Kuramı

Crain (1980) ve Muuss'un (1996) araştırmalarına göre J.J. Rousseau (1712-1778), İnsanın döllemeden itibaren nitel değişiminin göz ardı edildiği, genetik programa bağlı farklılaşmadan söz etmiştir. J.J. Rousseau, insan yaşamındaki değişimin evreler halinde olduğunu "Emile" adlı eserinde detaylı bir şekilde anlatmıştır.

- I. Evre:** 0-5 yaş dönemini kapsamaktadır. Çocuk fizyolojik ihtiyaçlarını gidermek istemektedir. Çocuk için haz ve mutluluk önemli bir faktördür.
- II. Evre:** 5-12 yaş döneminde duygusal gelişim önemlidir. Çocuk için spor ve eğitim önemlidir. Kavram ve simgeler somut işlemler dönemindedir.
- III. Evre:** 12-15 yaş dönemi ergenlik öncesini kapsamaktadır. Ayrıca akıl yürütme, ben bilinci, rasyonel işlevlerin belirlediği bir dönem olmasına rağmen duygusallık ve sosyal bilinç yeterince gelişmemiştir. Bu dönemdeki fazla enerji ve güç genci meraklı hale getirmektedir.
- IV. Evre:** 15-20 döneminde duyguların gelişmesi ile bencilliğin, benlik saygısı ile yer değiştirdiğini belirterek bireyin yetişkin özelliğine sahip olduğunu ifade etmiştir. Bu evrenin diğer bir özelliği ise cinselliğin ortaya çıkmış olmasıdır.

Son iki evre bireyin özelliklerine uygun olarak “doğum” sözcüğü ile ifade etmiştir. İnsan yaşamında varlığın doğumu ve yaşamın doğumu şeklinde iki farklı doğum olduğu belirtilmiştir (Çelen, 2007, s. 22-23).

2.1.2.2. Özünü Yineleme Kuramı

Hall, Darwin’in evrim teorisinden etkilenerek ve görüşlerini çocukluk ve ergenlik dönemine aktararak doğumdan sonraki ilk dönemlerde insanların maymuna benzediğini görüşünü benimsemiştir. Çocuğun 8-12 yaşlarında önceki dönemlere göre gelişmiş olduğunu dile getirmesine rağmen insan nesline göre ilkel olduğunu savunmuştur. Ergenlik dönemini insanlığın vahşilik ve uygarlık evrelerinin özümsemesi olarak düşünmüş ve aynı zamanda ergenliğin ikellikten uygarlığa geçiş süreci olduğu ileri sürmüştür. Ayrıca ergenliği stres ve fırtınalar dönemi olarak da nitelendirerek erkek ve kızların farklı şekilde görüldüğünü dile getirmiştir. Ergenlik döneminde bireyselliğin geliştiği, yeniden doğuşun olduğu, bireylerin eğitilebilir ve yön verilebilir olduğunu ileri sürmüştür. Hall’ın kuramı 20. Yüzyılın başlarında itibarını önemini kaybetmiştir ve insan gelişimi ve özümsemesi arasında ilişkide ısrar etmesi sonucu ergenliğe ilişkin bilgi ve birikimleri bir araya getirmede başarısız olması nedenleri arasında sayılabilir (Kulaksızoğlu, 2007, s. 20).

2.1.2.3. Psikoanalitik Kuram

Freud, 0-6 yaş dönemindeki çocukluğa önem vermiştir. Bu dönemde çocuk sosyal çevresiyle etkileşmesi sonucunda bir takım davranışlar kazanır, bu davranışlar çocuğun yaşamını olumlu veya olumsuz etkilemektedir. Freud’a göre oedipal karmaşayı başarılı bir şekilde çözümleyebilen çocuk anne babasıyla güçlü bir şekilde özdeşleşir, süperegosu gelişir, morali artar, kültürel değerlere önem verir ve sosyal becerileri gelişir (White, 1960; akt. Çelen, s.24). Buluş dönemi gerginlikleriyle beraber meydana gelen fizyolojik değişiklikler, gencin cinsellik güdüsüne karşı geliştirmiş olduğu savunma mekanizmaları sonucunda stresli ve fırtınalı bir dönem ortaya çıkmaktadır. Freud, erken çocukluktaki çelişkilerin buluşda ortaya çıkması sonucunda ergenliğe daha az önem vermiştir (Kulaksızoğlu, 2007, s. 22).

Anna Freud ergenliğe yönelik babasından daha fazla çalışmalar yapmıştır. A. Freud çocukluk dönemini inkar etmese de erenlik ileride yaşamı etkilemektedir. Ergen herhangi bir baskı altında kaldığında, kendini cinsel çatışmalardan korumak veya

kaçınmak için tartışmaları sürdürür. Bu kaçış bireyi id ve süperegö çatışmasından kısa bir süre uzaklaştırır. Ayrıca ergen savunma mekanizmalarından olan özdeşlemeyi kullanır. Erken çocukluk döneminde kızlar anneleri ile erkek çocuklar babaları ile özdeşleşerek oedipal sorunlarla baş etmeye çalışmışlardır (Çelen, 2007, s. 26-27).

2.1.2.4. Öğrenme Kuramı

Bu kuramı benimseyen kuramcılar, biyolojik faktörlerin değil de sosyal çevrenin çocukluktan ergenliğe geçişte önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Mc Candless (1970) öğrenme kuramını ergenlik dönemine uyarlamıştır. Candless cinselliğin saldırganlık, merak ve kaygı gibi insana yön veren dürtüler olduğunu ve bireyin deneme yanılma sonucunda dürtülere etki eden davranışları tespit etmeye çalıştığını ifade etmiştir. Bazı kültürler ergenliği farklı şekillerde etkileyerek ergenlerde rol çatışmalarının da yaşanmasına neden olmaktadır. Ergenlerin bağımlılık durumunun toplum tarafından engellenmesi bireylerde huzursuzluğa neden olmaktadır (Adams, 1995; Çelen, 2007, s. 34).

Ergenlik döneminde Sosyal Öğrenme Kuramıyla ilgilenen diğer bir kuramcı da Albert Bandura'dır. Bandura'ya göre ergenlik dönemi McCandless'in iddia ettiğinin aksine buhranlı bir dönem olmadığını, düzenli, istikrarlı ve sevecen ailelerden gelen ergenlerin bu dönemi çok rahat bir şekilde geçirdiklerini dile getirmiştir. Çünkü ona göre sosyalleşememe ergenlik döneminde yaşanan buhranın ana kaynağıdır (Kulaksızoğlu, 2007, s. 25).

2.1.2.5. Kurt Lewin Kuramı

Lewin, bireyin davranışlarının oluşmasında çevresel ve kültürel faktörlerin etkili olduğunu belirtmiştir. Bu durum kısaca, $\text{davranış} = f(\text{bireysel faktörler} \times \text{çevresel faktörler})$ şeklinde ifade edilmiştir. Bireysel faktörler; yaş, zeka, özel yetenekler kabul edilirken çevresel faktörler ise aile, arkadaş ve kurumlar kabul edilmektedir. Bunlar bireyin özel yaşam alanlarını oluşturmaktadır. Bireyin yaşı ilerledikçe yaşam alanları farklılaşmaktadır. Çünkü yaşam alanları durağan değil de hareket halindedir. Çevre bireyin psikolojik durumunu etkilemekte çünkü dengesiz psikolojik çevre bireyin dengesizleştirir. Ergenin davranışlarına anlayabilmek için çevresiyle olan ilişkilerine bakmak gerekmektedir. Lewin gençlerin gitmiş oldukları kulüplerde, ırklara yönelik önyargının olduğu ortamlarda, otokratik ve demokratik ortamların liderliğe yönelik

etkileşimlerini araştırmıştır. Ayrıca ABD’de gençlerinin hızlı hareketli olmaları beklenmesine rağmen gençlerin neler yapıp yapmayacaklarını bilmediklerini vurgulamıştır (Çelen, 2007, s. 36).

2.1.2.6. Antropoloji Kuramı

20. yy da bireyi biyolojinin mi kültürün mü biçimlendireceği konusunda değişik düşünceler yer almıştır. Antropoloji kuramının en önemli temsilcilerinden birisi de Margaret Mead’dır. Maead’ın 1928 Samoa adasında yapmış olduğu bir araştırmada ergenlik döneminde yaşanan fırtına ve stresin evrensel bir problem olduğundan söz etmiştir. Mead, Samoa’lı kızların ergenlik dönemini sıkıntısız ve kolay bir şekilde geçirdiğini ifade etmiştir. Samoada istisnai durumlar hariç ergenlik dönemin stres ve kriz dönemi olmasından çok ilgi duyulan merak edilen konuların olgunlaşmaya başladığı bir dönem olduğu belirtilmiştir. Adada yaşayan kızların istekleri genel olarak evlenmeden önce çok fazla sevgililerinin olması ve daha sonra kendi bulundukları bölgeden biriyle evlenerek çocuk sahibi olmalarıdır (Çelen, 2007, s. 38).

2.1.3. Ergenlik Döneminde Şiddet Kavramı

Ergenlik dönemi, çocukluktan yetişkinliğe geçiş süreci olarak adlandırılmaktadır. Ergenler fiziksel gelişimini bu süreçte tamamlayıp, cinsel olgunluğa ulaşarak cinsel kimliğini belirlemiştir. Ergenlik çatışmaların, fırtınaların ve gerginliklerin olduğu bir dönemdir. Bu dönemde şiddetin önlenmesinin yanında ergenler gelişimini sağlıklı bir şekilde devam ettirmekte aynı zamanda şiddete maruz kalmakta ve bu durum giderek artmaktadır (Atkinson ve ark. 1996; Ünsal, 2003). Ergenlik dönemi yaşanan sorunlar ve geliştirilmesi gereken çözüm yolları bakımından hayatın en zor dönemlerinden biridir (Kulaksızoğlu, 2002).

Şiddet, dilimize Arapçadan girmiş olup “peklik”, “sertlik” ve “sıkılık” anlamlarında kullanılmaktadır (Tüzün, 2002). Fransızca’da şiddet (violence) bir kişiye güç veya baskı uygulayarak istediği bir şeyi yapmak veya yaptırmak yani şiddet uygulama davranışları olarak; zorlama, saldırı, kaba kuvvet kullanma, fiziksel veya psikolojik acı çektirme, işkence ve yaralama şeklinde sayılabilir (Kocacık, 2001). Şiddet kavramı sözlükte ise zıt görüşte olan kişilerin inanmasını sağlama veya onların uzlaşmalarının yerine onlara sert davranma ve davranışta aşırıya kaçma anlamında kullanılmaktadır (TDK, 2005).

Şiddet sert, katı ve katı davranış, kaba kuvvet kullanma olarak kullanılırken şiddet olayları ise insanları sindirmek, korkutmak için yapılan girişimlerdir (Ünsal, 1996, s. 29). Şiddet; bireye güç ve baskı uygulayarak istemediği bir şeyi yaptırmak şiddet uygulama ise zorlama, kaba kuvvet, kesici aletlerle saldırma, işkence, fiziksel veya duygusal olarak acı çektirme, küfür etme, tehdit etme gibi davranışlar şeklinde tanımlanmaktadır (Köknel, 1996). Ayrıca şiddet doğaya insana, nesneye, mala zarar vermektedir. Şiddet dar anlamda ise insanların bedenlerine yöneltilen sert acı veren bir davranış olarak tanımlanmaktadır (Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1998).

Ergenlik döneminde antisosyal davranışlar, intihar eğilimi, alkol kullanımı, sigara kullanımı, madde kullanımı, şiddet davranışları ülkemizdeki ergenler için önemli risk oluşturmaktadır (Aras, Günay, Özcan ve Orçin, 2007). Diğer bir şekliyle Haase ve Silbereisen'e (2011) göre ergenlerin risk algılama biçimleri yetişkinlerden daha yüksektir (Akt. Telef, 2014). Risk faktörlerinden biri olan şiddet, ergenlerin yaşantısında olumlu sonuçların çıkma olasılığını azaltan veya olumsuz sonuçlar çıkma olasılığını artıran faktörlerden biridir (Bernat ve Resnick, 2006).

Ülkemizde son yıllarda şiddete içeren davranışlarda artış görülmektedir (Kabasakal, 2013). Ergenlerin şiddete maruz kalmalarının yanında şiddete tanık oldukları zamanlarda bulunmaktadır. Ergenlerin şiddete tanık oldukları durumlarda veya şiddete maruz kaldıkları durumlarda şiddete başvurma ihtimallerinin yüksek olduğu düşünülebilir. Örneğin arkadaşı tarafından değer verilmediğinde, kendisine hakaret içeren bir söz duyması durumunda ona karşı şiddete davranışı sergileyebilir.

Ergenlik dönemi, gençlerin psiko-sosyal özellikleri itibarıyla şiddete daha eğilimli oldukları dönem olmakla birlikte bu dönemde edindikleri davranışları, yetişkinlik dönemine de aktarmaktadırlar. Ayrıca çocukluk yıllarında maruz kalmış oldukları şiddet davranışları yaş ilerledikçe daha katı ve planlanmış şiddete dönüşebilmektedir (Çuhadaroglu, 2000).

2.1.4. Şiddet Türleri

Büker'in (1988) ve Halloran (1983), şiddeti uygulayan ve uygulanan birey ve gruplara göre ikiye ayırmışlardır. Birincisi cinayet, tecavüz, saldırı, gibi olayları içerisine alan bireysel şiddettir. İkincisi olan kurumsal şiddet ise ayaklanma, kurtuluş hareketi, devrim gibi olayları içerisine almaktadır (Akt. Karakaya, 2008). Genel olarak

şiddet dört farklı başlık altında; fiziksel, psikolojik, ekonomik ve cinsel şeklinde incelenmektedir.

2.1.4.1. Fiziksel Şiddet

Fiziksel şiddet; bir bireye veya bir gruba karşı, fiziksel, cinsel, ekonomik ve psikolojik olarak zarar vermek amacıyla fiziksel güç kullanmak olarak tanımlanmaktadır (Karakaya, 2008). Kaba kuvvetin korkutma sindirme ve yaptırım amacı olarak kullanılmasıdır. İtmek, tokat atmak, ısırarak, boğmak, tekmelemek, eşya fırlatmak, fiziksel kuvvet kullanarak eve girip çıkmasını engellemek, kesici delici aletleri kullanmak ve bedensel güç gerektiren durumları kapsamaktadır (Çetiner, 2006, s.11). Ergen fiziksel şiddete maruz kaldıktan sonra yaşamış olduğu durum sadece bedensel acı ve hasar olarak algılanmamalı duygusal sorunlara da yol açtığı düşünülmelidir.

2.1.4.2. Psikolojik Şiddet

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) psikolojik şiddeti, bir insan veya grubun fiziksel, zihinsel, psikolojik ve sosyal gelişimine kasıtlı olarak zarar vermek amacıyla yapılmış olan saldırılar olarak tanımlamaktadır. Sürekli küçümsenecek sözler söylemek, lakap takmak, kaş çatmak, vücut dilini olumsuz şekilde kullanmak, arkadaşlarını ve ailesini göstermemek, çocuklarından uzak tutmaya yönelik tehdit etmek gibi birçok olumsuz davranışı içermektedir (Işıloğlu, 2006). Psikolojik şiddet, fiziksel şiddet kadar yaygın olmasına rağmen görünen etkilerinin az olması sebebiyle ikinci plana atılmıştır. Bireyi yok sayarak, önem vermeyerek, birey için önemli olan inanç, kültür, manevi değerlerini dikkate almadan onları yok saymak, kendine benzetmeye çalışmak da psikolojik şiddetin özellikleri olarak sayılabilir. Aynı zamanda ergen duygusal şiddete maruz kaldıktan sonra kendini değersiz hissedebilir.

2.1.4.3. Cinsel Şiddet

Cinselliğin bir tehdit, sindirme ve kontrol aracı olarak kullanılması durumudur (Işıloğlu, 2006, s. 9). Cinsel şiddet genel olarak kızlara yönelik olmasına rağmen azda olsa erkeklere de yönelik olabilir. İstenmeyen cinsel içerikli mesaj veya davranışlardır. Mesajı alan kişi kendisini küçük düşmüş olarak düşünür ve utanç içinde hissetmesine neden olur. Müstehcen el hareketleri, cinsel ifadeler, cinsellikle ilgili talepler, kişiyle

ilgili dalga geçilmesi, müstehcen fıkralar anlatma, bireye yönelik cinsellik içeren ifadelerin yanında cinsel amaçlı istenmeyen temas, sarılma, çimdikleme gibi davranışlar cinsel şiddet içeriklidir (Coloroso, 2003; Cooper ve Snell, 2003; Rigby, 2002; Sullivan, 2000; akt. Genç, 2017, s. 15).

2.1.4.4. Ekonomik Şiddet

Ekonomik şiddet, ekonomik kaynakların ve paranın birey üzerinde yaptırım, tehdit ve kontrol aracı olarak kullanılması sonucunda kişinin çalışmasına engel olma, işten ayrılmasına neden olma, giderlerini karşılamama şeklinde tanımlanmaktadır. Ekonomik şiddetin farklı çeşitleri vardır. Bunlar; bakmakla yükümlü olan kişilerin ihtiyaçlarını karşılamamak, çalışmaya engel olma, işten ayrılmasına neden olma, ev ihtiyaçları için para vermeme, kazandığı kendisine ayırmak, evin diğer gelirlerine el koymak gibi durumlar ekonomik şiddetin çeşitleri olarak kabul edilmektedir (KSGM, 2014).

2.1.5. Şiddet Kaynakları

Bireysel ve toplumsal şiddetin fiziksel ve psikolojik farklı nedenleri arasında ilişki bulunmaktadır. Ergenlerin şiddete başvurmalarında; Yoksulluk, eğitim seviyesinin düşük olması, akran etkisi, çocuklukta aşırı şiddete maruz kalmak veya tanık olmak, kitle iletişim araçları, maddi problemler, medyanın etkisi gibi faktörler sayılabilir (User, Kümbetoglu ve Kolankaya, 2002, s.161; Köknel, 1996, s.15; akt. Koca, 2013).

2.1.6. Ergenlik Dönemi ve Şiddet ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Bu bölümde ergenlik dönemi ve gelişim özellikleri, ergenlik kuramları ve ergenliğe yönelik yurt içinde ve yurt dışında yapılan araştırmalara yer verilecektir. Ergenliğin incelendiği birçok araştırmada, cinsiyet, yaş, kardeş sayısı, aile yapısı, ana-baba eğitim durumu ile sosyo-ekonomik düzeyi gibi birçok değişkenler ele alınmıştır.

Yıldırım ve Avcı (2014) yüksek şiddet eğilimi olan ve olmayan ergenlerin yalnızlık ve algılanan sosyal destek düzeylerini incelemişlerdir. Buna yönelik olarak da Adanada'ki devlete ait okullarda öğrenimini sürdüren 899 ortaöğretim öğrencilerinden bilgi elde edilmiştir. Araştırma sonucunda yüksek şiddet eğilimi olan ergenlerin yalnızlık düzeylerinin yüksek olduğu, öğretmen, arkadaş ve aile desteklerinin ise düşük düzeyde olduğu belirlenmiştir.

Morrissey ve Wilson (2005) ergenlerin okul dışı faaliyetlere katılması ile olumlu gelişimi arasındaki ilişkiyi toplum ve ailenin etkilerini de içine alarak araştırmışlardır. Bu çalışma Amerika’da orta ve batı eyaletlerinin birinde 5. ve 12. sınıf öğrencilerinden oluşan toplam 304 ergeni kapsamaktadır. Ergenlerin yaşları 10 ile 18 arasındadır. Araştırmada ergenlerin sosyal davranışlarının topluma karşı tutumla doğru orantılı olduğu, çalışmaya katılan ergenlerin toplumu daha pozitif görmeye eğilimli oldukları ve ailelere karşı olumlu yaklaşıma yönelik tutumları olduğu sonucu bulunmuştur. Ailelerin, ergenlerin prososyal davranışlar üzerine doğrudan bir etkisinin olmadığı ve ergenlerin prososyal davranışlarının üzerine en belirgin etkinin organize edilmiş faaliyetlere katılımının sağladığı görülmüştür.

Donat-Bacı (2011) çocuk ve ergenlerde şiddet ve saldırganlığın önleme programının ergenlerin saldırgan davranışları üzerindeki etkilerini incelemeyi amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda önleme programı Edirne’de iki okulun sekizinci sınıf öğrencilerine uygulamıştır. Araştırma bulgularında çocuk ve ergenlerde şiddet ve saldırganlığı önleme programı sonucunda deney ve kontrol gruplarındaki öğrencilerin saldırganlık ölçeği ön test-son test puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark saptanmıştır. Saldırganlık ölçeği alt boyutlarında ise deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin fiziksel saldırganlık ve sözel saldırganlık ön test-son test puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Öfke düşmanlık dolaylı saldırganlık ön test-son test puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Delaney’in (1996) yapmış olduğu araştırmada, ergenlerin algıladıkları ana-baba ergen ilişkilerinin niteliği ile ergenlerin uyumu arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmaya 133 erken ergen, bir yıl arayla evlerinde gözlemlenmiştir. Ana-baba ve ergen ilişkisi “bağlı, kopuk, bağımsız ” olmak üzere üç grupta ele alınmıştır. Sonuçta, ana baba ile olan ilişkilerini kopuk olarak algılayan ergenler, ilişkilerini bağlı ya da bağımsız olarak algılayanlara göre daha çok anksiyete, depresif semptomlar, uyum sorunları ve daha düşük kendilik değeri göstermişlerdir.

Cavanagh (2004) arkadaş grubu özellikleri, ergenlik dönemi zamanlaması ve cinsel ilişkiye başlamada ırk ve etnik yapı arasındaki farklılık olup olmadığını araştırmıştır. ABD’de yaşayan Beyaz, Afrikalı, Amerikan ve Latin 1299 kız ergeni boylamsal olarak incelemiştir. Ölçümler için görüşme, okul araştırmaları, test, grup içi çok değişkenli analizler kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; ırk ve etnik yapının, ergenlik dönemi zamanlaması ve cinselliğe başlama ile ilişkisi olduğu, Afrikalı-

Amerikan kızların ergenliğe erken girme, arkadaş grubu ve cinselliğe başlamaları arasında bir ilişki olmadığı, diğer gruplarda ise anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Yekeler'in (2010) çalışmasının amacı dağlık bir bölgede yaşayan ergenlerin okulda, evde, sokakta maruz kaldıkları şiddeti tespit etmek ve şiddet ile benlik saygısı, boyun eğici davranış özellikleri gibi sosyodemoğrafik özellikler arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Malatya'da tabakalı örnekleme yoluyla seçilen 410 ergen öğrenciden bilgi toplanarak yapılmış olan kesitsel bir çalışmadır. Ergenlerin öz saygı düzeylerinin artmasıyla fiziksel şiddete maruz kalmaları %11.2 oranında, boyun eğici davranış düzeyleri arttıkça evde fiziksel şiddete maruz kalma durumu %13.9 oranında anlamlı derecede artmaktadır.

O'Dea ve Abraham (1999) yılında yaptıkları çalışmada 11-14 yaşlarındaki 470 ergen öğrenci ile okul alanlı, yeme tutumu ve davranışları ve vücut imajları üzerine geliştirilen "öz-saygı eğitim programının" etkilerini incelemişlerdir. Program, deney grubu öğrencilerinin vücut tatminini anlamlı ölçüde geliştirmiş ve bu bireylerin öz-saygı yönlerini anlamlı bir şekilde değiştirmiştir. Sosyal kabullenme, fiziksel görünüş ve atletik yetenek, deney grubu öğrencileri için daha az önemli olmaya, kontrol grubu için daha önemli olmaya başlamıştır.

2.2. Psikolojik Sağlamlık (Resilience)

Psikolojik sağlamlık kavramı, pozitif psikolojinin incelemiş olduğu önemli kavramlardan biridir. Bu kavram, bireylerin karşılaşmış olduğu olumsuzluklara uyum sağlama ve yaşamış olduğu bu olumsuz durumlara karşı mücadele etme becerisi olarak da tanımlanmaktadır. Psikolojik sağlamlıkla ilgili yapılan çalışmalar risk faktörü karşısında bireyin uyum gösterme becerisine odaklanmış olduğu görülmektedir.

Psikolojik sağlamlık kavramını ilk defa Suzanne Kobasa tarafından 1975-1986 yıllarında yapmış olduğu çalışmada ortaya çıkartılmıştır (Durak, 2002). Psikolojik sağlamlık literatürde eski bir kavram olmamakla birlikte sözlükte İngilizce bir kavram olan "resilience" kelimesinin Türkçe karşılığı olarak kullanılmaktadır. Türk Dil Kurumu İngilizce-Türkçe sözlüğünde ise "resilience" sözcüğü esneklik, elastikiyet, ilk haline geri gelme, kolayca iyileşme, toparlanma, kendine gelme olarak çevrilmiştir. Redhouse sözlükte "resilience" sözcüğü direnç, dirençlilik, çabuk iyileşme gücü, zorlukları yenme gücü ve esneklik şeklinde Türkçeye çevrilmiştir (Redhose, 2008, 441). The Random

House Sözlüğü'nde (1967) sıkıştırılıp veya esnetildikten sonra orijinal haline veya önceki şekline dönebilme yeteneği olarak ifade edilmektedir.

Türkiye'de yapılan çalışmalar incelendiğinde "resilience" kelimesinin Türkçe karşılığı olarak bazı araştırmalarda "psikolojik sağlamlık" (Arslan, 2015; Gizir ve Aydın, 2006; Gizir, 2004; Kararırmak, 2006, 2007; Oktan, 2008; Özer, 2013; Sipahioğlu, 2008), "dayanıklılık" (Basım ve Çetin, 2011; Eminağaoğlu, 2006), "yılmazlık" (Gürkan, 2006; Öğülmüş, 2001; Özcan, 2005), "kendini toparlama gücü" (Terzi, 2006) olarak kullanılmıştır. Yapılan bu araştırmalarda ise kavramın tanımı üzerinde tam bir açıklama yapılamamakta ve değişik anlamlarda da kullanılmaktadır. Bu araştırmada ise "resilience" kelimesinin Türkçe karşılığı "psikolojik sağlamlık" kavramı olarak kullanılması uygun görülmüştür.

Literatürde psikolojik sağlamlık kavramına yönelik farklı tanımlar yapılmaktadır. Ramirez (2007) psikolojik sağlamlığı depresyondan, hastalıktan, şiddet olayından, yaşanan olumsuzluklardan sonra eski haline kolay bir şekilde dönebilme olarak tanımlamıştır. Psikolojik sağlamlık, bireyin yaşamış olduğu olumsuzluklar karşısında iyi halini koruyabilme ve olumsuzluklarla mücadele etme becerisi olarak da kullanılmaktadır (Basım ve Çetin, 2011). Masten ve Coatsworth (1998) göre psikolojik sağlamlık, bireyin olumsuz koşulların üstesinden başarılı bir şekilde gelme ve uyum sağlayabilme yeteneği olarak tanımlanmakta ve aynı zamanda sağlıklı gelişimin sürdürülmesi için birtakım özellikleri beraberinde getirmektedir (Akt. Öz ve Yılmaz 2009, s. 83). Tusaire ve Dyer' e (2004) göre ise psikolojik sağlamlık herhangi bir tehdit, bir travma, bir trajedi, ailesel ve çevresel problemler, ciddi sağlık problemleri, sosyo-ekonomik sorunlara karşı, kişinin uyum sağlama sürecidir. Gizir'e (2007) göre ise bir maddenin elastik olması, sıkıştırılıp esnetildikten sonra orijinal haline, aslına dönebilme becerisidir. Murphy'e (1987) göre psikolojik sağlamlık, stresin bir çocuğu ne kadar etkilediği, çocuğun stresle nasıl baş ettiği, travmadan nasıl kurtulduğuna yönelik olarak açıklayıcı bir kavramdır (Akt. Gürkan, 2006, s. 50). Windle (1999) göre psikolojik sağlamlık, karşılaşılan risk faktörlerine karşı sağlıklı bir şekilde uyum kurmaya katkısı olan koruyucu faktörlerin etkisiyle ortaya çıkmış olan bir durumdur (Akt. Aydın, 2006, s. 88).

Stewart, Reid ve Mangham (1997), psikolojik sağlamlığın, çeşitli tanımlarını gözden geçirerek bu tanımlardaki ortak noktaları aşağıda şöyle belirtmişlerdir:

- Psikolojik sağamlık, kişilerin belirli özellikleriyle çevreleri arasındaki karmaşık ve karşılıklı süren bir oyundur.
- Psikolojik sağamlık, mücadele etme yeteneği ile stres arasındaki bir dengeden oluşmaktadır.
- Psikolojik sağamlığa katkıda bulunan koruyucu faktörler, olaylardan sonraki risk faktörlerinin etkisinin azalmasını sağlamaktadır.
- Psikolojik sağamlık dinamiktir/gelişimseldir.
- Psikolojik sağamlık yaşam geçişlerinde en önemli faktördür biridir.

Psikolojik sağamlık kavramı beklenmeyen olumlu sonucu ifade etmek için kullanılır (Sipahioğlu, 2008, s.9).

Yapılan çalışmalara göre psikolojik sağamlık ilgili kuramsal  er eve tam oluşturulamamıştır. Fakat Richardson (2002)  nerisine göre sağamlık kavramını üç farklı boyutta açıklamıştır. Birinci boyutta, riskten koruyucu faktörler listelenmiştir. İkinci boyutta ise bir süreç olarak ifade ettiğini ileri sürmüş ayrıca yaşamı olumsuz etkileyen olaylara karşı mücadelede bulunma sonucunda birinci boyutta açıklanan ve listelenen özelliklerin geliştirilmesini amaçlanmıştır. Son olarak üçüncü boyutta ise bireyin farkında olmadığı gizil g  lerinin ortaya çıkarılması, farkındalık kazanması ve kendini gerçekleştirmeye çalışması şeklinde açıklanmıştır (Akt. Kararımak, 2006).

Masten (1994) tarafından psikolojik sağamlık kavramıyla ilgili üç temel olgu aşağıda açıklanmıştır.

- Birinci temel olgu; psikolojik sağamlık, var olan zorluklara rağmen gelişimleri yüksek olan risk altındaki bireyleri tanımlamak için kullanılır. Zor şartlarda yetişmiş olan başarılı kişilerin yaşamları, risk altında yetişen çocuklarla psikolojik sağamlıkları paralellik göstermektedir
- İkinci temel olgu; yaşanan stresli durumlar karşısında kişinin psikolojik sağamlığı ile risk faktörleri uyum sağlamaktadır. Ayrıca yapılan çalışmaların odaklandığı temel nokta birden çok stres faktörlerinin birlikte incelenmesidir.
-    nc  temel olgu ise travmanın zararlarından kurtulmanın yolları incelenmiştir. Travmanın oluşmasındaki stres faktörlerinin zararlı etkileri yaşam için tehlikeli bir boyuta ulaştığında psikolojik sağamlık, travma sonrasında iyileşmeye etki etmektedir (Akt. Gizir, 2007).

Genel olarak yapılan çalışmalarda psikolojik sağlamlık kavramının açıklanmasına yönelik ortak olan üç temel nokta belirlenmiştir. Bunlardan birinci risk kavramıdır. İkincisi ise olumlu olarak uyum sağlama, olumsuzluklara karşı mücadele etme becerisidir. Üçüncü ortak nokta ise bireyin travmaya maruz kaldıktan sonra koruyucu faktörlerin etkisiyle duruma uyum sağlaması olarak açıklanmıştır. Ayrıca psikolojik sağlamlık dinamik bir süreç olup geliştirilebilir özellikleri bulunmaktadır (Gizir, 2007).

2.2.1. Psikolojik Sağlamlığı Etkileyen Faktörler

Psikolojik sağlamlık tanımlarında da görüldüğü gibi sağlamlık kavramını etkilediği düşünülen üç temel faktör belirtilmiştir. Bu temel faktörler: Risk faktörü, koruyucu faktör ve olumlu sonuçlardır.

2.2.1.1. Risk Faktörleri

Risk; zorluk, sıkıntı ya da felaket anlamlarında kullanılmaktadır. Genel olarak risk faktörü, bireylerin yerine değil de grupları tanımlamak için kullanılır. Risk faktörleri, “olumsuz bir durumun ortaya çıkma olasılığını arttıracak ya da olası bir problemin süregelmesine neden olacak etkiler” olarak tanımlanmaktadır (Kirby ve Fraser, 1997, akt. Gürkan, 2006).

Masten (1994) risk faktörünü belli bir gurubun, çocuk ve gençlerin suç işleme, okula devam etmeme gibi davranışlarının yanında olumsuz ve istenmeyen davranışları kazanma olasılığını artıran özellikleri ifade etmek için kullanmıştır. Risk faktörleri bazı durumlarda olumsuz sonuçların çıkmasına neden olur. Aynı zamanda biyolojik, sosyokültürel ve sosyo-demografik şartları ya da özellikleri içermektedir (Gizir, 2007).

Risk altındaki çocuk ve ergenlerin davranış bozukluklarını, madde kullanmalarını, şiddete maruz kalmalarını veya olumsuz yaşantılarının nedenlerini, risk faktörlerinin incelenmesi sonucu öğrenilebilir. Araştırmacılar bu olumsuz yaşantıların nedeni olarak tek bir risk faktörü üzerine yoğunlaşmışlarına rağmen daha sonraki yapılan çalışmalarda durumun böyle olmadığını aksine olumsuzlukların nedenleri arasında birden fazla risk faktörünün birlikte bulunduğunu ve sağlığa zarar verdiğinin farkına vararak risk faktörlerinin psikolojik sağlamlığı nasıl etkilediğini açıklamışlardır (Kararımak, 2006).

Araştırma sonuçlarına göre risk faktörleri psikolojik sağlamlığı olumsuz etkilemekle birlikte yaşanan problemlere göre değişmektedir. Ergenleri olumsuz

etkileyen bu risk faktörlerinin azalmasında etkili olan aile, toplum, sosyal çevre gibi etkenler aynı zamanda psikolojik sağlamlığın gelişmesine önemli katkılar sağlamaktadır. Bazı özelliklerin geliştirilmesi için olumsuzluklar ortaya çıkmadan uygun bir ortamın sağlanması önemlidir. Ayrıca psikolojik sağlamlık araştırmalarında risk faktörleri; bireysel, ailesel ve çevresel risk faktörleri şeklinde üç grupta incelenmektedir.

2.2.1.1.1. Bireysel Risk Faktörleri

Kişinin özgüvenlerinin eksik olması, zeka seviyesi düşüklüğü, kaygılı bir mizacı nın olması, sağlık sorunları, etkili sorunlar karşısında çözüm üretememesi, otokontrol yeteneğinin düşük olması, agresif bir kişi olması, sosyal değerleri yeteri kadar tanımaması, uyumsuz davranışların sergilemesi gibi durumları içeren faktörlerdir (Tümlü ve Receoğlu, 2013; Sipahioğlu, 2008, s. 11).

2.2.1.1.2. Ailesel Risk Faktörleri

Anne ve babanın hastalanması, ayrılması, vefat etmesi ile çocukla yeterince sağlıklı ilişki kurulamaması, şiddetin yaygın olması, cinsel istismar gibi davranışları içermektedir (Terzi, 2006).

2.2.1.1.3. Çevresel Risk Faktörleri

Kişileri negatif olarak etkileyen risk faktörleri bazen bireysel(içsel) faktörlerden bazen de ailesel faktörlerden kaynaklanmayabilir. Ayrıca bireyin içinde bulunmuş olduğu çevre bireyin riskli durumlarla karşılaşmalarına neden olmaktadır. Genel olarak çevresel risk faktörleri toplumsal olaylar, şiddet ve sosyo-ekonomik durumların olduğu görülmektedir.

2.2.1.2. Koruyucu Faktörler

Bazı çocuk ve ergenlerin yaşamış olduğu stres ve olumsuz durumlara karşı dayanıklı ve daha kolay bir şekilde mücadele etmesine rağmen bazıları ise bu sorunlardan daha fazla olumsuz bir şekilde etkilenmektedir. Bu durumda sorulması gereken soru bazılarının stres ve olumsuz durum karşısında neden daha fazla olumsuz

etkilendiği, diğer kişilerin ise daha kolay bir şekilde mücadele edip uyum sağlayabilme becerisinin olduğu sorusudur (Murray, 2003; akt. Toprak, 2014, s. 24-25).

Koruyucu faktörler, bireyin psikolojik sağlamlığıyla ilgili olan kişinin yaşamış olduğu olumsuz durumlara karşı yapıcı davranmasını sağlamaktadır (Kararırmak, 2006). Risk Faktörleri ile koruyucu faktörlerin birbirine zıt kavramlar olduğu görülmektedir. Masten (1994) koruyucu faktörleri, bireyin yaşamış olduğu risk durumunun ya da olumsuz etkinin azalmasını sağlayan ya da ortadan kalkmasını sağlayan ve bireyin uyum kurma becerisini geliştiren bir durum olarak tanımlamıştır. Ayrıca koruyucu faktörler ile risk faktörlerinin birbirlerine zıt durumlardır.

Rutter (1987; 1990) bir faktör veya bir süreç risk faktörünün azalmasını sağlıyorsa bunun koruyucu faktör olduğunu ileri sürmüştür. Koruyucu faktörler, risk faktörlerinin kişiler üzerindeki olumsuz etkilerinin azaltılmasını sağlayan, bireyin uyum sürecini hızlandıran ve olumsuz yaşantılara karşı koruyucu bir işlev görmesini sağlayan bireysel, ailesel ve çevresel faktördür. Gizir'in (2007) psikolojik sağlamlık kavramıyla ilgili olan koruyucu faktörler; ailesel, bireysel ve çevresel olmak üzere üç gruba ayrılmıştır.

2.2.1.2.1. Bireysel Koruyucu Faktörler

Bireysel koruyucu faktörler, bireyin sahip oldukları risk faktörlerinin etkisinin en aza indirilmesi şeklinde ifade edilmektedir. Bilişsel fonksiyonun yüksekliği, olumlu davranış, fizyolojik ve psikolojik sağlık, amaç odaklı, gelecek merkezli, problem çözme yeteneği, zeka, akademik başarı, benlik saygısı, öz-yeterlik, olumlu mizaç, iç denetim odağı, özerklik, öz farkındalık, sağlık, iyimserlik ve umut, sosyal yetkinlik, mizah, cinsiyet, yaş gibi kavramlarla ilgili özellikler koruyucu faktörlerdir (Gizir, 2007; Özer, 2013, s. 45).

2.2.1.2.2. Ailesel Koruyucu Faktörler

Ailenin yaşam biçimleri, aile bireylerinin özellikleri, ergeninin psikolojik sağlamlığı üzerinde koruyucu bir faktör olarak ele alınmaktadır.

Ailesel koruyucu faktörler; iyi ebeveyn özelliklerinin olması (Masten ve Coastworth, 1998), destekleyici ve sıcak aile ilişkileri, aile içi duygusal bağlar, etkin ebeveyn rolü, yüksek ve gerçekçi beklentiler, yeterli sosyo-ekonomik kaynak, olumlu rol model olan kişilerle birlikte olmak, ev çevresinin güvenli olması, bakım hizmetinin

kaliteli olması, güvenli bağlanma davranışı gibi durumlardır (Özer, 2013; Kararımak, 2006).

2.2.1.2.3. Çevresel Koruyucu Faktörler

Bireyin karşılaşmış oldukları risk faktörlerinin etkisini minimum seviyeye indirecek etkenler arasında çevresel faktörler yer almaktadır.

Werner (1989) göre bireyin risk durumlarına karşı okul veya içinde bulunduğu toplum tarafından destelenmesi. Bunlara ek olarak ekonomik imkanın fazla olması, toplumun güvenli olması, ulaşılabilen sosyal servisler ve kurumların olması, ideal fırsat ve beklenti, komşuluk ilişkilerinin iyi olması gibi durumlardır (Özer, 2013, s. 45). Gizir'in (2007) de belirttiği gibi yetişkin birisiyle olumlu ilişki, akran desteği, etkili toplumsal kaynaklar da çevresel koruyucu faktörler içerisinde yer almaktadır.

2.2.1.3. Olumlu Sonuçlar

Bireylerin risk durumlarına karşı koruyucu mekanizmalarının farklı olması herkesi farklı etkileyebilir. Bunların da etkisiyle olumlu sonuçlar önemlidir. Psikolojik sağlık araştırmalarının birçoğunda sadece riskin tanımının yeterli olmamasından dolayı akademik ve sosyal alandaki yeterlilik gibi olumlu sonuçların belirlenmesi gerektiğinin üzerinde durulmuştur (Gürkan, 2006, s. 49).

Masten ve Coatsworth (1998) olumlu sonuçlar kavramını, kişilerin gelişim sürecini çevresel şartlar altında sağlıklı bir biçimde devam ettirmesi ve uyum göstermesi gibi anlamlarda kullanılmaktadır (Akt. Atik, 2013, s. 41).

Masten ve Reed'a (2002) göre üzerinde en çok çalışılan olumlu değişkenlerin; akademik başarı düzeyleri, okula devam edip etmeme, kurallara uyma, arkadaşlarıyla yakın dostluklar kurmak, psikolojik sağlık, yaşa uygun olan spor hizmeti vb. etkinliklerin olduğu faaliyetlerdir (Gürkan, 2006, s. 49).

2.2.2. Psikolojik Sağlamlığa Sahip Bireylerin Özellikleri

Psikolojik sağlamlığın ilişkili birçok özellik literatürde bulunmaktadır. Bunlar öz-saygı, umut, iyimserlik, öğrenilmiş iyimserlik, yaşam doyumu, olumlu duygusallık kavramlarıdır. Ayrıca öz güveni yüksek olan kişilerin mücadele etme yöntemleri daha başarılıdır (Dumont ve Provost, 1999; Werner, 1989; Seligman, 1990; Waugh ve Larkin, 2003; Tugade ve Frederickson, 2004; akt. Kararımak, 2006).

Bazı araştırmalarda psikolojik olarak sağlam bireyler, bazı kişilik özellikleri bakımından çaresiz bireylerden daha kolay bir şekilde ayırt edilebilir. Sakin ruh hali, duyarlılık, esneklik, uyum gösterebilme, iç kontrol odağı geliştirme, mizah anlayışının olması, alternatif bakış açısına sahip olmak, entelektüel beceri ve dini inanç bu kişilik özelliklerden bazılarıdır. Evi ve ailesi olmayan ergenlere yönelik olarak yapılan bir çalışmada sağlamlık; umutsuzluk, yalnızlık ve yaşamı olumsuz etkileyen davranışlar arasında negatif bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir. Aynı zamanda sağlamlık ve cinsiyet arasında ilişkinin olmadığı tespit edilmiştir (Masten, 1986; Werner ve Smith, 1982; Rew ve ark., 2001; akt. Kararımak, 2006)

Genel olarak psikolojik sağlamlığı yüksek olan kişilerin özellikleri aşağıdaki gibi belirtilmiştir:

- Bireyin gelişim görevlerini gerçekleştirmesi
- Akademik başarı düzeyinin yüksek olması
- Olumlu sosyal ilişkisinin ve yeterliliğinin olması
- Suç oluşturabilecek düşünce ve davranışlardan uzak kalması
- Duygusal problem veya semptomların sınırlı ve az olması
- Kendini mutlu hissetmesi
- Okula devamlılığını aksatmaması ve ders dışı çalışmalara katılması
- Sosyal yardım çalışmalarında görev alması
- Kurallara aykırı davranış sergilememesi
- Psikopatolojinin olmaması
- Kendini kabul etmeli ve uyumlu olabilmeli
- İyi olması ve yaşamdan doyum almasına yönelik özelliklerdir (Tümlü ve Receptoğlu, 2013).

2.2.3 Psikolojik Sağlamlık ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Kararımak ve Çetinkaya (2011) psikolojik sağlamlığın benlik saygısı, olumlu duygular ve denetim odağı ile olan ilişkisini incelemişlerdir. Araştırmanın grubunu 1999 depremini yaşayan 224 erkek ve 138 kadın olmak üzere toplam 363 kişi oluşturmaktadır. Benlik saygısı ve denetim odağının bilişsel faktörler olarak duyguların üzerinde etkili olduğu saptanmıştır. Psikolojik sağlamlığı olumlu ve olumsuz duyguların yordadığı sonucu tespit edilmiştir.

Rutter'in (1979) psikolojik sağamlık kavramı yönelik olarak yapmış olduğu çalışmaya göre anne ve babası evlilik sorunları yaşamış, sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan, kalabalık ve geniş aileden gelen, annesinde psikopatolojik özelliklere rastlanan ve devlet imkanlarından yararlanan çocuklarla çalışmıştır. Yapılan gözlemler ve araştırmalar sonucunda, tek bir risk faktörünün değil birden fazla risk faktörünün bir araya gelmesinin, olumsuz sonuçların ortaya çıkma olasılığını arttırdığını belirtmiştir (Akt. Rak ve Patterson, 1996).

Arslan (2015) ergenlerde öz-yeterlik, benlik saygısı ve olumlu duyguların psikolojik sağamlığı yordamadaki etkisini araştırmak istemiştir. Araştırmanın örneklem grubunu Isparta ilinde lise ve ortaokullarda 8, 9, 10, 11 ve 12. sınıfta okuyan toplam 476 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmanın sonucuna göre psikolojik sağamlık ile öz-yeterlik, benlik saygısı ve olumlu duygular arasında anlamlı düzeyde bir ilişkinin tespit edildiğini ve ergenlerde benlik saygısı, öz-yeterlik ve olumlu duyguların psikolojik sağamlığı pozitif yönde ve anlamlı düzeyde yordadığını sonucuna ulaşılmıştır.

Masten ve diğerlerinin (1999) yapmış oldukları araştırmaya göre farklı olumsuz koşullar altında yaşayan 205 tane ergenin psikolojik sağamlık özelliklerini ölçmek için değişik ölçek ve bilgi kaynakları kullanılmıştır. Yapılan araştırmada zorluklar karşısında akademik başarı, davranış ve akran sosyal yeterliliği gibi koruyucu faktörlerin daha iyi entelektüel işlevsellikle beraber psikolojik sağamlığa ilişkin sonuçları etkilediği tespit edilmiştir. Psikolojik olarak sağlam bireyler büyük sorunlardan, duygusal olmayan akranlardan, olumsuz duygusallık gibi faktörlerden farklı şekilde etkilenmiştir.

Atik (2013) çalışmış olduğu araştırmasında liseli ergenlerin bağlanma stilleri ile psikolojik sağamlık düzeylerinin arasındaki ilişkide öz-yansıtma ve iç görünün rolünü incelenmiştir. Araştırma İstanbul il sınırları içerisinde yer alan dört lisenin 10. ve 11. Sınıfında bulunan öğrenciler üzerinde yürütülmüştür. Araştırmada iki farklı çalışma grubu belirlenmiştir. Birincisi, öz-yansıtma ve iç görü ölçeğinin ergenlerde Türkçeye uyarlanması için 290 lise öğrencisinden oluşan çalışma grubudur. İkinci çalışma grubu ise bağlanma düzeyi ve sağamlık arasındaki ilişkide öz-yansıtma ve iç görünün rolünü incelemek üzere 568 lise öğrencisinden oluşmaktadır. Araştırmada bağlanma ile sağamlık arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu ve bağlanmanın sağamlık üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğu bulunmuştur. Öz-yansıtma ve iç görünün bağlanma ve sağamlık arasında ara değişken rolü oynamadığı bulunmuştur.

Grother'in (2001) yapmış olduğu çalışmaya göre uluslararası boyutta yapılan bir psikolojik sağamlık araştırmasının sonuçlarına göre; güvenli ilişkilerde, aşık olmada,

özerk olmada, yüksek benlik saygısında, güvende olduğunda, empatik olmada, yardım almada, problem çözme becerilerinde ve diğerleriyle ilişki kurma becerilerinde kadınların erkeklerden daha fazla dikkat çektikleri ve iyi olduklarına yönelik sonuç bulunmuştur (Akt. Özer, 2013).

Özcan (2005) araştırmasında lise öğrencilerinin sahip oldukları sağlık özellikleri ve koruyucu faktörleri; ailelerinin birliktelik ve boşanmışlık durumuna ve öğrencilerin cinsiyetlerine göre karşılaştırılmıştır. Ayrıca ailelerinin birliktelik boşanmışlık durumunu ayrıca öğrencilerin cinsiyetinin sahip olduğu sağlık özelliklerini ve koruyucu faktörleri yordayıp yordamadığı incelenmiştir. Anne babası birlikte olan lise öğrencilerinin sahip oldukları yılmazlık özellikleri ve koruyucu faktörlerin, anne babası boşanmış olanlara göre daha yüksek olduğu, ailelerin birliktelik ve boşanmışlık durumunun sağlık özelliklerini ve koruyucu faktörleri anlamlı düzeyde yordadığı, cinsiyetin ise anlamlı bir yordayıcı faktör olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Eminağaoğlu (2006) güç koşullarda yaşayan sokak çocuklarında dayanıklılık (sağlamlık) durumlarını incelemiştir. Dayanıklılık faktörlerinin incelenmesinde, 12-16 yaşında 27 sokak çocuğu oluşturmaktadır. Araştırma sonuçları, sokak çocuklarının çalışan çocuklara göre işbirliği ve yakınlık kurmaya daha yatkın olduğu bulunmuştur. Ayrıca sokak çocukları, daha fazla depresif duygulanıma, daha az etkili örgütsel davranışa ve daha fazla bilişsel katılığa sahiptirler ve bazı dayanıklılık özelliklerine sahip olsalar da risk altında olmaya devam etmektedirler.

Benetti (2006) psikolojik sağlamlık ve kaygının benlik saygısıyla olan ilişkisini incelemiştir. Araştırma bulgularına göre psikolojik sağlamlık özelliğinin; güçlü ve önemli bir şekilde, olumlu duygularla ve özgüvenle olumlu ilişkili olduğu belirlenmiştir. Yüksek kaygının, negatif duygularla pozitif ve güçlü ilişkili, özgüvenle olumsuz ilişkili olduğu bulgusu elde edilmiştir. Yüksek kaygılı bireylerin deneyimlediği olumsuz duygular özgüven üzerinde yıkıcı etkiye sahiptir.

Toprak (2014) ergenlerde psikolojik sağlamlık ve psikolojik ihtiyaç doyumunun mutluluk ve yaşam doyumunu anlamlı biçimde yordayıp yordamadığını tespit etmek ve ergenlerin mutluluk, yaşam doyumu, psikolojik sağlamlık ve psikolojik ihtiyaç doyumu düzeylerini çeşitli demografik değişkenler açısından incelemiştir. Araştırma grubunu lise de okuyan 477 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada psikolojik ihtiyaç doyumunun ve psikolojik sağlamlığın ayrı ayrı mutluluğu ve yaşam doyumunu anlamlı biçimde yordadığı sonucu bulunmuştur.

Sarıkaya (2015) lise çağındaki ergenlerin benlik saygıları ile psikolojik dayanıklılıkları arasındaki ilişkiyi incelenmiştir. Ayrıca benlik saygısıyla ilişkili olduğu düşünülen; cinsiyet, yaş, doğum sırası, ebeveynlerin eğitim durumu, ebeveynlerin birliktelik durumu, algılanan sosyoekonomik düzey gibi demografik özelliklerin de bu değişkenle ilişkileri araştırılmıştır. Araştırmanın evrenini Yalova Anadolu Lisesi 1, 2, 3, ve 4. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Örneklemi ise araştırmaya gönüllü olarak katılmak isteyen 148'i kız, 154'ü erkek olmak üzere toplamda 302 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda benlik saygısı ve psikolojik dayanıklılık arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Araştırma sonuçları; benlik saygısı düzeyi arttıkça psikolojik dayanıklılık düzeyinin de arttığını göstermektedir. Ayrıca sosyo demografik özellikler olan yaş, cinsiyet, ebeveynlerin birliktelik durumu ve sosyo-ekonomik düzey değişkenleriyle benlik saygısı düzeyi arasında da anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

2.3. Öz-yeterlik

Öz-yeterlik, bireyin belli bir performansını gösterebilmesi için gerekli etkinlikleri organize edip bunu başarılı bir biçimde yapma yeteneğine duyduğu inanç olarak tanımlanmaktadır (Bandura, 1994). Aynı zamanda öz-yeterlik kişinin yeteneklerini, bir işi yapabileceğine olan inancını ve amaçlarını gerçekleştirmek için gerekli olan davranışların düzenlemesini sağlanmasına etki etmektedir.

Öz-yeterlik kavramı ilk defa “Bilişsel Davranış Değişimi Kuramı” içerisinde Albert Bandura tarafından 1977 yılında ortaya çıkarılmıştır. Öz-yeterlik kavramı okul başarısı, bedensel sağlık, kariyer seçimi, mesleği seçimi, geleceğe yönelik olan düşüncesi, sosyal alan ve politika alanı gibi değişik alanlarda kullanılmaktadır. Birey sonuca ulaşacağına inanırsa daha hareketli davranır, yaşamı kontrollü şekilde yaşamak ister, yapacaklarını ayrıntılı bir şekilde düşünür (Schwarzer ve Fuchs, 1995, s. 259-288).

Albert Bandura tarafından geliştirilen Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramı'nın önemli kavramlarından biri olan “self-efficacy belief” kavramı, Türkçe'ye “yetkinlik beklentisi” ve “öz-yeterlik inancı” olmak üzere iki farklı şekilde çevrilmiştir (Bıkmaz, 2004; Keskin ve Orgun, 2006; Kuzgun, 2000; Özyürek, 1995; akt. Aydın, 2010, s. 28). Bu çalışmada ise self-efficacy kavramının çevirisi “öz-yeterlik” olduğu kabul edilip kullanılmıştır.

Bandura (1986) öz yeterliği, teknik olarak “algılanan öz-yeterlik” olarak adlandırmakta ve bireyin belli performansını gösterebilmesi için gerekli olan etkinlikleri

organize edip bunları başarılı bir şekilde yapabilme kapasitesine ilişkin kendi yargısı olarak tanımlamıştır (Bandura, 1986, s. 391). Öz-yeterlik bireyin karşılaşmış olduğu sorunların üstesinden gelebilmesi, başarılı olması için kendisinin farkındalığının olması ve kendisi hakkındaki inancıdır. Kişi yapması gereken performansı ile kendi kapasitesini karşılaştırıp, kendisini tanıyıp ona göre hareket etmelidir (Korkmaz, 2013). Öz-yeterlik, bireyin gelecekte karşılaşacağı zorluklarla mücadele etmede ne kadar başarılı olacağına ilişkin yargısı ve inancıdır. Örneğin sınava girmek, yarışmaya katılmak, herhangi bir sınıfta öğretmenlik yapmak, topluluk önünde konuşmak sayılabilir bunlardan bazılarıdır. Yani bireyin becerilerinin bir fonksiyonu değil de bireyin becerilerini kullanarak yapabildiklerine ilişkin bir ürün ya da sonuçtur (Senemoğlu, 1997, s. 236).

Öz-yeterlik beklentisinin genel bir kavram olmasının yanında her davranış için ayrı bir öz-yeterlik beklentisinden söz edilmektedir. Bunlar; sosyal, akademik ve empatik öz-yeterliktir (Bilgin, 2009). Sosyal öz-yeterlik; iletişimin başlamasında ve devam etmesinde başkalarıyla olumlu ilişkiler kurarak onlar tarafından kabul edilmek için gerekli olan beceriler ve davranışların tamamı olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca birey kendisini sosyal olarak yetkin biri olarak algılayıp, etkileşimde güvenli bir şekilde davranarak, daha verimli sonuçların alındığı görülmektedir (Akın ve Başören, 2015). Empatik öz-yeterlik ise kişi başkasının bakış açısından duygularını tecrübe etmek, duygularına karşılık vermek ve başka birisinin duygularını sezmeye yönelik kendi yeterliliğine olan inancı şeklinde ifade edilmektedir (Caprara, Alessandri, Di Giunta, Panerai, & Eisenberg, 2010; akt. Akın ve Başören, 2015). Ayrıca literatürde akademik öz-yeterlik, bireyin kendisine verilen akademik görevleri başarılı bir şekilde yerine getireceğine olan inancı şeklinde tanımlandığı görülmektedir.

Öz-yeterlik, sosyal öğrenme kuramında öğrenme ve performans gibi eğitim ile ilgili süreçlerde yer almıştır. Kişinin inançları bilişsel, duyuşsal ve psikomotor gelişimini etkilemektedir. Yapılan araştırmalara göre öz-yeterlik inancının başarı ve davranışı yordadığı görülmüştür. Bandura öz yeterliği önceki başarılı performansı ile gelecekte gösterebileceği performans arasında değişkenlik göstereceğini ileri sürmüştür. Ayrıca öz-yeterlik, yeni becerinin geliştirilmesinde ve öğrenmenin gerçekleşmesinde veya uygulanma aşamasında önemli bir yere sahiptir. Pajares (1996) öz yeterliği yüksek olan birisinin o konuyla ilgili kendisine olan güveni yüksek olmasının yanında bunu davranışlarına da yansıtır. Öz yeterliği düşük olan kişiler ise herhangi bir konuyu gözlerinde büyütür ve onların gerçekte var olduklarından daha zor olduğunu inanır.

Böyle düşünüp inanmaları sonucu stres ve depresyon artar. Yüksek öz yeterliğe sahip kişiler zor olan etkinliklere rahat bir şekilde yaklaşır (Akt. Bahadır, Sertel, Saraçoğlu ve Varol, 2015).

2.3.1. Öz-yeterliği Düşük ve Yüksek Olan Kişilerin Özellikleri

Tablo 1. Öz-yeterliği Düşük ve Yüksek Olan Bireylere Ait Özellikler

Öz-yeterliği Yüksek Olan Kişilerin Özellikleri	Öz-yeterliği Düşük Olan Kişilerin Özellikleri
· Karmaşık olaylarla mücadele etmek · Karşılaşılan problemlere çözüm üretmek · Çalışma yaparken sabırlı davranmak · Başarı olmak için kişinin kendisine güvenmesi · Okul başarısını artırmak · Mesleki alanda başarılı olmak	· Olaylarla mücadele edememek · Umutsuz ve mutsuz olunması · Karşılaşmış oldukları problemlere çözüm yolu üretememek · İlk denemede başarısız olduklarında tekrar denememek · Kendi gayretlerinin sonucu değiştireceğine inanmamak

Kaynak: (Korkmaz, 2013, s. 257)

2.3.2. Öz-yeterlik Kaynakları

Öz-yeterlik dört temel kaynaktan elde edilen bilgilerden etkilenmektedir. Bu kaynaklar aşağıdaki açıklanmaktadır (Bandura, 1980).

2.3.2.1. Yaşantı

Kişinin doğrudan kendisinin yapmış olduğu başarılı ya da başarısız etkinlikler sonucu elde etmiş olduğu bilgidir (Korkmaz, 2013, s. 258).

2.3.2.2. Dolaylı Yaşantılar

Dolaylı yaşantılar yoluyla elde edilmiş olan öz-yeterlik algısı, başarılı performansın etkisiyle elde edilmiş olana göre daha ve olumsuz yaşantıdan daha kolay bir biçimde etkilendiği görülmektedir (Schunk, 1982; akt. Aydın, 2010, s. 29). Ayrıca

başkasının yapmış olduğu etkinlikler bireyin başarma veya başaramama duygusunu etkilemektedir.

2.3.2.3. Sözel İkna

Bireyin becerilerine yönelik başkaları tarafından yapılan değerlendirmeleri kapsadığı görülmektedir (Schunk, 1991). Dolayısıyla çevre bireyin başarma veya başaramama tutumunu etkilemektedir.

2.3.2.4. Psikolojik Durum

Kişinin belli bir görevi başarma ya da başaramama beklentisi öz-yeterlik algısını etkilemektedir. Algılanan öz yeterliği yüksek olan kişilerin herhangi bir işin üstesinden gelebilmek için öz yeterliği düşük olan kişiye göre daha fazla çaba harcar. Ayrıca algılanan öz yeterliği fazla olan kişi herhangi bir şeyi denemekten düşük olana göre daha az korkmaktadır. Öz yeterliği yüksek olan kişiler çevresini daha fazla kontrol eder, olayların üstesinden daha kolay gelir ve yeni durumları denemekten de çekinmezler (Akt. Senemoğlu, 1997, s. 236).

Aşağıda öz-yeterlik ile ilgili kavramlar açıklanmıştır.

Davranışta Öz-yeterliğin Rolü: Kişinin davranışlarında etkili olan faktörler; kişinin bir davranışı yapabileceğine yönelik kendine olan inancı ve yaptığı davranışın sonucunun başarılı olması ile ilgili beklentileridir (Korkmaz, 2013, s. 258).

Öz Yeterliğin Etkisi: Bireyin öz-yeterlik durumu iki şekilde ortaya çıkmaktadır: Birincisi kişi yapacağı davranışı kendi kapasitesinin üzerinde olduğunu düşünürse o davranışı yapmak istemez. İkincisi ise kişi yapacağı davranışa olan inancı artarsa o davranışı yapma eğilimi artar. Kısaca kişi yapacağı davranış ile kendi kapasitesinin uyuşup uyuşmadığının farkında olmasıdır (Korkmaz, 2013, s. 259).

Öz-yeterlik Beklentisi: Kişinin herhangi bir işi algılama biçimi yani zor ya da kolay olacağına yönelik önceden tahmin etme durumudur (Korkmaz, 2013, s. 259).

Genelleme: Bireyin daha önceden öğrenmiş olduğu tecrübe sahibi olduğu davranışları sonraki yeni durumlara uygulamasıdır (Korkmaz, 2013, s. 259).

Güçlendirme: Bireyin herhangi bir davranışı yapabileceğine güçlü bir şekilde inanmasıdır. Birey inancını başarısız olsa bile değiştirmez hatta daha da bireyin güçlenmesini sağlar (Korkmaz, 2013, s. 259).

2.3.3. Öz-yeterlik ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Telef ve Karaca (2011) çalışmasında; ergenlerin öz-yeterliklerinin demografik değişkenlere göre farklılığın olup olmadığını ve öz-yeterlikleri ile psikolojik semptomları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın örneklemini 1250 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışmanın sonucunda öz yeterliğin yaşa, okul başarısına ve cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca ergenlerin sosyal, akademik, duygusal ve genel öz-yeterlikleri ile depresyon, olumsuz benlik algısı, somatizasyon, anksiyete ve hostilite arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Certel, Bahadır, Saracaloğlu ve Varol (2015) ortaöğretim öğrencilerinin öz-yeterlikleri ile öznel iyi oluş düzeylerini başarı, spor yapma ve cinsiyet değişkenlerine göre incelemiş ve öznel iyi oluş düzeyleri ile öz-yeterlikleri arasındaki ilişkiyi tespit etmişlerdir. Araştırma grubunu Antalya ilindeki iki lisenin 9. ve 11. sınıflarındaki 410 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada erkek öğrencilerin duygusal öz-yeterlikleri istatistiksel olarak yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Spor yapan öğrencilerin öznel iyi oluş düzeyleri ve öz-yeterlikleri spor yapmayanlara göre istatistiksel açıdan anlamlı olarak yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca öznel iyi oluş düzeyi ile öz-yeterlik arasında ise pozitif yönde ilişkiler bulunmuştur.

İkiz ve Yörük'ün (2013) yılında yapmış oldukları araştırmada öğretmen adaylarının öz-yeterlik düzeyleri ile aile işlevlerinin çeşitli değişkenler açısından incelemişlerdir. Araştırma 350 öğretmen adayından oluşmaktadır. Araştırmada, genel öz-yeterlik düzeyleri yüksek olan öğretmen adaylarının aile işlevlerinin daha sağlıklı olduğu; cinsiyetin, yaşamın büyük bölümünün geçirildiği yerin, ailenin aylık gelir düzeyinin öğretmen adaylarının aile işlevleri üzerinde etkili olduğu ortaya çıkmıştır.

Aktamış, Kubilay ve Özenoğlu-Kiremit (2015) fen bilimleri dersi öğretim programının öğrencilerin fene yönelik öz-yeterlik inançlarına etkisini demografik özelliklere göre belirlemek ve bu inancın fen bilimleri dersindeki başarıya etkisini incelemişlerdir. Araştırmaya grubunu; Ege bölgesindeki üç ilden seçilen dört ortaokulda 2014-2015 eğitim öğretim yılında 6, 7 ve 8. sınıfta öğrenim gören 724 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmada fen bilimleri dersine yönelik öz-yeterlik inançları yüksek olan öğrencilerin fen başarılarının da yüksek olduğu ayrıca erkek öğrencilerin kızlara göre öz-yeterlik düzeylerinin daha iyi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Daha sonra sınıf

düzeyi arttıkça öz-yeterlik inancı da artmakta ve yaşadıkları illere göre bir farklılığın olmadığı görülmüştür.

Arslan ve Balkıs (2016) ergenlikte anne-babadan algılanan duygusal istismar ile problem davranışlar arasındaki ilişkide öz-yeterlik ve psikolojik sağlamlığın aracı rolünü incelemişlerdir. Ölçme araçları Isparta il merkezinde farklı ortaöğretim kurumlarına devam eden yaşları 14 ile 19 arasında değişen 331 öğrenciye uygulanmıştır. Araştırma sonuçları, anne-babadan algılanan duygusal istismarın psikolojik sağlamlık, öz-yeterlik ve problem davranışlarını doğrudan yordadığını göstermiştir. Ayrıca anne-babadan algılanan duygusal istismar ile problem davranışlar arasındaki ilişkide öz-yeterlik ve psikolojik sağlamlığın kısmi aracılık rolü üstlendiği görülmüştür. Son olarak anne-babadan algılanan duygusal istismar ve psikolojik sağlamlık arasındaki ilişkide öz-yeterliğin kısmi aracılık rolü üstlendiği bulunmuştur.

2.4. Empati Kavramı

İnsanın sosyal bir varlık olması nedeniyle çevresine uyum sağlayarak ilişki kurmak durumundadır. Çevresinde kurmuş olduğu ilişkilerin niteliği, kalitesi, kişinin almış olduğu dönütler kişinin kendisine yönelik bir çerçeve bir referans oluşturmaktadır. Yani her insan anlaşılma ister. İnsan ilişkileri karşdakini anlayabilme potansiyeli olarak tanımlanan empati önemli bir niteliktir. Bu nedenden dolayı empati insan ilişkilerinde, iletişimde önemli kavramlardan biridir (Kaya ve Siyez, 2010).

Empati kavramı “einfülung” anlamına gelmektedir. İlk olarak 1880 yılında Rudolp Lotz ve Wilhelm Wund tarafından kullanılmıştır. Günümüzde empati deyince ilk olarak aklımıza Carl Rogers ve onun empatiyle ilgili yapmış olduğu çalışmalar gelir. Bir kişinin kendisini karşıdakinin yerine koyarak olaylara onun bakış açısıyla bakması, onun duygularını ve düşüncelerini doğru olarak anlaması, hissetmesi ve bu durumu karşıdakine iletmesi sürecine empati denilmektedir (Rogers 1970 ve 1983, Çev. Akkoyun). Staub (1990) empatiyi bireyin karşısındaki kişinin iç dünyasını anlamak onun duygularına önem vermek ve ona katılmak anlamında kullanıldığını ifade etmiştir. Kısaca empati; bireyin iletişim kurarken kendisini karşıdakinin yerine koyarak onun duygu ve düşüncelerini doğru olarak anlamasıdır. Diğer bir ifadeyle empati; başka birisinin iç dünyasını düşünme, hissetme ve onun duygu ve düşüncelerine karşılık verme olarak belirtilmektedir. Örneğin eli yanmış bir kişinin canının acıdığını hissetmeyen onun duygularını anlamayan birisinin empati becerisi zayıftır (Pala, 2008).

Genel olarak empati karşıdaki kişinin duygusal durumun anlaşılması ve paylaşılması olarak da ifade edilmektedir (Hofman,1978; Cohen ve Strayer, 1996).

Günümüzde insanların empati kurarken daha istekli ve başarılı oldukları görülmektedir. Aynı toplumda ve aynı sosyal imkanlara sahip olan kişilerin empati kurabilme becerilerinin daha çok geliştiği söylenebilir.

Bir insanın karşısındaki bir kişiyle (danışman ile danışan ilişkisi) empati kurabilmesi için gerekli olan üç temel öge vardır. Bunlar;

- a. Empati kuracak kişi, kendisini karşısındakinin yerine koyar, onun rolünü kısa sürede olsa üstlenir, olaylara onun bakış açısıyla bakar ve daha sonra o rolden çıkarak kendi yerine geçer.
- b. Empati kurulabilmesi için karşıdaki kişinin duygu ve düşüncelerinin doğru olarak anlaşılması gereklidir. Burada empatinin iki bileşeni olan bilişsel ve duygusal bileşenleri söz konusudur. Yani karşımızdakinin rolüne girerek onun ne düşündüğünü anlaşılması, bilişsel nitelikli bir etkinlik, karşısındakinin hissettiklerinin aynısını hissedilmesi ise duygusal nitelikli bir etkinliktir.
- c. Empatinin son ögesi ise empati kuran kişinin zihninde oluşan empatik anlayışın karşıdaki kişiye iletilmesidir. Bunu iletmenin bedensel ve sözel olarak iki farklı yolu vardır. En etkili yolu ise ikisinin birlikte kullanılmasıdır (Dökmen, 2011).

2.4.1. Empati Basamakları

Empati ben, sen ve onlar olmak üzere üç temel basamaktan oluşmaktadır. Ben, sen ve onlar basamaklarının her birisi kendi içerisinde duygu ve düşünce olmak üzere iki alt basamaktan oluşmaktadır.

Şekil 1. Aşamalı Empati Sınıflaması

Kaynak: (Dökmen, 2011, s. 174)

Empatinin içerisindeki “onlar” basamağında; tepki gösteren kişi, karşısındaki kişinin kendisine yöneltmiş olduğu problem üzerinde düşünmez. Probleme neden olan kişinin duygu ve düşüncelerine dikkat etmeyerek bu soruna yönelik hislerinden ve fikirlerinden bahsetmez. Karşıdaki problemlerini dinler, bu problemlerine yönelik geribildirim verir ve orada olmayan diğer kişilerin düşüncelerini dile getirir. Kısaca bu basamakta genellemeler yaparak atasözlerinden yararlanır (Dökmen, 2011, s. 174). Dolayısıyla karşıdaki kişinin fikirleri ve hisselerinin yansıtılmasından ziyade toplumun görüşü yansıtılmaktadır.

İkinci empati basamağı olan “ben” tepki veren kişi benmerkezcidir. Kendisine problemi anlatan kişinin his ve fikirlerine değer vermek yerine onu eleştirir, ona nasihat verir, onun problemlerini geri plana atar hatta bazen de kendi problemlerinden söz eder. Bu basamakta yer alan kişi kendisine anlatılan probleme yönelik olarak üzgünüm, aynı sorunlar bende de var diyerek problem sahibini problemiyle baş başa bırakarak kendi sorunlarını anlatır. Bu tür tepki veren kişi bilişsel ve duygusal olarak karşıdaki kişinin rolünü benimsemediğinden dolayı yeterli düzeyde empati kurduğu söylenemez (Dökmen, 2011, s. 174).

Diğer bir empati basamağı olan “sen” tepki veren kişi kendisine problemi yönelten kişinin rolüne girmektedir. Yaşanan olaylara karşıdaki kişinin duygu ve düşünceleriyle özdeşleşerek o açıdan bakar. Ayrıca kendisinin ya da toplum duygu düşüncelerinden söz etmez (Dökmen, 2011).

Dökmen (2011, 175-176) tarafından ben, sen ve onlar basamaklarını da içerisinde bulunduran toplam on altı basamak oluşturulmuştur. En önemsiz tepkiden en önemli tepkiye doğru aşağıdaki gibi sıralanmıştır.

- a. **Sorun karşısında başka kişinin düşünce ve hisleri nasıldır:** Empati kuran kişi genellemeler yapar, felsefi fikirlere ve atasözlerinden yararlanır. Sorunu dinleyen kişi toplumun değer yargılarına önem verir.
- b. **Eleştiri:** Dinleyici konumundaki kişi problemi anlatan kişiyi eleştirir.
- c. **Akıl vermek:** Birey karşıdaki kişinin neler yapacağı konusunda nasihat verir.
- d. **Teşhis koymak:** Birey probleme veya problemin sahibine yönelik teşhis koyar.
- e. **Kendisinde de var olması:** Birey kendisine anlatılan problemlerin aynısının ya da bir benzerinin kendisinde de mevcut olduğunu ifade eder.
- f. **Kendi duygularım:** Birey dinlemiş olduğu problemlere yönelik kendi duygularını ve fikirlerini ifade eder.

- g. Destek vermek:** Birey problemi anlatan kişinin düşüncelerini aynı şekilde tekrar etmeden arkasında olduğunu belirtir.
- h. Soruna Eğilme:** Birey probleme yönelik olarak bir takım eleştirilerde bulunur.
- ı. Tekrar etmek:** Birey anlatılan problemlerin bazı kelimelerini karşıdakine yansıtır.
- i. Derin Duyguları anlamaya çalışmak:** Empati kuran kişi kendisini karşıdakinin yerine koyarak onun olumlu ve olumsuz fikirlerini fark ederek ona söyler.

Tablo 2. Empati Basamakları

Onlar Basamağı	1.Basamak	Sorun karşısında başka kişinin düşünce ve hisleri nasıldır
	2. Basamak	Eleştiri
Ben Basamağı	3. Basamak	Akıl vermek
	4. Basamak	Teşhis koymak
	5. Basamak	Kendisinde de var olması
	6. Basamak	Kendi duygularım
Sen Basamağı	7. Basamak	Destek vermek
	8. Basamak	Soruna Eğilme
	9. Basamak	Tekrar etmek
	10. Basamak	Derin Duyguları anlamaya çalışmak

Yukarıdaki tabloda da gösterildiği üzere 1. basamak “onlar” basamağına; 2, 3, 4, 5 ve 6. basamaklar “ben” basamağına; 7, 8, 9 ve 10. basamak ise “sen” basamağıyla ilişkilidir. Bunlar 1. basamaktan 10. basamağa kadar en düşük seviyeli tepkiden en yüksek seviyeli tepkiye doğru belirtilmiştir. Kuramsal açıklamalara göre empati gerçek olarak son dört basamakta ortaya çıkmaktadır. İlk altı basamak ise hazırlık safhası olduğu kabul edilebilir.

2.4.2. Empati Bileşenleri

Empatinin birtakım bileşenleri bulunmakla birlikte duygusal yönü daha ağırlıklıdır. John Dewey ve Piaget düşünme ve hissetmenin farklı kavramlar olduğu üzerinde çalışmıştır. Dewey (1913) “Interset and Effort İn Education” adlı kitabında ilgi ve çabanın eğitim için önemli olduğunun, farklı öğrenme süreçlerinin birbirleriyle ilişkilendirilmesi gerektiğini anlatmıştır. Piaget (1954) “Intelligence And Affectivity”

de ise duyuşsal ve bilişsel alanları bir paranın iki yüzü olarak düşünmüş ve duyguyu, bireyin entelektüel bilişsel etkinliğine ilgi duyup duymamasına yönelik enerji veren bir şey olduğunu belirtmiştir (Karabağ, 2003).

Empatinin birçok tanımının yapılmasının yanında empatik eğilim ve empatik beceri olmak üzere iki alt boyutu bulunmaktadır. Empatik beceri daha çok karşıdaki kişinin duygusal olarak anlaşılması ve karşıdakine aktarılması olarak tanımlanırken; empatik eğilim ise başkalarının duygularını, anlama ve hissetme olarak tanımlanmaktadır. Empati; bilişsel empati, duygusal empati, algısal empati ve bildirim bileşeni olmak üzere dört grupta incelenmektedir.

2.4.2.1. Empatinin Bilişsel Bileşeni

Bu boyutta bireyin karşısındaki veya çevresindeki kişilerin hislerinin anlaşılmasının önemli olmasının yanında bu anladığını paylaşmasına gerek yoktur. Kısaca diğer kişilerin duygularını olumlu ya da olumsuz olarak değerlendirmektir. Ayrıca kişilerin sosyal işlevlerinde etkili olmaktadır (Karabağ, 2003).

2.4.2.2. Empatinin Duygusal Bileşeni

Goldstein ve Michaels (1985) duygusal empatiyi diğer kişinin duygularına yakınlık anlamına geldiğini belirtmişlerdir. Duygusal empatide diğer kişinin yaşamış olduğu duyguları hissedebilme ve bu duygularına yönelik olarak en yakın tepkiyi vermek önemlidir. Ayrıca kişinin arkadaşlarına, çevresine, tanıdıklarına veya yabancılara karşı fedakâr ve samimi davranmaları konusunda ahlaki açıdan dikkat etmek önemlidir. Karşıdaki kişinin davranışlarına uygun tepki vermek için onun jest ve mimikleri önemli ipuçları oluşturmaktadır. Eğer ipuçları belirgin değilse uygun tepki vermekte problemler çıkmaktadır. Böyle karşılaşılan problemlerin çözümünde başkalarından yardım almak önemlidir. Bu konuyla ilgili olan akran istismarı, çocuk istismarı, cinsel istismar, agresyon, antisosyal kişilik bozukluğu gibi durumlarla ilişkilidir (Kaya ve Siyez, 2011).

2.4.2.3. Empatinin Algısal Bileşeni

Bireyin karşısındaki kişinin duygularıyla ilgili deneyimlerindeki ilk adımıdır. Empati yapan kişi karşıdakine dikkat etmelidir. Ayrıca karşıdaki bireyin aktardıkları, jest ve mimikleri, yüz ifadesi, ses tonu gibi durumları dikkate alınmalıdır. Tüm bunlar

dikkate alındıktan sonra bilişsel ve duygusal süreçler bu imaj üzerinde çalışmaktadır (Karabağ, 2003).

2.4.2.4. Empatini Bildirim Bileşeni

Bu bileşende kişinin hislerini ve fikirlerin anlamak ve karşı tarafa doğru bir şekilde iletmek önemlidir. Bu his ve fikirlerle ilgili karşı tarafa tepki verirken beden dili ve sözel ifadeler kullanılarak ifade edilmelidir (Dökmen, 2011). Genel olarak yapılan çalışmalarda geribildirimlerin yeterli derecede yapılmadığı görülmüştür. Bir problem karşısında karşıdaki bireyle empati kurarken boş ver, bu kadar kafa yorma demek gibi ifadelerin kullanılması empatinin doğru şekilde iletildiği anlamına gelmemektedir.

2.4.3. Empati Kuramları

2.4.3.1. Çıkarsama Kuramı

Çıkarsama kavramının İngilizce karşılığı “inference” olarak ifade edilmiştir. Bu kurama göre empati; kişinin ortaya koymuş olduğu fiziki tarzların yorumlanması ile mümkündür. Kişilerin kendi iç yaşantılarındaki duygularını, düşünceleri ve heyecanlarına; bedensel yapısının şeklinin, duruşunun, hareketlerinin ve kasalarının eşlik ettiğini farketmişlerdir. Dolayısıyla bedensel ifadeler iç yaşantıları yansıtmaktadırlar. Kişi yansıtmış olduğu bu iç yaşantı biçimini genelleştirerek herkeste aynı şekilde var olduğu düşünülmektedir. Bu kuram aynı zamanda bir kişinin kendi motiflerini, duygularını, davranışlarını diğer kişilere atfetmesi şeklinde açıklamaktadır. Ayrıca bazı yazarlar başka kişilerin bedensel şekillerini yorumlarken taklit etmenin önemin farkındadır (Alver, 2003, s. 24).

2.4.3.2. Rol Oynama Kuramı

Rol oynama kuramında yer alan rol alma kavramının İngilizce karşılığı “role taking” olarak ifade edilmektedir. Bu kuram kişinin çevresindeki insanları taklit ederek ve kendisini onun yerine koyarak diğer kişilerin bakış açısını kavramak ve onların davranışlarına yönelik olarak beklentiler geliştirmek olarak açıklanmaktadır. Rol oynama kuramında da çıkarsama kuramı gibi fiziki davranışların da gözlenerek bunlara anlam verildiği görülmektedir. Bu kuramda empatik becerinin gelişmesi çocuğa göre açıklanmaktadır. Çocuk çevresindeki kişileri rol model alabilir. Çocuk doğduğu

zamanlarda benlik kavramı oluşmadığı için çevresindeki davranışları taklit ederken kendisini onların yerine koyarak kendilerini değerlendirirler. Bu davranışlar bedensel olduğu için zamanla çocuk olgunlaştıkça zihninde rol oynadığı görülmeye başlayacaktır (Alver, 2003, s. 24). Çocuk küçük yaşlarda model aldığı kişilerin zamanla kendi benlik yapısı oluşturması sonucunda karmaşık davranışlar oluşur, daha sonra genellemeler yaparak kendisine yönelik değişik algılayış biçimleri ortaya çıkar.

2.4.3.3. Heyecan Yayılması Kuramı

Empati kuramlarından olan heyecan yayılması kuramını Haryy Stack Sullivan ortaya koymuştur. Bu görüşe göre bakım veren ile anne arasında heyecansal bir bağ bulunmaktadır. Bu bağın da empati olduğu ileri sürmüştür. Buna yönelik olarak empati bakım veren ile çocuk arasında bildirim sağlamaktadır. Sullivan'a göre empatinin en çok önemli olduğu evre çocukluk döneminin 6. ayı ile 27. ayı arasındadır. Bu kurama göre, başka bireyin heyecanını yakalayıp, onu kişinin kendisinin de yaşaması durumuna empati denilmektedir. Gülen bir çocuk karşıdakini de güldürür. Korkan bir kişi karşıdakini de korkutabilir. Böylece birbirlerini karşılıklı olarak etkileme sürecinde empati kurulduğu göstermektedir (Akbulut, 2010, s. 42).

2.4.4. Empatinin Önemi

Cüceloğlu'na (1991) göre kişilerarası iletişim insan yaşamında oldukça önemli bir yere sahiptir. İnsanlar hayatının her döneminde çevresindeki kişilerle çeşitli iletişim kurmuşlardır. Bu iletişim bazen olumlu bazen de olumsuz problemleri beraberinde getirmektedir. İletişim insan ilişkisine dayanan psikososyal bir süreçtir. İnsanların iletişim kurarken birbirine değer vermesi onu anlamaya çalışması iletişimin kolaylaşmasını sağlamaktadır. İnsanların birbirlerini anlamasına yönelik kolaylaştırıcı faktörlerin başında empati gelmektedir. Bireyin karşıdaki kişinin hislerini anlaması onun yerine kendisini koyması iletişim sorunlarını azaltmaktadır. İnsanların empati kurması için aynı olayları yaşamasına gerek duyulmamıştır. Pişkin'in (1989) de belirttiği üzere empati yönünden gelişmiş bireyler iletişim kurarken başarılıdır. Empati becerisi zayıf olan bireylerin ise kişiler arası iletişim becerisinin zayıf olduğu söylenebilir. İletişim birçok iletişim sorunların ortaya çıkmasını azaltmasına yardımcı olduğu gibi çözümlenmesini de sağlamaktadır (Rehber ve Atıcı, 2009).

Bireyler ergenlik döneminde karşılaşacağı zorluklarla daha kolay bir şekilde mücadele ederken farkındalıklarının artırılması, güven duygularının geliştirilmesi, iletişim ve empati becerilerinin geliştirilmesi, kaygıyla baş edebilme, öfke duygularıyla baş edebilme ve çatışma çözme becerilerinin geliştirilmesi gibi konularda bazen desteğe ihtiyaç duyulabilir (Gündoğdu, 2009).

Empati günlük yaşamda insanlar arası iletişimi kolaylaştırmakta ve kişilerin birbirlerine yakınlaşmasını sağlamaktadır. İnsanlar kendileriyle empati kurulduğu zaman kendini değerli hissetmektedirler. Buna yönelik olarak da empati kurarken üç tür iletişim bulunmaktadır. Bunlar aşağıda belirtilmiştir.

Şekil-2 de gösterildiği gibi iletişim çatışmalı, çatışmasız ve empatik iletişim olarak üçe ayrılmıştır. Çatışmalı iletişim kuran kişiler yeterli bilgi edinemediği gibi yalnızda kalmaktadır. Çatışmasız iletişim kuran kişiler de birbirlerine yeterli bilgi aktarmalarına rağmen yalnız kalmaktadır. Empatik iletişimde ise bilgi aktarımı yeterli olmakla beraber yalnızda değildir (Dökmen, 2011, s. 178).

Kısaca özetleyecek; olursak empatik anlayışı gelişmiş kişilerin topluma uyum sağladıkları söylenebilir. Empatik anlayışı gelişmiş bireylerin savaş, deprem, travma, toplumsal vb. sorunlar karşısında daha kolay mücadele etmelerine rağmen, empatik anlayışı gelişmemiş bireylerin ise karşılaşılan sorunlar karşısında mücadele etme becerileri zayıftır. Ayrıca empati becerisi gelişmiş kişiler çevresiyle uyum halindedir.

2.4.5. Empati İle İlgili Yapılan Çalışmalar

Alver (2003) çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanların empatik becerileri, karar stratejileri ve psikolojik belirtileri arasındaki ilişkilerin incelenmesine

yönelik bir çalışma yapmıştır. Araştırmanın örneklemini Erzurum ilinde seçkisiz olarak belirlenen 524 kişi oluşturmaktadır. Araştırmada empatik beceri ile kararsızlık ve psikolojik belirtiler arasında olumsuz, diğer karar stratejileri ile olumlu fakat önemli düzeyde olmayan ilişkilerin olduğu bulunmuştur. Ayrıca cinsiyet ve rahatsızlık ciddiyeti global indeksinin üzerinde olmasına rağmen empatik beceri puanlarının farklılaşmadığı, yaş ilerledikçe empati beceri puanının azaldığı bekarların empatik beceri puanlarının evli ve boşanmışlardan daha yüksek olduğu, eğitim, sosyal hizmet ve sağlıkla ilgili kurum çalışanlarının empatik beceri puanlarının diğer kurum çalışanlarından yüksek olduğunu sonucu elde edilmiştir.

Karabağ (2003) tarihi empati ve tarihi empatinin öğretilebilir bilişsel bir beceri olduğunu savunmaktadır. Tarihi empati konusunda Türkiye’de yapılmış ilk araştırma denilebilir. Araştırmanın örneklem grubunu 8. sınıf ve 10. sınıf toplam 111 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma bulguları sonucunda tarihi empatinin öğretilebilir ve bilişsel bir beceri olduğunu ve tarihi empati becerisinin tarih dersi öğretimi için bir amaç olarak kabul edilmiştir.

Yüksel (2013) araştırmasında 10-11 yaş çocuklarının empati beceri düzeylerini, cinsiyete ve ailesel etmenlere göre belirlemek istemiştir. Araştırma verileri Bursa ilinde farklı sosyo-ekonomik düzeylerden 10 okula devam eden 10 ile 11 yaşında 1587 kız ve 1612 erkek olmak üzere toplam 3199 çocuktan elde edilmiştir. Çalışmanın sonucunda kızların erkeklere göre daha fazla empatik beceri düzeyine sahip olduğu; çocukların empati beceri düzeylerinin sosyoekonomik düzeye ve ailenin boşanmış olma durumuna göre farklılaşmadığı; çocuğun anne-baba yaşı, ailedeki çocuk sayısı ve kaçınıcı çocuk olduğu gibi değişkenleri ile bir ilişki olmadığı; anne-baba ve kardeş dışında başka birinin yaşamadığı ailelerde büyüyen çocukların diğer çocuklara göre daha fazla empatik beceri düzeyine sahip olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, yaramaz olarak nitelendirilen çocukların empati beceri düzeylerinin diğer çocuklara göre daha düşük olduğu görülmüştür. Saldırgan davranışlar gözlenen ailenin çocuklarının empati beceri düzeylerinin, saldırgan davranışlar gözlenmeyen ailenin çocuklarına göre daha düşük olduğu belirlenmiştir.

Kaya ve Siyez (2011) ilköğretim ikinci kademe öğrencileri arasında akran zorbalığının incelenmesi ve empatik eğilimin dört farklı akran zorbalığı grubunda yer alan öğrencileri zorbalık gruplarına göre hangi doğruluk düzeyinde sınıflandığını tespit etmiştir. Araştırma, 2010-2011 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde İzmir ve Malatya’da orta sosyo-ekonomik düzeyi temsil ettiği düşünülen dört ayrı ilköğretim

okulunda 6, 7 ve 8. sınıfa devam eden 340 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın sonucunda araştırmaya katılan öğrencilerin %3.4'ü zorba, %26.9'u kurban, %60.8'i zorba/kurban ve %8.6'sı karışmayan olarak sınıflandırılmıştır. Diskriminant analiz sonucunda da duygusal empati ve bilişsel empatinin akran zorbalığı gruplarını ayırmada kullanılabilecek değişkenler olduğu belirlenmiştir.

Rehber ve Atıcı (2009) araştırmasında ilköğretim ikinci kademedeki öğrencilerin empatik eğilim düzeyleri ile çatışma çözme davranışları arasındaki ilişkiyi incelenmişlerdir. Araştırma grubunu Nevşehir ilindeki beş ilköğretim okuluna devam eden ikinci kademedeki 755 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmanın sonucunda empatik eğilim düzeyi düşük olan öğrencilerin saldırganlık davranışları empatik eğilim düzeyi yüksek olanlara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bununla birlikte cinsiyete göre kız öğrencilerin empatik eğilim düzeylerinin ve problem çözme davranış düzeylerinin erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca empatik eğilim düzeyi yüksek olan öğrencilerin problem çözme davranışlarının, empatik eğilim düzeyi düşük olanlara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Pecukonis (1990: 59-65) araştırmasında bir tedavi merkezinde saldırgan 24 tane kız ergenin empati düzeylerine yönelik duygusal ve bilişsel empati eğitim programının etkisi ile ego gelişim arasındaki ilişkiyi incelenmiştir. Çalışmada seçkisiz olarak belirlenen deney grubunun bilişsel ve duygusal empati düzeylerinin artırılması amacıyla bu grup 1.5 saatlik dört oturum şeklinde eğitime tabi tutulmuştur. Verilen eğitimin sonra bilişsel empatideki artışın önemli bir değerde olmadığı, duygusal empatide ise artışın önemli bir düzeyde olduğu görülmüştür. Ayrıca eğitimden yararlanmada yüksek ve düşük ego gelişimi açısından herhangi bir fark bulunmamış ancak ego gelişimi ile bilişsel ve duygusal empati arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur (Ünal, 2003, s. 55).

Pala (2008) çalışmasında Celal Bayar Üniversitesi Eğitim Fakültesi öğrencilerinin empati kurma düzeylerini ortaya koymak ve empati düzeylerin bazı değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek istemiştir. Araştırmanın örneklem grubunu Celal Bayar Üniversitesi Eğitim Fakültesi Fen Bilgisi, Türkçe, Sınıf Öğretmenliği, Sosyal Bilgiler lisans programlarına devam eden 1. ve 4. sınıf öğrencilerinden toplam 464 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda, öğretmen adaylarının empati kurma düzeylerinin ortalaması 3.5 bulunmuştur. Bu elde edilen düzey öğrencilerin ekonomik durumuna, lisans programı ve kitap okuma sıklığına göre farklılık gösterdiği ortaya çıkmıştır.

Mızrakçı (2011) tarafından yapılan araştırmanın temel amacı empati ve psikolojik sağlamlık arasındaki ilişkilerin incelenmesidir. Çalışma cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, medeni durum, anne ve babanın eğitim düzeyi değişkenleri açısından farklılaşıp farklılaşmadığı da araştırılmıştır. Bu amaca uygun olarak oluşturulmuş kişisel bilgileri içeren bir anket, empati ölçeği ve psikolojik sağlamlık ölçeği Yakındoğu Üniversitesi öğrencilerinden oluşan 506 kişiye uygulanmıştır. Araştırmanın sonuçlara göre empatiyle kişisel yeterlik, kontrol, manevi etki ve değişimin olumlu kabulü alt boyutları negatif ilişkilidir. Buna rağmen empati ile içgüdülere güven alt boyutu arasında herhangi bir ilişki tespit edilememiştir. Ayrıca empati; cinsiyet ve annenin eğitim düzeyi açısından farklılaşmaktadır. Manevi etki de cinsiyet, annenin eğitim düzeyi ve sınıf düzeyi açısından farklılaşmaktadır. İçgüdülerine güven ise yalnızca sınıf düzeyi açısından farklılaşmaktadır. Son olarak değişimin olumlu kabulü babanın eğitim düzeyi ve sınıf düzeyi açısından farklılaşmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evreni, örnekleme, araştırmada kullanılan ölçme araçları, verilerin toplanması ve analizine ilişkin açıklamalar yer almaktadır.

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırmada şiddete maruz kalan ergen öğrencilerin psikolojik sağlamlıkları ile empati ve öz-yeterlikleri arasındaki ilişki demografik değişkenlerle birlikte incelenmiştir. Bu çalışma ilişkisel tarama yöntemiyle yapılmış olan betimsel bir çalışmadır. İki ya da daha fazla değişken arasındaki ilişki seviyesi belirlenmektedir. Değişkenler arasındaki ilişkiler genel olarak incelenirken “korelasyonel tür” ve “karşılaştırma türü” kullanılmaktadır. Bağımlı değişkenler olan psikolojik sağlamlık, empati ve öz-yeterlik faktörlerini etkileyen bağımsız değişkenler cinsiyet, yaş, sınıf düzeyleri, ailenin gelir durumu, yaşadığı yer, mazeretsiz devamsızlık durumu, kardeş sayısı, not ortalaması, anne babanın birliktelik durumu, anne babanın hayatta olup olmaması, anne babanın eğitim durumu, anne babanın meslek durumları analiz edilmiştir.

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Araştırmanın evrenini, 2016-2017 eğitim-öğretim yılında Kahramanmaraş il merkezindeki Onikişubat ve Dulkadiroğlu ilçelerinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı liselerdeki ergen öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme ise basit tesadüfi yöntem ile seçilen çeşitli liselerdeki 9, 10, 11 ve 12. sınıflarda olan ergen öğrenciler oluşturmaktadır. Örneklem grubu oluşturulurken % 5 hata payı ve % 95 güvenirlik dikkate alınarak 381 kişi olarak belirlenmiştir. Ayrıca araştırmada veri kaybının oluşmasını önlemek amacıyla ilaveten anket eklenerek 405 öğrenciye ölçek ve anket uygulaması yapılmıştır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama araçları olarak, araştırmanın amacı doğrultusunda araştırmacı tarafından geliştirilen Demografik Bilgi Formu, Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği, Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlık Ölçeği (ÇGPSÖ-12) ve Empatik Eğilim Ölçeği uygulanmıştır.

3.3.1. Araştırmanın Etiği

Araştırmada kullanılan ölçekler için ölçeklerin geçerliliği ve güvenirliğini yapan kişilerden izin alınarak çalışılmıştır. Çalışmaların yürütülmesi konusunda etik kurul izni Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi'nden alınmıştır. Ölçekler kullanımı konusunda ise Kahramanmaraş İl Milli Eğitim Müdürlüğünden gerekli izinler alınmıştır. Ayrıca katılımcılar araştırma hakkında bilgilendirilerek ve şiddete maruz kalan kişiler tespit edilerek gönüllü katılımlarına yönelik onamları alınmıştır.

3.3.2. Demografik Bilgi Formu

Öğrencilerin nitelikleri hakkında bilgi toplamak için araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Kişisel bilgi formu; şiddete maruz kalma türleri (fiziksel, psikolojik, ekonomik, cinsel), kimler tarafından şiddete maruz kaldığı (aile, arkadaşları ve öğretmeni), cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, not ortalaması, kardeş sayısı, anne ve babanın eğitim durumu, ailenin ekonomik durumu, anne ve babanın birlikteliği, anne ve babanın hayatta olup olmaması, yaşadığı çevre, mazeretsiz devamsızlık gibi sorular yer almaktadır.

3.3.3. Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği

Bu Ölçek, Muris (2001) tarafından 14 ile 17 yaşları arasındaki ergenlerin akademik sosyal ve duygusal öz-yeterliklerini ölçmek amacı ile geliştirilmiştir. Ölçeğin uyarlama, geçerlik ve güvenirlik çalışmaları Telef ve Karaca (2012) tarafından 933 ergen üzerinde yapılmıştır. Ölçeğin üç alt boyutu bulunmakta ve her alt boyut yedişer maddeden oluşmaktadır. Akademik öz-yeterlik boyutu; ergenlerin akademik beklentilerini gerçekleştirme, akademik konuları başarma ve kişinin kendi öğrenme davranışını yönetme yeteneğini algılaması ile ilgili ölçümlerdir. Sosyal öz-yeterlik boyutu ise ergenlerin akran ilişkilerini ve girişkenlik yeteneğini fark etme düzeylerini

ölçmeye yöneliktir. Son olarak Duygusal öz-yeterlik boyutu ise ergenlerin olumsuz duygularıyla baş etme yeteneğini algılamayı ölçmektedir. Öz-yeterlik Ölçeği beşli likert tipinde ve 21 maddeden oluşmaktadır. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 105, en düşük puan ise 21'dir. Ölçekten alınan yüksek puan ergenin ilgili öz-yeterlik düzeyinin yüksek olduğuna ve ölçekten alınan düşük puan ise ergenin öz-yeterlik düzeyinin düşük olduğunu göstermektedir. Çocuklar İçin Öz-yeterlik ölçeği'nin güvenirlik çalışması Cronbach alfa ve test tekrar test yöntemi kullanılarak yapılmıştır. Cronbach alfa katsayıları incelendiğinde ölçeğin geneli için .86, akademik öz-yeterlik için .84, sosyal öz-yeterlik için .64, duygusal öz-yeterlik için .78 olarak bulunmuştur. Bu araştırmada da ölçeğin geneli içi .90, akademik öz-yeterlik için .81, sosyal öz-yeterlik için .83, duygusal öz-yeterlik için .80 olarak bulunmuştur.

3.3.4. Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği (ÇGPSÖ-12)

Ergenlerde psikolojik sağlamlığı ölçmek amacıyla Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği (ÇGPSÖ-12) kullanılmaktadır. Ölçeğin 28 maddelik orijinal formu üç alt ölçek ve sekiz alt boyuttan oluşmaktadır. Kısa form çalışması Liebenberg, Ungar ve LeBlanc (2013) tarafından yapılmış ve iki farklı çalışma sonucunda 12 maddelik bir yapı elde edilmiştir. Ölçek Türkçe'ye Arslan (2015) tarafından uyarlanmıştır. Isparta il merkezinde ortaokul ve lisede öğrenim gören toplam 256 öğrenciye uygulanmıştır. Katılımcıların yaşları 11 ile 16 arasında değişmektedir. Açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi sonuçları, ölçeğin toplam varyansın % 51.28'ini açıklayan tek faktörden meydana geldiği göstermiştir. Ölçüt geçerliliği kapsamında olumlu olumsuz duygular ve öz-yeterlik le ilişkisine bakılmış, ÇGPSÖ ile öz-yeterlik, olumlu duygular arasında pozitif, olumsuz duygular ile negatif yönde ve anlamlı düzeyde bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Güvenirlik çalışması kapsamında ölçeğe ilişkin iç tutarlılık katsayısı hesaplanmıştır. Cronbach alpha değeri .91 olarak hesaplanmıştır. Elde edilen bu sonuçlar Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği'nin ülkemizde çocuk ve ergenlerde psikolojik sağlamlığı değerlendirmede kullanılabileceğini göstermektedir.

3.3.5. Empatik Eğilim Ölçeği

Empatik Eğilim Ölçeği (EEÖ), bireylerin günlük yaşamdaki empati kurma potansiyellerini ölçmek amacıyla Dökmen (1988) tarafından geliştirilmiştir. Beşli likert tipi bir ölçektir. Toplam 20 sorudan oluşmakta ve her soruya 1'den 5'e kadar puan

verilmektedir. Puanları toplarken 3, 6, 7, 8, 11, 12, 13, 15. sorular tersinden toplanmaktadır. Ölçekten alınacak en düşük puan 20, en yüksek puan ise 100'dür. Toplam puan deneklerin empatik eğilim puanlarını ifade eder. Ölçeğin puanının yüksek olması, empatik eğilimin yüksek olduğunu; düşük olması ise empatik eğilimin düşük olduğunu göstermektedir.

3.4. Veri Toplanması ve İstatistiksel Analiz

Araştırma verileri, Kişisel Bilgi Formu, Çocuklar için Öz-yeterlik Ölçeği, Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği, Empatik Eğilim Ölçeği ile 19.04.2017-26.05.2017 tarihinde elde edilmiştir. Araştırmada veri toplama araçları 2016-2017 eğitim öğretim yılında 9, 10, 11 ve 12. sınıf ortaöğretim öğrencilerine uygulanmıştır. Araştırmada öncelikle Kahramanmaraş İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden resmi izin alınmış ve örneklem grubuna şiddet türlerinin tanımı yapılarak daha önce en az bir kere şiddete maruz kalanların anketi doldurmaları istenerek onlara çalışma formları dağıtılmıştır. Ayrıca öğrencilere araştırmanın amacı ve ölçme aracının yanıtlanması konusunda bilgi verilmiştir.

Araştırmada elde edilen veriler, SPSS 22.0 istatistik paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistiksel yöntemler olarak sayı, yüzde, ortalama, standart sapma kullanılmıştır. Araştırma verilerinin normal dağılıma uygunluğu Levene's Testi ile analiz edilmiştir. İki bağımsız grubun ortalamalarının karşılaştırılmasında T Testi (One- Sample T Testi), ikiden fazla bağımsız grubun ortalamalarını karşılaştırılırken ise F Testi (ANOVA= Varyans Analizi) kullanılarak analiz yapılmıştır. Daha sonra ortaya çıkan anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığının analizi Sidak Testi ile yapılmıştır. Ayrıca anlamlı farklılık derecesi $p < 0,05$ olarak değerlendirilmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR

4.1. Öğrencilerin Şiddete Maruz Kalma Durumlarına Göre Dağılımları

Tablo3. Öğrencilerin Şiddete Maruz Kalma Durumlarına Göre Dağılımları

	Fiziksel Şiddet		Psikolojik Şiddet		Ekonomik Şiddet		Cinsel Şiddet		Aile Şiddeti		Arkadaş Şiddeti		Öğretmen Şiddeti	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Evet	193	48,0	282	70,1	57	14,4	18	4,5	91	22,7	115	28,6	85	21,2
Hayır	209	52,0	120	29,9	340	85,6	378	95,5	310	77,3	287	71,4	315	78,8
Toplam	402	100,0	402	100,0	397	100,0	396	100,0	401	100,0	402	100,0	400	100,0

Çalışmaya katılan 405 öğrencinin şiddete maruz kalma durumları, farklı şiddet çeşitlerine göre tablo 3’de incelenmiştir. Araştırmaya katılan öğrenciler, en fazla psikolojik şiddete (%70,1) maruz kalırken daha sonra fiziksel (%48,0), arkadaş (%28,6), aile (%22,7), öğretmen (%21,2), ekonomik(%14,4), cinsel (%4,5) şiddete maruz kaldıkları görülmüştür.

4.2. Öğrencilerin Demografik Özelliklerine Göre Dağılımları

Tablo 4. Öğrencilerin Demografik Özelliklerine Göre Dağılımları

Cinsiyet	N	%
Kız	172	43,3
Erkek	225	56,7
Toplam	397	100,0
Yaş	N	%
14,00	12	3,2
15,00	91	23,9
16,00	103	27,1
17,00	109	28,7
18,00	54	14,2
19,00	11	2,9
Toplam	380	100,0
Sınıf	N	%
9. Sınıf	120	29,9
10. Sınıf	95	23,6
11. Sınıf	108	26,9
12. Sınıf	79	19,7
Toplam	402	100,0

Tablo 4. devamı

Gelir Durumu	N	%
1000 TL'ye kadar	59	15,2
1001-1500 TL arası	99	25,6
1501-2000 TL arası	88	22,7
2001-2500 TL arası	54	14,0
2501 ve üstü	87	22,5
Toplam	387	100,0
Not Ortalaması	N	%
(0-49,9) Geçmez	2	0,5
(50-59,9) Geçer	29	7,8
(60-69,9) Orta	84	22,6
(70-84,9) İyi	181	48,8
(85-100) Pekiyi	75	20,2
Toplam	371	100,0
Yaşamını Geçirdiği Yer	N	%
Köy-kasaba	99	24,7
İl	254	63,3
İlçe	48	12,0
Toplam	401	100,0
Mazeretsiz Devamsızlık	N	%
Evet	71	17,6
Hayır	333	82,4
Toplam	404	100,0
Kardeş Sayısı	N	%
1	6	1,5
2	44	10,9
3	131	32,6
4	117	29,1
5	104	25,9
Toplam	402	100,0

Çalışmaya katılan öğrencilerin demografik özelliklerine göre dağılımları tablo 4’de verilmiştir. Demografik özellik olarak öğrencilerin, cinsiyet, yaş, sınıf, gelir durumu, not ortalamaları, yaşamlarını geçirdikleri yer ve mazeretsiz devamsızlık yapma durumları incelenmiştir.

Tablo 4 incelendiğinde, öğrencilerin %56,7’si erkek %43,3’ü ise kız öğrencilerden oluşurken, öğrencilerin %28,7’si 17, %27,1’i 16, %23,9’u 15 yaşında olduğu tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin yaş ortalaması 16,36 olarak hesaplanmış, erkeklerin yaş ortalaması 16,55, kızların yaş ortalaması ise 16,11 olduğu tespit edilmiştir.

Öğrencilerin sınıf değişkenine göre dağılımları incelendiğinde öğrencilerin %29,9’u 9. sınıf, %23,6’sı 10. sınıf, %26,9’u 11. sınıf ve %19,7’si 12. sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır.

Öğrencilerin hane halkı gelirleri incelenmiş ve sonuçlar tablo 4’de verilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin %25,6’sının ailesinin aylık geliri 1001-1500 TL arasında iken %22,7’sinin aylık geliri 1501-2000 TL arasında yer aldığı tespit edilmiştir.

Öğrencilerin geçen yılki not ortalamaları incelendiğinde %48,8’inin not ortalaması iyi (70-84,9), %22,6’sının not ortalaması orta (60-69,9) ve %20,2’sinin not ortalaması pekiyi (84,9-100) aralığına denk gelmektedir. Genel olarak çalışmaya katılan öğrencilerin not ortalaması 74,96 olarak hesaplanırken, erkek öğrencilerin not ortalaması 72,39 ve kız öğrencilerin ortalaması 78,5 olarak hesaplanmıştır.

Çalışmaya katılan öğrencilerin %63,3’ü yaşamlarının çoğunu ilde, %24,7’si ise köy-kasabada geçirdiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca öğrencilerin %82,4’ü mazeretsiz devamsızlık yapmadıklarını belirtmişlerdir.

Öğrencilerin kendileri dahil kardeş sayıları incelendiğinde %32,6’sı 3 kardeş olduklarını, %29,1’i 4 kardeş ve %25,9’u 5 kardeş olduklarını belirtmişlerdir.

4.3. Öğrencilerin Ebeveynlerinin Bazı Demografik Özelliklerine Göre Dağılımları

Tablo 5. Öğrencilerin Ebeveynlerinin Bazı Demografik Özelliklerine Göre Dağılımları

	Anne		Baba	
Eğitim Durumu	N	%	N	%
Okuryazar değil	15	3,7	2	0,5
Okuryazar ama ilkokul mezunu değil	12	3,0	13	3,2
İlkokul	205	50,9	142	35,1
Ortaokul	96	23,8	102	25,2
Lise	49	12,2	84	20,7
Yüksekokul ve üniversite	25	6,2	61	15,1
Diğer	1	0,2	1	0,2
Toplam	403	100,0	405	100,0
	Anne		Baba	
Meslek Durumu	N	%	N	%
Ev hanımı	355	87,7	-	-
Memur	23	5,7	67	16,7
İşçi	12	3,0	141	35,1
Serbest	7	1,7	74	18,4
Esnaf	4	1,0	57	14,2
Diğer	4	1,0	62	15,4
Toplam	405	100,0	401	100,0
Anne Baba Beraber Mi?	N		%	
Evet	382		94,6	
Hayır	22		5,4	
Toplam	404		100,0	
Anne Baba Hayatta Mı?	N		%	
Her ikiside yaşıyor	387		95,8	
Annem öldü, babam yaşıyor	6		1,5	
Babam öldü, annem yaşıyor	10		2,5	
Her ikiside öldü	1		,2	
Toplam	404		100,0	

Tablo 5’de araştırmaya katılan öğrencilerin ebeveynlerine ilişkin tanımlayıcı özellikler olan eğitim durumları, meslek durumları, beraber yaşama durumu ve hayatta olup olmama durumları incelenmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin ebeveynlerinin eğitim durumları incelendiğinde %50,9’unun anne eğitim durumu ilkokul, %23,8’i ortaokul, %12,2’i lise ve %6,2’si ise yüksekokul veya niversite mezunudur. Baba eğitim durumları incelendiğinde ise %35,1’i ilkokul, %25,2’si ortaokul, %20,7’si lise, %15,1’i ise yüksekokul veya niversite mezunudur.

Meslek durumlarına dağılımları göre annelerin %87,7’sinin ev hanımı olduğu, babaların ise %35,1’i işçi, %18,4’ serbest meslek ile uğraştıkları tespit edilmiştir.

Çalışmaya katılan öğrencilerin %94,6’sının ebeveynlerinin beraber yaşadığı, %5,4’ünün ise ayrı yaşadıkları tespit edilmiştir. Çalışmaya katılan öğrencilerin tamamına yakınının (%95,8) anne babasının hayatta olduğu, %2,5’inin babasının vefat ettiği annesinin yaşadığı tespit edilmiştir.

4.4. Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği Madde Dağılımları

Tablo 6. Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği Madde Dağılımları

		Hiç		Biraz		Orduka İyi		İyi		Çok İyi		Ortalama
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	
1.	Sınıf arkadaşlarınız sizinle aynı görüşte olmadığı zaman kendi görüşlerinizi ne kadar iyi ifade edebilirsiniz?	19	4,7	111	27,5	73	18,1	112	27,8	88	21,8	3,34
2.	Olumsuz bir olay karşısında kendi kendinize moralinizi yükseltmeyi ne kadar iyi başarabiliyorsunuz?	64	15,8	131	32,3	61	15,1	79	19,5	70	17,3	2,90
3.	Yapılacak başka ilgi çekici şeyler olduğunda dersinizi ne kadar iyi çalışabiliyorsunuz?	97	24,1	156	38,7	54	13,4	63	15,6	33	8,2	2,45
4.	Çok korktuğunuzda yeniden sakinleşebilmeyi ne kadar iyi başarabiliyorsunuz?	54	13,4	114	28,2	77	19,1	88	21,8	71	17,6	3,02
5.	Çevrenizdeki diğer çocuklarla arkadaşlık kurmada ne kadar iyisiniz?	22	5,5	52	12,9	72	17,9	109	26,9	147	36,6	3,76
6.	Sınav için hazırlanmanız gereken bir üniteye ne kadar iyi çalışabiliyorsunuz?	21	5,3	95	23,9	94	23,7	134	33,8	53	13,4	3,26
7.	Tanımadığımız bir kişi ile sohbet etme konusunda ne kadar iyisiniz?	42	10,4	98	24,3	81	20,0	92	22,8	90	22,3	3,30
8.	Sinirlerinize ne kadar iyi hâkim olabilirsiniz?	119	29,5	119	29,5	64	15,8	58	14,4	44	10,9	2,48
9.	Her gün ev ödevlerinizi tamamlama konusunda ne kadar başarılısınız?	57	14,3	111	27,8	77	19,3	85	21,3	70	17,5	3,00
10.	Sınıf arkadaşlarınız ile ne kadar uyumlu çalışabiliyorsunuz?	42	10,4	79	19,7	104	25,9	96	23,9	81	20,1	3,24

Tablo 6. devamı

11.	Duygularınızı ne kadar iyi kontrol edebiliyorsunuz?	45	11,1	90	22,3	92	22,8	89	22,0	88	21,8	3,21
12.	Her dersinizde ders boyunca dikkatinizi ne kadar iyi toparlayabiliyorsunuz?	27	6,7	133	32,9	112	27,7	91	22,5	41	10,1	2,97
13.	Çevrenizdeki diğer çocuklara sizin hoşlanmadığınız bir şeyi yaptıklarını ne kadar iyi anlatabilirsiniz?	42	10,4	83	20,6	104	25,9	79	19,7	94	23,4	3,25
14.	Kendinizi iyi hissetmediğinizde kendi kendinize moral vermede ne kadar iyisiniz?	64	16,0	101	25,2	75	18,7	78	19,5	83	20,7	3,04
15.	Okuldaki derslerin tümünü anlamayı başarma konusunda ne kadar iyisiniz?	49	12,3	131	32,8	94	23,5	94	23,5	32	8,0	2,82
16.	Komik bir olayı bir öğrenci grubuna ne kadar iyi anlatabilirsiniz?	26	6,5	52	13,1	90	22,7	101	25,4	128	32,2	3,64
17.	Okuldaki çalışmalarınızla ailenizi memnun etmeyi ne kadar başarabiliyorsunuz?	46	11,4	97	24,0	99	24,5	86	21,3	76	18,8	3,12
18.	Diğer çocuklarla arkadaşlığınızı sürdürebilme konusunda ne kadar başarılısınız?	18	4,5	58	14,5	99	24,7	118	29,4	108	26,9	3,60
19.	Sizi rahatsız eden düşüncelerinizi bastırma konusunda ne kadar başarılısınız?	61	15,2	118	29,4	92	22,9	72	17,9	59	14,7	2,88
20.	Herhangi bir sınavı geçme konusunda ne kadar başarılısınız?	13	3,2	79	19,7	98	24,4	137	34,2	74	18,5	3,45
21.	Olması muhtemel şeyler için endişe etmeme konusunda ne kadar başarılısınız?	92	22,7	117	28,9	72	17,8	64	15,8	60	14,8	2,71

Çalışmada öğrencilerin öz-yeterliklerinin ölçüldüğü “Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği” kullanılmış ve sonuçlar çizelgede verilmiştir. Yapmış olduğumuz bu çalışmada ölçeğin güvenirliği 0,84 olarak hesaplanmıştır.

Öğrencilerin öz-yeterliklerin en yüksek olduğu sorular “Çevrenizdeki diğer çocuklarla arkadaşlık kurmada ne kadar iyisiniz?” (3,76), “Komik bir olayı bir öğrenci grubuna ne kadar iyi anlatabilirsiniz?” (3,64), “Diğer çocuklarla arkadaşlığınızı sürdürebilme konusunda ne kadar başarılısınız?” (3,60) sorularının olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin diğer sorulara göre kendileri iyi görmedikleri sorular ise “Sinirlerinize ne kadar iyi hâkim olabilirsiniz?” (2,48) “Yapılacak başka ilgi çekici şeyler olduğunda dersinizi ne kadar iyi çalışabiliyorsunuz?” (2,45) soruları olmuştur.

4.5. Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği Madde Dağılımları

Tablo 7. Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği Madde Dağılımları

	Maddeler	Beni Hiç Tanımlamıyor		Çok Az Tanımlıyor		Biraz Tanımlıyor		Oldukça Tanımlıyor		Beni Tamamen Tanımlıyor		Ortalama
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	
1.	Hayatımda saygı duyabileceğim insanlar var.	7	1,7	13	3,2	67	16,6	115	28,5	201	49,9	4,22
2.	Eğitim almak benim için önemlidir.	2	0,5	6	1,5	26	6,5	92	23,1	273	68,4	4,57
3.	Ailem benim hakkımda birçok şeyi bilir (örneğin, arkadaşlarımla kim olduğumu, nelerden hoşlandığımı) .	23	5,8	48	12,0	87	21,8	92	23,0	150	37,5	3,75
4.	Başladığım faaliyetleri/işleri bitirmeye çalışırım. Bir şeyler istediğim şekilde gitmediğinde, diğer insanlara ve kendime zarar vermeden bu durumu çözebilirim (örneğin, şiddete başvurmadan veya kötü şeyler söylemeden)	7	1,8	24	6,0	66	16,6	142	35,7	159	39,9	4,06
5.	Yardıma ihtiyacım olursa, nereden yardım alabileceğimi bilirim.	50	12,4	50	12,4	81	20,0	100	24,8	123	30,4	3,49
6.	Kendimi okuluma ait hissediyorum.	12	3,0	30	7,5	85	21,1	112	27,9	163	40,5	3,96
7.	Ailem zor zamanlarımda yanımdadır (örneğin hasta olduğumda veya başım sıkıştığında).	74	18,5	61	15,2	71	17,7	103	25,7	92	22,9	3,19
8.	Arkadaşlarımla zor zamanlarımda yanımdadır.	11	2,7	23	5,7	38	9,5	67	16,7	263	65,4	4,36
9.	Yaşadığım toplumda bana adil bir şekilde davranılır.	34	8,5	46	11,4	82	20,4	119	29,6	121	30,1	3,61
10.	Hayatımda gelecekte kullanacağım yeteneklerimi geliştireceğim fırsatlara sahibim.	51	12,8	43	10,8	110	27,6	114	28,6	80	20,1	3,32
11.	Ailemin aile geleneklerini ve kültürünü seviyorum.	45	11,2	59	14,7	89	22,2	103	25,7	105	26,2	3,41
12.		33	8,2	3	5,7	49	12,1	90	22,3	209	51,7	4,04

Şiddete maruz kalan öğrencilerin psikolojik sağlamlıkları, “Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği” ile ölçülmüştür. Yapmış olduğumuz çalışmada ise ölçeğin güvenirliği 0,75 olarak hesaplanmıştır.

Ölçekte öğrenciler önermelerin kendilerini ne kadar tanımladığına yönelik; “Eğitim almak benim için önemlidir” (4,57), “Ailem zor zamanlarımda yanımdadır (örneğin hasta olduğumda veya başım sıkıştığında)” (4,36), “Hayatımda saygı duyabileceğim insanlar var” (4,22) önermelerinin kendilerini tamamıyla tanımladıklarını belirtirken, “Kendimi okuluma ait hissediyorum” (3,19) “Yaşadığım toplumda bana adil bir şekilde davranılır” (3,32) önermelerinin ise daha az tanımladığını belirtmişlerdir.

4.6. Empatik Eğilim Ölçeği Madde Dağılımları

Tablo 8. Empatik Eğilim Ölçeği Madde Dağılımları

Size uygun gelen yanıtları yuvarlak içine alınız.	Tamamen Aykırı		Oldukça Aykırı		Kararsızım		Oldukça Uygun		Tamamen Uygun		Ort.
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	
1. Çok sayıda dostum var.	22	5,4	24	5,9	71	17,6	158	39,1	129	31,9	3,86
2. Film izlerken bazen gözlerim yaşarır.	76	19,0	44	11,0	57	14,2	103	25,7	121	30,2	3,37
3. Sıklıkla kendimi yalnız hissedirim.	74	18,4	74	18,4	117	29,0	74	18,4	64	15,9	2,95
4. Bana dertlerini anlatanlar yanımdan ferahlamış olarak ayrılırlar.	18	4,5	23	5,7	90	22,3	130	32,2	143	35,4	3,88
5. Başkalarının problemleri beni kendi problemlerim kadar ilgilendirir.	30	7,4	36	8,9	95	23,6	115	28,5	127	31,5	3,68
6. Duygularımı başkalarına iletmede güçlük çekerim.	84	20,8	72	17,9	90	22,3	73	18,1	84	20,8	3,00
7. İnsanların film seyrederken ağlamaları tuhafıma gider.	149	37,1	59	14,7	67	16,7	49	12,2	78	19,4	2,62
Birisi ile tartışırken bazen dikkatim onun söylediklerinden çok vereceğim cevap üzerinde yoğunlaşır.	32	8,0	41	10,2	108	26,9	106	26,4	115	28,6	3,57
9. Çevremde çok sevilen bir insanım.	18	4,5	12	3,0	87	21,5	149	36,9	138	34,2	3,93
10. TV'deki filmler mutlu sona ulaşınca rahatlarım.	45	11,2	23	5,7	76	18,9	99	24,6	160	39,7	3,76
11. Düşüncelerimi başkalarına iletmede güçlük çektiğim olur.	75	18,7	84	20,9	93	23,1	88	21,9	62	15,4	2,95
12. İnsanların çoğu bencildir.	33	8,2	40	10,0	109	27,2	78	19,5	141	35,2	3,63
13. Sinirli bir insanım.	58	14,5	51	12,8	79	19,8	86	21,6	125	31,3	3,42
14. Genellikle insanlara güvenirim.	81	20,1	45	11,2	102	25,3	96	23,7	79	19,6	3,12
15. İnsanlar beni tam olarak anlayamıyorlar.	52	12,9	60	14,9	117	29,1	81	20,1	92	22,9	3,25
16. Girişken bir insanım.	45	11,3	37	9,3	92	23,0	107	26,8	119	29,8	3,55
17. Bir yakınımın derdimi anlatmak beni rahatlatır.	54	13,4	28	6,9	66	16,4	113	28,0	141	35,0	3,66
18. Genellikle hayatımdan memnunum.	30	7,4	29	7,2	90	22,3	130	32,2	125	30,9	3,72
19. Yakınlarım bana sık sık dertlerini anlatırlar.	52	12,9	36	8,9	88	21,8	119	29,5	109	27,0	3,49
20. Genellikle keyfim yerindedir.	39	9,7	25	6,2	112	27,7	114	28,2	114	28,2	3,59

Öğrencilere sunulan önermelerden en uygun olanlar “Çevremde çok sevilen bir insanım” (3,93), “Çok sayıda dostum var” (3,86), “Bana dertlerini anlatanlar yanımdan ferahlamış olarak ayrılırlar” (3,88), “Başkalarının problemleri beni kendi problemlerim kadar ilgilendirir” (3,68), “Birisi ile tartışırken bazen dikkatim onun söylediklerinden çok vereceğim cevap üzerinde yoğunlaşır” (3,57), “TV'deki filmler mutlu sona ulaşınca rahatlarım” (3,76), “İnsanların çoğu bencildir” (3,63), “Sinirli bir insanım” (3,42), “Girişken bir insanım” (3,55), “Bir yakınıma derdimi anlatmak beni rahatlatır” (3,66), “Genellikle hayatımdan memnunum” (3,72), “Yakınlarım bana sık sık dertlerini anlatırlar” (3,49) ve “Genellikle keyfim yerindedir” (3,59) önermeleri olmuştur. Önermelerde öğrencilere aykırı veya tamamen aykırı olan bir önerme tespit edilememiştir.

4.7. Şiddet Türlerine Göre Ölçekler Arasındaki Farklılığın İncelenmesi

Tablo 9. Şiddet Türlerine Göre Ölçekler Arasındaki Farklılığın İncelenmesi

	Şiddet Türleri	N	$\bar{X}$	Ss	F	p	Sidak Karşılaştırma
Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği	Fiziksel	193	44,44	8,12	2,945	0,008**	Ekonomik şiddet < Fiziksel
	Psikolojik	282	45,18	7,36			
	Ekonomik	57	40,63	10,39			Ekonomik şiddet < Psikolojik Şiddet
	Cinsel	18	44,05	8,16			
	Aile	91	43,19	9,02			
	Arkadaş	115	44,40	8,06			
Çocuklar için Öz-yeterlik Ölçeği	Öğretmen	85	43,31	8,15	1,024	0,408	
	Fiziksel	193	63,22	13,32			
	Psikolojik	282	64,32	13,07			
	Ekonomik	57	61,05	14,90			
	Cinsel	18	65,38	18,29			
	Aile	91	61,18	12,97			
Empatik Eğilim Ölçeği	Arkadaş	115	64,13	13,72	0,605	0,727	
	Öğretmen	85	63,11	14,95			
	Fiziksel	193	68,49	8,30			
	Psikolojik	282	68,61	9,66			
	Ekonomik	57	66,52	8,89			
	Cinsel	18	68,61	6,30			
Empatik Eğilim Ölçeği	Aile	91	68,18	8,98			
	Arkadaş	115	68,00	8,55			
	Öğretmen	85	67,40	8,11			

Öğrencilerin maruz kaldıkları şiddet türüne göre psikolojik sağlamlık ölçeği, çocuklar için öz-yeterlik ölçeği ve empatik eğilim ölçeğinden aldıkları puanlar arasında istatistiki farklılığın olup olmadığının tespiti için yapılan varyans (ANOVA) analiz sonuçları tablo 9. da verilmiştir.

Şiddet türlerine göre psikolojik sağlamlık ölçeğinden alınan puanlar arasında istatistiki açıdan anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($f=2,945$, $p= 0,008 < 0,01$). Tespit edilen anlamlı farklılığın kaynağını belirlemek için yapılan sidak analizi sonucuna göre ekonomik şiddet gören öğrencilerin psikolojik sağlamlık ölçeğinden aldıkları puanlar fiziksel ve psikolojik şiddet gören öğrencilerden daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Buna göre ekonomik şiddete maruz kalan ergen öğrencilerin psikolojik sağlamlık düzeylerinin fiziksel ve duygusal şiddete göre daha az olduğu söylenebilir.

Çocuklar için öz-yeterlik ölçeği ve empatik eğilim ölçeğinden alınan puanların şiddet türlerine göre farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$)

4.8. Ölçekler Arasındaki İlişki

Tablo 10. Ölçekler Arasındaki İlişki

		Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği	Empatik Eğilim Ölçeği	Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği
Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği	r	1		
	p			
	N	405		
Empatik Eğilim Ölçeği	r	,263**	1	
	p	,000		
	N	405	405	
Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği	r	,518**	,201**	1
	p	,000	,000	
	N	405	405	405

* 0,01 Düzeyinde anlamlı ilişki

Çalışmada kullanılan ölçekler arasındaki ilişki tablo 10'da incelenmiştir. İnceleme sonucuna göre çocuk ve genç psikolojik sağlamlık ölçeği ile empatik eğilim ölçeği arasında pozitif yönlü zayıf ve anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir ($r=0,263$, $p<0,01$).

Çocuk ve genç psikolojik sağlamlık ölçeği ile çocuklar için öz-yeterlik ölçeği arasında pozitif yönlü, orta güçte ve anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır ($r=0,518$, $p<0,01$).

Çocuklar için öz-yeterlik ölçeği ile empatik eğilim ölçeği arasında pozitif yönlü, zayıf ve anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir ($r=0,201$, $p<0,01$).

4.9. Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği Alt Boyutları Arasındaki İlişki

Tablo 11. Çocuklar için Öz-yeterlik Ölçeği Alt boyutları Arasındaki İlişki

		Akademik Öz-yeterlik	Sosyal Öz-yeterlik	Duygusal Öz-yeterlik	Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği
Akademik Öz-yeterlik	r	1			
	p				
	N	405			
Sosyal Öz-yeterlik	r	0,301**	1		
	p	0,000			
	N	405	405		
Duygusal Öz-yeterlik	r	0,403**	0,394**	1	
	p	0,000	0,000		
	N	405	405	405	
Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği	r	0,753**	0,728**	0,798**	1
	p	0,000	0,000	0,000	
	N	405	405	405	405

** 0,01 düzeyinde anlamlı

Tablo 11’de çalışmaya katılan öğrencilerin “çocuklar için öz-yeterlik ölçeğinin alt boyutları arasındaki ilişkiyi tespit etmek amacıyla korelasyon analizi yapılmıştır.

Akademik öz-yeterlik alt ölçeği ile sosyal öz-yeterlik alt ölçeği arasında pozitif yönlü zayıf düzeyde ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($r=0,301$, $p<0,01$).

Çalışmaya katılan öğrencilerin akademik öz-yeterlik alt ölçeği puanları ile duygusal öz-yeterlik alt ölçeği arasında pozitif yönlü zayıf ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($r=0,403$, $p<0,01$).

Sosyal öz-yeterlik alt ölçeği puanları ile duygusal öz-yeterlik alt ölçeği arasında pozitif yönlü zayıf ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($r=0,394$, $p<0,01$).

Ayrıca çocuklar için öz-yeterlik ölçeğinin alt ölçeklerle olan ilişkisini incelediğimizde, pozitif yönlü kuvvetli ve oldukça anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır ($r=0,728-0,798$, $p<0,01$).

4.10. Ölçeklerin Demografik Değişkenlere Göre Farklılığının İncelenmesi

Tablo 12. Cinsiyet- Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği, Empatik Eğilim Ölçeği, Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği ve Alt Boyut Puanları

Boyutlar	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	Ss	t	p
Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği	Kız	172	46,46	6,90	2,014	0,045
	Erkek	225	44,92	8,04		
Empatik Eğilim Ölçeği	Kız	172	70,58	9,43	3,776	0,000
	Erkek	225	67,09	8,87		
Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği	Kız	172	64,57	12,83	-0,636	0,525
	Erkek	225	65,40	12,88		
Akademik Öz-yeterlik	Kız	172	21,75	5,95	2,619	0,009
	Erkek	225	20,25	5,43		
Sosyal Öz-yeterlik	Kız	172	23,77	5,25	-0,576	0,565
	Erkek	225	24,08	5,35		
Duygusal Öz-yeterlik	Kız	172	19,04	6,02	-3,442	0,001
	Erkek	225	21,06	5,62		

* 0,05 düzeyinde anlamlı

Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyetlerine göre ölçek puanları arasında farklılık olup olmadığının tespiti için t testi yapılmıştır. Yapılan t testine göre empatik eğilim ölçeği ve akademik öz-yeterlik ve duygusal öz-yeterlik ölçeklerine verilen cevaplar arasında istatistiki farklılık tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Kızların empatik eğilim puanları %70,58 ve akademik öz-yeterlik puanları %21,75 olarak hesaplanırken, erkeklerin empatik eğilim puanları % 67,09 ve akademik öz-yeterlik puan ortalaması % 20,25 olarak hesaplanmıştır. Dolayısıyla kızların empatik eğilimleri ile akademik öz-yeterlikleri erkeklere göre daha yüksek bulunmuştur. Ayrıca erkek öğrencilerin duygusal öz-yeterlik puan ortalamaları % 21,06, kızların ise %19,04 olduğu tespit edilmiştir. Erkeklerin duygusal öz-yeterlikleri kızlardan daha yüksek bulunmuştur.

Çocuk ve genç psikolojik sağlamlık ölçeği, çocuklar için öz-yeterlik ölçeği ve çocuklar için öz yeterlik ölçeği alt boyutu olan sosyal öz yeterliğin cinsiyete göre anlamlı farklılığı tespit edilememiştir ($p > 0,05$).

Tablo 13. Yaş - Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği, Empatik Eğilim Ölçeği, Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği ve Alt Boyut Puanları

Boyutlar	Yaş	N	$\bar{X}$	Ss	F	p
Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği	14	12	44,50	7,06	0,794	0,554
	15	91	46,93	7,42		
	16	103	45,08	8,16		
	17	109	45,16	8,29		
	18	54	45,31	6,72		
	19	11	44,64	6,71		
Empatik Eğilim Ölçeği	14	12	63,25	7,61	2,151	0,059
	15	91	66,99	9,08		
	16	103	69,26	8,20		
	17	109	70,23	10,41		
	18	54	68,52	8,38		
	19	11	69,36	12,50		
Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği	14	12	61,75	13,78	0,799	0,551
	15	91	66,07	13,59		
	16	103	63,18	11,98		
	17	109	65,81	12,81		
	18	54	65,42	12,82		
	19	11	65,45	11,33		
Akademik Öz-yeterlik	14	12	22,00	6,34	0,935	0,458
	15	91	21,19	5,88		
	16	103	23,55	6,21		
	17	109	21,36	5,35		
	18	54	21,04	5,74		
	19	11	18,18	4,77		
Sosyal Öz-yeterlik	14	12	22,25	3,72	0,699	0,625
	15	91	24,27	4,95		
	16	103	23,55	5,24		
	17	109	24,23	5,00		
	18	54	23,48	5,40		
	19	11	24,91	5,13		
Duygusal Öz-yeterlik	14	12	17,50	6,47	1,566	0,169
	15	91	20,60	6,49		
	16	103	19,27	5,56		
	17	109	20,22	5,96		
	18	54	20,9	4,87		
	19	11	22,36	5,45		

Çocuk ve genç psikolojik sağlamlık ölçeği, empatik eğilim ölçeği, çocuklar için öz-yeterlik ölçeği ve alt boyutlarından alınan puanların çalışmaya katılan öğrencilerin yaşa göre farklılık gösterip göstermediğinin tespiti için varyans analizi (ANOVA) yapılmış ve sonuçlar tablo 13’de incelenmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin yaşlarına göre ölçek ve alt ölçek puanları arasında farklılık olup olmadığının tespiti için yapılan varyans (ANOVA) analizi sonuçlarına göre hiçbir ölçek ve alt ölçekten alınan puanların yaşa göre istatistiki açıdan anlamlı farklılığın olmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$).

Tablo 14. Sınıf - Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği, Empatik Eğilim Ölçeği, Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği ve Alt Boyut Puanları

Boyutlar	Sınıf	N	$\bar{X}$	Ss	F	p	Sidak İkili Karşılaştırma
Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği	9. Sınıf	120	45,99	8,20	0,816	0,485	
	10. Sınıf	95	44,98	7,84			
	11. Sınıf	108	46,13	7,11			
	12. Sınıf	79	44,73	7,23			
Empatik Eğilim Ölçeği	9. Sınıf	120	66,73	9,29	0,4122	0,007**	11.sınıf > 9. sınıf
	10. Sınıf	95	69,60	7,71			
	11. Sınıf	108	70,59	10,21			
	12. Sınıf	79	67,56	8,91			
Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği	9. Sınıf	120	65,25	13,44	1,553	0,200	
	10. Sınıf	95	62,84	12,64			
	11. Sınıf	108	66,70	12,39			
	12. Sınıf	79	64,80	12,67			
Akademik Öz-yeterlik	9. Sınıf	120	20,51	5,58	0,971	0,406	
	10. Sınıf	95	20,80	6,36			
	11. Sınıf	108	21,64	5,43			
	12. Sınıf	79	20,44	5,35			
Sosyal Öz-yeterlik	9. Sınıf	120	24,53	5,69	2,220	0,085	
	10. Sınıf	95	22,93	5,01			
	11. Sınıf	108	24,47	5,11			
	12. Sınıf	79	23,47	5,35			
Duygusal Öz-yeterlik	9. Sınıf	120	20,21	20,21	1,616	0,185	
	10. Sınıf	95	19,12	19,11			
	11. Sınıf	108	20,59	20,59			
	12. Sınıf	79	20,89	20,89			

* 0,05 düzeyinde anlamlı, ** 0,01 düzeyinde anlamlı

Çocuk ve genç psikolojik sağlamlık ölçeği, empatik eğilim ölçeği, çocuklar için öz-yeterlik ölçeği ve alt boyutlarından alınan puanların öğrencilerin sınıf düzeylerine göre farklılık gösterip göstermediğinin tespiti için varyans analizi (ANOVA) yapılmış ve sonuçlar tablo 14’de verilmiştir. Ayrıca istatistiki açıdan anlamlı farklılık tespit edilen ölçek veya alt ölçeklerde farklılığın hangi sınıflar arasından kaynaklandığı tespit etmek amacıyla post-hoc t analizlerinden Sidak karşılaştırma analizi yapılmıştır.

Empatik eğilim ölçeğinden alınan puanların öğrencilerin sınıf düzeylerine göre istatistiki olarak anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir ($f=0,4122$, $p=0,007<0,05$). Tespit edilen anlamlı farklılığın hangi sınıf düzeylerinden kaynaklandığının tespiti için yapılan Sidak testi sonucuna göre 11. Sınıf öğrencilerinin empatik eğilim ölçeği puanlarının 9.sınıf öğrencilerine göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.

İncelenen diğer ölçek ve alt ölçeklerden alınan puanların öğrencilerin sınıf düzeylerine göre farklılık göstermediği tespit edilmiştir ($p>0,05$).

Tablo 15. Not Ortalaması - Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği, Empatik Eğilim Ölçeği, Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği ve Alt Boyut Puanları

Boyutlar	Notlar	N	$\bar{X}$	Ss	F	p	Sidak İkili Karşılaştırma
Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği	(0-49,9) Geçmez	2	49,50	2,12	2,626	0,034*	Pekiye > Geçer
	(50-59,9) Geçer	29	42,10	7,88			
	(60-69,9) Orta	84	44,67	8,86			
	(70-84,9) İyi	181	46,00	6,95			
	(85-100) Pekiye	75	46,87	7,53			
Empatik Eğilim Ölçeği	(0-49,9) Geçmez	2	81,00	5,66	1,457	0,215	
	(50-59,9) Geçer	29	68,10	9,16			
	(60-69,9) Orta	84	69,52	7,95			
	(70-84,9) İyi	181	68,62	10,01			
	(85-100) Pekiye	75	67,36	8,91			
Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği	(0-49,9) Geçmez	2	66,50	7,78	4,720	0,001**	Pekiye> Geçer, Pekiye > Orta
	(50-59,9) Geçer	29	60,28	12,68			
	(60-69,9) Orta	84	61,59	11,00			
	(70-84,9) İyi	181	65,51	12,73			
	(85-100) Pekiye	75	69,28	14,35			
Akademik Öz-yeterlik	(0-49,9) Geçmez	2	25,00	5,66	7,114	0,000**	Pekiye> Geçer, Pekiye> Orta İyi > Geçer, İyi > Orta
	(50-59,9) Geçer	29	17,72	5,06			
	(60-69,9) Orta	84	18,98	4,90			
	(70-84,9) İyi	181	21,30	5,52			
	(85-100) Pekiye	75	22,64	6,59			
Sosyal Öz-yeterlik	(0-49,9) Geçmez	2	23,50	0,71	1,440	0,220	
	(50-59,9) Geçer	29	23,28	5,48			
	(60-69,9) Orta	84	23,19	5,09			
	(70-84,9) İyi	181	23,93	4,85			
	(85-100) Pekiye	75	25,09	6,31			
Duygusal Öz-yeterlik	(0-49,9) Geçmez	2	18,00	1,41	1,673	0,156	
	(50-59,9) Geçer	29	19,27	5,36			
	(60-69,9) Orta	84	19,43	5,44			
	(70-84,9) İyi	181	20,27	5,78			
	(85-100) Pekiye	75	21,55	6,13			

* 0,05 düzeyinde anlamlı, ** 0,01 düzeyinde anlamlı

Çalışma kapsamında incelenen ölçek ve alt boyutlardan alınan puanların öğrencilerin bir önceki yıl not ortalamalarına göre farklılık gösterip göstermediğinin tespiti için varyans analizi (ANOVA) yapılmış ve sonuçlar tablo 15’de verilmiştir.

Çocuk ve genç psikolojik sağlamlık ölçeğinden alınan puanların öğrencilerin geçme notlarına göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($p=0,034<0,05$). Söz konusu farklılığın hangi geçme notları arasındaki farklılıktan kaynaklandığının tespiti için yapılan sidak karşılaştırma analizi sonucuna göre pekiyi notu olan öğrenciler geçer notu olan öğrencilerden daha yüksek ölçek puanı almışlardır.

Çocuklar için öz-yeterlik ölçeğinden alınan puanların öğrencilerin bir önceki yıl geçme notlarına göre farklılık gösterip göstermediği incelendiğinde, istatistiki olarak anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($p=0,001<0,05$). Anlamlı farklılığın hangi geçme notlarına sahip öğrencilerden kaynaklandığının tespiti için yapılan analizde pekiyi alan öğrencilerin geçer ve orta not alan öğrencilerden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Çocuklar için öz-yeterlik ölçeğinin alt boyutu olan akademik öz-yeterlik alt boyutundan alınan puanların öğrencilerin geçme notlarına göre farklılık gösterdiği saptanmıştır ($p=0,000<0,01$).

Tablo 16. Gelir Durumu - Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği, Empatik Eğilim Ölçeği, Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği ve Alt Boyut Puanları

Boyutlar	Gelir Grupları	N	$\bar{X}$	Ss	F	p
Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği	1000 TL ve altı	59	45,59	8,99	0,267	0,899
	1001-1500 TL	99	45,49	7,48		
	1501-2000 TL	88	45,16	7,07		
	2001-2500 TL	54	45,09	6,42		
	2501 TL ve Üstü	87	46,21	8,16		
Empatik Eğilim Ölçeği	1000 TL ve altı	59	67,85	8,24	0,143	0,966
	1001-1500 TL	99	68,47	11,76		
	1501-2000 TL	88	68,85	8,68		
	2001-2500 TL	54	68,94	6,52		
	2501 TL ve Üstü	87	68,79	9,18		
Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği	1000 TL ve altı	59	66,02	12,80	1,054	0,379
	1001-1500 TL	99	63,36	11,37		
	1501-2000 TL	88	64,19	13,94		
	2001-2500 TL	54	64,06	11,39		
	2501 TL ve Üstü	87	66,76	13,79		
Akademik Öz-yeterlik	1000 TL ve altı	59	22,15	5,74	1,123	0,345
	1001-1500 TL	99	20,45	5,21		
	1501-2000 TL	88	20,27	5,88		
	2001-2500 TL	54	20,72	5,72		
	2501 TL ve Üstü	87	20,43	5,92		
Sosyal Öz-yeterlik	1000 TL ve altı	59	23,22	5,22	1,971	0,098
	1001-1500 TL	99	23,02	5,23		
	1501-2000 TL	88	24,16	5,41		
	2001-2500 TL	54	23,96	4,95		
	2501 TL ve Üstü	87	25,00	5,18		
Duygusal Öz-yeterlik	1000 TL ve altı	59	20,64	5,65	1,575	0,180
	1001-1500 TL	99	19,60	5,28		
	1501-2000 TL	88	19,76	6,11		
	2001-2500 TL	54	19,37	5,87		
	2501 TL ve Üstü	87	21,33	6,13		

Ailelerin hane halkı gelir durumlarına göre öğrencilerin ölçek ve alt ölçeklerden aldıkları puanlar karşılaştırıldığında, gelir gruplarına göre alınan puanlar arasında istatistiki açıdan anlamlı farklılık tespit edilmemiştir ($p>0,05$).

Tablo 17. Yaşamını Geçirdiği Yer - Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği, Empatik Eğilim Ölçeği, Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği ve Alt Boyut Puanları

Boyutlar	Yaşamını Geçirdiği Yer	N	$\bar{X}$	Ss	F	p
Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği	Köy-Kasaba	99	46,01	7,15	0,247	0,781
	İl	254	45,38	7,81		
	İlçe	48	45,46	7,23		
Empatik Eğilim Ölçeği	Köy-Kasaba	99	68,82	10,65	2,476	0,085
	İl	254	69,11	8,40		
	İlçe	48	65,90	10,09		
Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği	Köy-Kasaba	99	64,13	12,99	1,022	0,361
	İl	254	64,83	12,94		
	İlçe	48	67,31	12,13		
Akademik Öz-yeterlik	Köy-Kasaba	99	21,33	6,14	0,641	0,527
	İl	254	20,63	5,64		
	İlçe	48	21,21	5,17		
Sosyal Öz-yeterlik	Köy-Kasaba	99	23,11	5,01	1,852	0,158
	İl	254	24,09	5,56		
	İlçe	48	24,75	4,65		
Duygusal Öz-yeterlik	Köy-Kasaba	99	19,69	6,19	1,331	0,265
	İl	254	20,11	5,79		
	İlçe	48	21,35	5,44		

Öğrencilerin yaşamlarının çoğunu geçirdikleri yerlerin ölçek ve alt ölçeklerden aldıkları puanlar arasında istatistiki açıdan bir farklılığın olup olmadığının tespiti için yapılan varyans analizi sonucuna göre istatistiki olarak anlamlı farklılık tespit edilmemiştir ($p>0,05$).

Tablo 18. Mazeretsiz Devamsızlık - Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği, Empatik Eğilim Ölçeği, Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği ve Alt Boyut Puanları

Boyutlar	Mazeretsiz Devamsızlık	N	$\bar{X}$	Ss	t	p
Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği	Evet	71	43,39	7,77	-2,673**	0,008
	Hayır	333	46,03	7,50		
Empatik Eğilim Ölçeği	Evet	71	69,60	7,98	0,999	0,319
	Hayır	333	68,40	9,45		
Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği	Evet	71	62,69	14,47	-1,675	0,095
	Hayır	333	65,48	12,38		
Akademik Öz-yeterlik	Evet	71	18,15	5,70	-4,526**	0,000
	Hayır	333	21,44	5,53		
Sosyal Öz-yeterlik	Evet	71	24,95	6,03	1,767	0,078
	Hayır	333	23,74	5,07		
Duygusal Öz-yeterlik	Evet	71	19,57	6,42	-0,938	0,349
	Hayır	333	20,29	5,71		

* 0,05 düzeyinde anlamlı, ** 0,01 düzeyinde anlamlı

Çalışmaya katılan öğrencilerin mazeretsiz olarak devamsızlık yapma durumlarının çalışmada incelenen ölçek ve alt boyutlarından aldıkları puanlara göre farklılık gösterip göstermediğinin tespiti için yapılan t testi sonuçları tablo 18’de incelenmiştir.

Çocuk ve genç psikolojik sağlamlık ölçeğinden alınan puanların mazeretsiz devamsızlık durumuna göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($p=0,008<0,05$). Mazeretsiz bir şekilde devamsızlık yapmayan öğrencilerin çocuk ve genç psikolojik sağlamlık ölçeğinden aldıkları puanların mazeretsiz bir şekilde devamsızlık yapan öğrencilerden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Çocuklar için öz-yeterlik ölçeği alt boyutu olan akademik öz-yeterlik ölçeğinden alınan puanların mazeretsiz bir şekilde devamsızlık yapma durumuna göre istatistiki açıdan farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($p=0,000<0,01$). Mazeretsiz bir şekilde devamsızlık yapmayan öğrencilerin devamsızlık yapan öğrencilere göre daha yüksek akademik öz-yeterlikleri olduğu tespit edilmiştir.

Empatik eğilim ölçeği, çocuklar için öz-yeterlik ölçeği ve çocuklar için öz-yeterlik ölçeği alt boyutları olan sosyal öz-yeterlik ile duygusal öz-yeterlik ölçeğinden alınan puanların mazeretsiz devamsızlık yapma durumuna göre istatistiki açıdan anlamlı farklılık tespit edilmemiştir ($p>0,05$).

Tablo 19. Kardeş Sayısı - Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği, Empatik Eğilim Ölçeği, Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği ve Alt Boyut Puanları

Boyutlar	Kardeş Sayısı	N	$\bar{X}$	Ss	F	p
Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği	1	6	45,17	9,24	0,472	0,757
	2	44	45,36	6,97		
	3	131	44,92	8,37		
	4	117	46,25	7,83		
	5	104	45,50	6,61		
Empatik Eğilim Ölçeği	1	6	62,50	10,07	1,231	0,297
	2	44	67,23	7,84		
	3	131	68,21	8,42		
	4	117	68,95	11,02		
	5	104	69,47	8,40		
Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği	1	6	74,50	6,57	1,422	0,226
	2	44	64,86	16,07		
	3	131	64,15	12,58		
	4	117	66,17	12,10		
	5	104	63,86	12,47		
Akademik Öz-yeterlik	1	6	23,50	3,83	1,556	0,185
	2	44	20,84	6,66		
	3	131	20,20	5,48		
	4	117	21,76	5,42		
	5	104	20,59	5,89		
Sosyal Öz-yeterlik	1	6	26,17	4,45	0,507	0,731
	2	44	23,23	5,30		
	3	131	24,01	5,72		
	4	117	24,03	4,89		
	5	104	23,72	5,35		
Duygusal Öz-yeterlik	1	6	24,83	4,26	1,472	0,210
	2	44	20,80	7,08		
	3	131	19,94	5,64		
	4	117	20,38	6,24		
	5	104	19,55	4,97		

Çalışmaya katılan öğrencilerin kendileri dahil kardeş sayılarının çalışma kapsamında incelenen ölçek ve alt boyutlarından aldıkları puanlara göre farklılık gösterip göstermediğinin tespiti için yapılan varyans analizi sonuçları tablo 19'da incelenmiştir.

Yapılan analiz sonucuna göre kardeş sayısına göre incelenen ölçek ve alt boyutları arasında istatistiki açıdan anlamlı farklılık tespit edilmemiştir ($p>0,05$).

Tablo 20. Anne Babanın Beraber Olma Durumu - Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği, Empatik Eğilim Ölçeği, Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği ve Alt Boyut Puanları

Boyutlar	Anne Baba Beraber Mi?	N	$\bar{X}$	Ss	t	p
Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği	Evet	382	45,72	7,44	2,156	0,032*
	Hayır	22	42,13	9,83		
Empatik Eğilim Ölçeği	Evet	382	68,50	9,27	-	0,558
	Hayır	22	69,68	7,61	0,586	
Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği	Evet	382	65,00	12,87	0,290	0,772
	Hayır	22	64,18	12,42		
Akademik Öz-yeterlik	Evet	382	21,02	5,69	2,324	0,021*
	Hayır	22	18,13	5,13		
Sosyal Öz-yeterlik	Evet	382	23,90	5,27	-	0,905
	Hayır	22	24,04	6,21	0,120	
Duygusal Öz-yeterlik	Evet	382	20,07	5,85	-	0,132
	Hayır	22	22,00	5,30	1,509	

* 0,05 düzeyinde anlamlı, ** 0,01 düzeyinde anlamlı

İncelenen ölçek ve alt boyutlardan öğrencilerin aldıkları puanların öğrencilerin ebeveynlerinin beraber olma durumuna göre farklılık gösterip göstermediği yapılan t testi ile incelenmiş ve sonuçlar tablo 20’de verilmiştir.

Analiz sonucuna göre çocuk ve genç psikolojik sağlamlık ölçeğinden alınan puanların ebeveynlerin beraber olma durumuna göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($p=0,032<0,05$). Anne babası beraber olan öğrencilerin çocuk ve genç psikolojik sağlamlık ölçeğinden aldıkları puanların anne babası ayrı olanlardan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Çocuk öz-yeterlik ölçeğinin alt boyutu olan akademik öz-yeterlik puanlarının öğrencilerin anne babalarının beraber olma durumuna göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($p=0,021<0,05$). Anne babaları beraber olan öğrencilerin akademik öz-yeterlik puanları anne babası ayrı olanlara göre daha yüksek bulunmuştur.

Tablo 21. Anne Babanın Hayatta Olma Durumu - Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği, Empatik Eğilim Ölçeği, Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği ve Alt Boyut Puanları

Boyutlar	Anne Baba Hayatta Mı?	N	$\bar{X}$	Ss	F	p	Sidak İkili Karşılaştırma
Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği	İkisi yaşıyor	387	45,71	7,15	5,041	0,007**	Anne ölü, baba yaşıyor < İkisi yaşıyor
	Anne ölü, baba yaşıyor	6	35,83	21,41			
	Baba ölü, anne yaşıyor						Anne ölü, baba yaşıyor < Baba ölü, anne yaşıyor
		10	45,60	9,62			
Empatik Eğilim Ölçeği	İkisi yaşıyor	387	68,41	9,21	2,152	0,118	
	Anne ölü, baba yaşıyor	6	75,33	7,66			
	Baba ölü, anne yaşıyor	10	71,40	9,56			
Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği	İkisi yaşıyor	387	64,90	12,90	0,227	0,797	
	Anne ölü, baba yaşıyor	6	63,17	14,55			
	Baba ölü, anne yaşıyor	10	67,30	10,24			
Akademik Öz-yeterlik	İkisi yaşıyor	387	20,91	5,72	0,181	0,835	
	Anne ölü, baba yaşıyor	6	19,50	4,97			
	Baba ölü, anne yaşıyor	10	20,80	5,63			
Sosyal Öz-yeterlik	İkisi yaşıyor	387	23,91	5,30	0,641	0,527	
	Anne ölü, baba yaşıyor	6	21,66	4,93			
	Baba ölü, anne yaşıyor	10	24,70	6,36			
Duygusal Öz-yeterlik	İkisi yaşıyor	387	20,08	5,84	0,719	0,488	
	Anne ölü, baba yaşıyor	6	22,00	7,38			
	Baba ölü, anne yaşıyor	10	21,80	5,41			

* 0,05 düzeyinde anlamlı

Tablo 21’ de incelenen ölçek ve alt boyutlardan öğrencilerin aldıkları puanların anne ve babalarının hayatta olma durumuna göre farklılık gösterip göstermediğinin tespiti için yapılan varyans analizi yapılmıştır. Çocuk ve genç psikolojik sağlamlık ölçeğinden alınan puanların öğrencilerin anne babasının hayatta olma durumuna farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($p=0,007<0,05$). Söz konusu farklılığın hangi durumlardan kaynaklandığının tespiti için yapılan sidak karşılaştırma analizi sonucuna göre annesi ölen babası yaşayan öğrencilerin ölçek puanlarının her ikisi de yaşıyor ve baba ölü anne yaşıyor gruplarından daha düşük olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 22. Anne Eğitim Durumu - Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği, Empatik Eğilim Ölçeği, Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği ve Alt Boyut Puanları

Boyutlar	Anne Eğitim Durumu	N	$\bar{X}$	Ss	F	p	Sidak İkili Karşılaştırma
Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği	Okuryazar değil	15	46,40	7,41	1,932	0,088	
	Okuryazar	12	48,58	7,57			
	İlkokul	205	45,65	7,58			
	Ortaokul	96	44,82	7,77			
	Lise	49	47,08	6,97			
	Yüksekokul ve üniversite	25	42,28	8,15			
Empatik Eğilim Ölçeği	Okuryazar değil	15	67,93	9,97	3,207	0,008**	Yüksekokul ve üniversite < okuryazar
	Okuryazar	12	72,00	5,53			Yüksekokul ve üniversite < ilkokul
	İlkokul	205	69,27	9,68			Yüksekokul ve üniversite < ortaokul
	Ortaokul	96	68,27	9,17			Yüksekokul ve üniversite < lise
	Lise	49	69,53	5,96			
	Yüksekokul ve üniversite	25	62,20	8,81			
Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği	Okuryazar değil	15	67,93	14,08	1,538	0,177	
	Okuryazar	12	70,83	15,84			
	İlkokul	205	64,45	11,84			
	Ortaokul	96	63,81	12,61			
	Lise	49	68,02	14,14			
	Yüksekokul ve üniversite	25	63,20	16,08			
Akademik Öz-yeterlik	Okuryazar değil	15	20,93	4,99	1,592	0,161	
	Okuryazar	12	24,00	7,38			
	İlkokul	205	21,24	5,48			
	Ortaokul	96	20,15	5,60			
	Lise	49	20,94	5,98			
	Yüksekokul ve üniversite	25	19,32	6,28			
Sosyal Öz-yeterlik	Okuryazar değil	15	23,73	6,34	1,171	0,323	
	Okuryazar	12	26,42	6,18			
	İlkokul	205	23,52	5,27			
	Ortaokul	96	24,08	5,15			
	Lise	49	24,92	5,31			
	Yüksekokul ve üniversite	25	23,40	5,38			
Duygusal Öz-yeterlik	Okuryazar değil	15	23,27	6,47	2,504	0,030*	Lise > ilkokul
	Okuryazar	12	20,42	5,33			Lise > ortaokul
	İlkokul	205	19,69	5,32			Ortaokul < okuryazar değil
	Ortaokul	96	19,58	5,90			
	Lise	49	22,16	6,77			
	Yüksekokul ve üniversite	25	20,48	6,99			

Çalışmaya katılan öğrencilerin annelerinin eğitim durumlarına göre incelenen ölçek ve alt boyutlardan aldıkları puanlar arasında istatistiki açıdan anlamlı farklılığın tespiti için yapılan varyans analizi sonuçları tablo 22’de verilmiştir.

Analiz sonuçlarına göre, annenin eğitim durumuna göre empatik eğilim ölçeğinden alınan puanlar arasında istatistiki açıdan anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($p=0,008<0,05$). Söz konusu farklılığın tespiti için yapılan sidak analizi sonucuna göre yüksekokul ve üniversite mezunu annelerin çocuklarının empatik eğilim ölçeğinden aldıkları puanların, okuryazar, ilkokul, ortaokul ve lise mezunu annelerin çocuklarından daha düşük olduğu tespit edilmiştir.

Çocuklar için öz-yeterlik ölçeğinin alt boyutu olan duygusal öz yeterliliğinden alınan puanların annenin eğitim durumuna göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($p=0,030<0,05$). Lise mezunu annelerin çocuklarının duygusal öz-yeterlik alt boyutundan aldıkları puanların ilkokul ve ortaokul mezunu annelerin çocuklarının aldığı puandan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca ortaokul mezunu olan annelerin çocuklarının aldığı duygusal öz-yeterlik puanlarının okuryazar olan annelerin çocuklarının puanlarından daha düşük olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 23. Baba Eğitim Durumu - Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği, Empatik Eğilim Ölçeği, Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği ve Alt Boyut Puanları

Boyutlar	Baba Eğitim Durumu	N	$\bar{X}$	Ss	F	p	Sidak İkili Karşılaştırma
Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği	Okuryazar değil	2	51,00	12,73	0,249	0,940	
	Okuryazar	13	45,61	5,04			
	İlkokul	142	45,58	7,05			
	Ortaokul	102	45,72	7,94			
	Lise	84	45,21	8,21			
	Yüksekokul ve üniversite	61	45,41	8,09			
Empatik Eğilim Ölçeği	Okuryazar değil	2	69,00	1,41	0,298	0,914	
	Okuryazar	13	69,61	9,30			
	İlkokul	142	69,14	10,25			
	Ortaokul	102	68,02	7,59			
	Lise	84	68,82	9,75			
	Yüksekokul ve üniversite	61	67,85	8,74			
Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği	Okuryazar değil	2	67,00	15,56	0,914	0,472	
	Okuryazar	13	71,23	16,84			
	İlkokul	142	64,36	12,02			
	Ortaokul	102	64,14	10,80			
	Lise	84	64,99	14,38			
	Yüksekokul ve üniversite	61	66,33	14,50			
Akademik Öz-yeterlik	Okuryazar değil	2	26,50	6,36	1,173	0,322	
	Okuryazar	13	22,61	6,70			
	İlkokul	142	21,40	5,58			
	Ortaokul	102	20,61	5,06			
	Lise	84	20,31	6,13			
	Yüksekokul ve üniversite	61	20,41	6,01			
Sosyal Öz-yeterlik	Okuryazar değil	2	18,50	6,36	0,710	0,616	
	Okuryazar	13	24,46	6,79			
	İlkokul	142	23,59	5,10			
	Ortaokul	102	23,88	4,69			
	Lise	84	24,26	6,25			
	Yüksekokul ve üniversite	61	24,39	5,13			
Duygusal Öz-yeterlik	Okuryazar değil	2	22,00	2,83	2,688	0,021*	Okuryazar> ilkokul
	Okuryazar	13	24,15	6,91			
	İlkokul	142	19,36	5,29			
	Ortaokul	102	19,65	5,25			
	Lise	84	20,42	6,20			
	Yüksekokul ve üniversite	61	21,52	6,83			

Çalışmaya katılan öğrencilerin babalarının eğitim durumlarına göre incelenen ölçek ve alt boyutlardan aldıkları puanlar arasında istatistiki açıdan anlamlı farklılığın tespiti için yapılan varyans analizi sonuçları tablo 23’de verilmiştir.

Çocuklar için öz-yeterlik ölçeğinin alt boyutu olan duygusal öz yeterliliğinden alınan puanların babanın eğitim durumuna göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($p=0,021<0,05$). Okuryazar babaların çocuklarının duygusal öz-yeterlik alt boyutundan aldıkları puanların ilkokul, ortaokul ve lise mezunu babaların çocuklarının aldığı puandan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 24. Anne Meslek Durumu - Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği, Empatik Eğilim Ölçeği, Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği ve Alt Boyut Puanları

Boyutlar	Anne Meslek Durumu	N	$\bar{X}$	Ss	F	p
Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği	Ev hanımı	355	45,66	7,57	1,288	0,268
	Memur	23	42,13	7,65		
	İşçi	12	46,33	7,06		
	Serbest	7	45,57	8,77		
	Esnaf	4	48,25	7,97		
	Diğer	4	49,50	9,75		
Empatik Eğilim Ölçeği	Ev hanımı	355	68,67	9,33	0,863	0,506
	Memur	23	64,91	8,36		
	İşçi	12	70,17	9,83		
	Serbest	7	66,86	5,77		
	Esnaf	4	61,50	4,65		
	Diğer	4	65,00	8,10		
Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği	Ev hanımı	355	64,78	12,53	0,496	0,779
	Memur	23	64,91	15,39		
	İşçi	12	70,17	9,99		
	Serbest	7	66,86	13,59		
	Esnaf	4	61,50	20,24		
	Diğer	4	65,00	24,21		
Akademik Öz-yeterlik	Ev hanımı	355	20,99	5,53	1,301	0,262
	Memur	23	20,87	7,57		
	İşçi	12	21,83	6,19		
	Serbest	7	17,29	4,61		
	Esnaf	4	16,50	4,93		
	Diğer	4	18,25	7,14		
Sosyal Öz-yeterlik	Ev hanımı	355	23,75	5,29	1,097	0,361
	Memur	23	23,91	5,11		
	İşçi	12	26,92	4,12		
	Serbest	7	25,86	7,36		
	Esnaf	4	24,50	7,19		
	Diğer	4	25,50	6,19		
Duygusal Öz-yeterlik	Ev hanımı	355	20,03	5,76	0,690	0,631
	Memur	23	20,13	5,35		
	İşçi	12	21,42	5,55		
	Serbest	7	23,71	6,77		
	Esnaf	4	20,50	9,15		
	Diğer	4	21,25	12,01		

Tablo 24’de çalışmaya katılan öğrencilerin annelerinin meslek durumlarına göre incelenen ölçek ve alt boyutlardan aldıkları puanlar arasında istatistikî açıdan anlamlı bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$)

Tablo 25. Baba Meslek Durumu - Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği, Empatik Eğilim Ölçeği, Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği ve Alt Boyut Puanları

Boyutlar	Baba Meslek Durumu	N	$\bar{X}$	Ss	F	p
Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği	Memur	67	45,37	7,86	0,161	0,958
	İşçi	141	45,39	7,29		
	Serbest	74	46,15	7,32		
	Esnaf	57	45,60	7,07		
	Diğer	62	45,26	8,96		
Empatik Eğilim Ölçeği	Memur	67	69,03	8,59	0,494	0,740
	İşçi	141	67,98	9,16		
	Serbest	74	68,28	7,47		
	Esnaf	57	69,88	7,14		
	Diğer	62	68,74	12,93		
Çocuk Öz-yeterlik Ölçeği	Memur	67	65,72	13,85	0,271	0,897
	İşçi	141	64,30	12,49		
	Serbest	74	65,73	13,99		
	Esnaf	57	64,26	11,86		
	Diğer	62	65,26	11,52		
Akademik Öz-yeterlik	Memur	67	20,40	5,94	0,418	0,796
	İşçi	141	20,91	5,92		
	Serbest	74	21,36	5,95		
	Esnaf	57	20,28	5,29		
	Diğer	62	21,06	5,10		
Sosyal Öz-yeterlik	Memur	67	24,42	5,14	0,592	0,668
	İşçi	141	23,95	5,27		
	Serbest	74	23,51	5,86		
	Esnaf	57	24,54	5,05		
	Diğer	62	23,44	4,67		
Duygusal Öz-yeterlik	Memur	67	20,90	6,33	1,461	0,213
	İşçi	141	19,44	5,68		
	Serbest	74	20,85	5,65		
	Esnaf	57	19,44	5,50		
	Diğer	62	20,76	5,91		

* 0,05 düzeyinde anlamlı, ** 0,01 düzeyinde anlamlı

Tablo 25’de öğrencilerin babalarının meslek durumlarına göre incelenen ölçek ve alt boyutlardan aldıkları puanlar arasında istatistikî açıdan anlamlı farklılığın tespiti için yapılan varyans analizi sonucunda ölçek ve alt boyutlardan aldıkları puanlar arasında istatistiki bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$)

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. TARTIŞMA VE YORUM

Bu araştırmada şiddete maruz kalan ergen öğrencilerin psikolojik sağlamlıkları ile empatik eğilimleri ve öz-yeterlikleri arasındaki ilişki incelenmiş ve demografik değişkenlere göre psikolojik sağlamlıklarının, empatik eğilimlerinin ve öz-yeterlik inançlarının farklılaşıp farklılaşmadığına bakılmıştır. Ayrıca çalışmadan elde edilen bulguların olası nedenlerine yönelik yorumlara ve alan yazınla ilgili bulguların karşılaştırılmasına yer verilmiştir.

Şiddete maruz kalan ergen öğrencilerin geçen seneki not ortalamaları ile psikolojik sağlamlıkları arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır. Pekiyi notu alan öğrenciler geçer notu alan öğrencilerden daha yüksek puanı almışlardır. Diğer bir ifadeyle öğrencilerin okul başarılarının yüksek olması psikolojik sağlamlıklarını da olumlu yönde etkilemektedir. Öğrencilerin akademik başarısının yüksek olması psikolojik sağlamlıkları için koruyucu bir faktördür (Gizir, 2007). Bununla ilgili yapılan bir çalışmada öğrencilerin okuldaki derslerden başarılı olabileceğine olan inancı onun psikolojik sağlamlığını olumlu yönde etkilemektedir (Sacker ve Schoon, 2007).

Çalışmada psikolojik sağlamlık ölçeğinden alınan puanların mazeretsiz devamsızlık durumuna göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Mazeretsiz bir şekilde devamsızlık yapmayan öğrencilerin psikolojik sağlamlıklarının mazeretsiz bir şekilde devamsızlık yapan öğrencilerden daha yüksek olduğu söylenebilir.

Ebeveynlerin beraber olma durumları ile psikolojik sağlamlık ölçeğinden alınan puanların farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Dolayısıyla anne babası beraber olan ergen öğrencilerin psikolojik sağlamlıklarının, anne babası ayrı olanlardan daha yüksek olduğu düşünülebilir.

Araştırmanın diğer bir değişkeni olan anne babanın hayatta olup olmama durumuna göre psikolojik sağlamlık düzeyinin anlamlı farklılık gösterdiğinin tespit edilmesidir. Annesi ölen babası yaşayan öğrenci gruplarının aldığı puanların, her ikisi de yaşıyor ve baba ölü anne yaşıyor gruplarından daha düşük olması öğrencilerin psikolojik sağlamlıklarını daha çok olumsuz etkilediği düşünülebilir. Masten ve Coasworth (1998) ergenin psikolojik sağlamlık düzeyinin artmasında anne baba ile kurulan yakın, samimi, sıcak ilişki, güçlü aile bağları, iyi ebeveyn özellikleri anlamlı bir farklılığa neden olduğunu belirtmişlerdir (Akt. Toprak, 2014).

Şiddete maruz kalan ergen öğrencilerin empatik eğilimlerin cinsiyete göre incelendiğinde kızların empatik eğilimlerinin erkeklere göre daha fazla olduğu görülmüştür. Bu bulgular ile daha önce risk grubundaki ergenlerle ilgili araştırma bulguları ile tutarlılık göstermektedir (Rehber, 2007; Gldağ, 2007; Eşel, 2005; Yüksel, 2004).

Araştırmanın önemli bir değişkeni de annenin eğitim durumu ile empatik eğilim arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır. Yüksekokul ve üniversite mezunu annelerin çocuklarının empatik eğilimlerinin okuryazar, ilkokul, ortaokul ve lise mezunu annelerin çocuklarından daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Bununla ilgili literatürde yapılmış olan çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin annenin eğitim durumu ile ergen öğrencinin empatik eğilimleri arasında anlamlı farklılık bulunamamıştır (Karamuk, 2015).

Araştırmada şiddete maruz kalan 11. sınıf ergen öğrencilerinin empatik eğilimlerinin 9.sınıf öğrencilerine göre yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin sınıf düzeyleri ile empatik eğilimleri arasında herhangi bir ilişkinin olmadığı söylenebilir. Bununla ilgili olarak Karamuk'un (2015) yapmış olduğu çalışmada ergen öğrencilerin kaçınıcı sınıfta olduklarıyla ilgili olarak empatik eğilimleri arasında bir ilişki bulunamamıştır.

Olumsuz yaşantılarla mücadele etmede güçlü bir öz-yeterlik inancına sahip olmanın önemli bir etkisinin olduğu söylenebilir (Bandura, 1994). Araştırmada öz-yeterlik inancı ile geçme notları arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Pekiyi alan öğrencilerin öz-yeterlik inancının geçer ve orta not alan öğrencilerden daha yüksek olduğu tespit edilmiş ve eğitimdeki başarı öğrencinin öz-yeterlik inançlarını pozitif yönde etkilemektedir.

Çalışmada öz yeterliliğin alt boyutu olan akademik öz-yeterlik ile cinsiyet arasında anlamlı farklılığın olduğu görülmüştür. Kızların akademik öz-yeterlik puanları erkeklerden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Pekiyi geçme notuna sahip öğrencilerin puanları geçer ve orta geçme notuna sahip öğrencilerden yüksek olmasında veya iyi geçme notuna sahip öğrencilerin puanları geçer ve orta geçme notuna sahip öğrencilerden yüksek olması başarılı öğrencilerin akademik öz-yeterliklerinin yüksek olduğu söylenebilir. Literatürde kızların akademik öz-yeterliklerinin erkeklerin akademik öz-yeterliklerinden daha yüksek olduğuna yönelik benzerlik gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Bandura diğer., 2001; Pastorelli ve diğer., 2001; Bacchini ve Magliulo, 2003; Yardımcı, 2007; Willemse, 2008; akt. Telef ve Karaca 2011).

Araştırma bulgularına göre öz-yeterlik alt boyutu olan akademik öz yeterliliğin not ortalamalarına göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Söz konusu farklılık pekiyi geçme sahip öğrencilerin aldıkları puanların geçer ve orta geçme notuna sahip öğrencilerin aldıkları puanlardan yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Okul başarısı ile akademik öz-yeterlik arasında ilişkinin olduğu benzer olan bir çalışmalar bulunmaktadır. Yardımcı (2007) ilköğretim ikinci kademedeki öğrencilerin okul başarı seviyesi artıkça kişiler arası ilişkinin ve öz yeterliğinin de arttığını ifade etmiştir.

Araştırmada önemli bir değişken olan mazeretsiz devamsızlık ile akademik öz-yeterlik arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Mazeretsiz bir şekilde devamsızlık yapmayan öğrencilerin devamsızlık yapan öğrencilere göre daha yüksek akademik öz-yeterliliğe sahip denilebilir.

Araştırmada anne babaları beraber olan öğrencilerin akademik öz-yeterlik puanlarının anne-babası ayrı olanlara göre daha yüksek bulunmuştur. Araştırma bulguları ile benzerlik göstermeyen çalışmalarda bulunmaktadır. Yani tam tersi olarak öğrencilerin anne babasının ayrı olması akademik öz-yeterliklerinin düşük olmasına neden olabilir.

Şiddete maruz kalan ergenlerin duygusal öz yeterliğin cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Erkek öğrencilerin duygusal öz-yeterlik puanları kız öğrencilerden daha yüksek bulunmuştur (Certel ve diğerleri, 2015). Literatürde bununla ilgili benzer çalışmalar bulunmaktadır. Muris (2001, 2002) kızların erkeklerden daha düşük duygusal öz-yeterlik sergilediklerini ve yüksek düzeyde olumsuz davranışlara maruz kaldıklarını ifade etmiştir (Telef ve Karaca, 2011). Yine buna benzer bir bulgu Bacchini ve Magliula (2003) ergenlik dönemindeki kızların erkeklere göre duygusal öz yeterliğinin düşük olmasında kızların olumsuz yaşantılardan etkilenme düzeyinin yüksek olmasından kaynaklandığı söylenebilir.

Şiddete maruz kalan ergenlerin duygusal öz yeterliliğinin anne ve babanın eğitim durumuna göre anlamlı farklılık göstermektedir. Okuryazar babaların çocuklarının duygusal öz-yeterliklerinin ilkökul, ortaokul ve lise mezunu babaların çocuklarından yüksek olduğu değerlendirilebilir. Çalışmada annelerin eğitim durumu ile duygusal öz-yeterlikleri arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır. Lise mezunu annelerin çocuklarının duygusal öz-yeterlikleri ilkökul ve ortaokul mezunu annelerin çocuklarının duygusal öz-yeterliklerinden yüksektir. Ayrıca ortaokul mezunu olan annelerin çocuklarının aldığı duygusal öz-yeterliklerinin okuryazar olan annelerin çocuklarından daha yüksek olduğu düşünülebilir.

Araştırmadaki öz yeterliğin alt boyutu olan akademik, duygusal ve sosyal öz-yeterlik arasında anlamlı ilişki bulunmakatdır. Ayrıca öz yeterliliğin alt boyutu olan sosyal öz-yeterlik ile sosyodemoğrafik özellikler arasında anlamlı farklılığın bulunamamıştır.

Psikolojik sağlamlığı yüksek olan kişilerin en önemli özelliklerinden birisinin de empati eğilimin olmasıdır (Eminağaoğlu, 2005). Çalışma bulgularına göre psikolojik sağlamlık ile empatik eğilim arasında pozitif yönlü zayıf ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

Şiddete maruz kalan ergen öğrencilerin psikolojik sağlamlıkları ile öz-yeterlikleri arasında pozitif yönlü, orta güçte ve anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Ayrıca bu bulgularla tutarlılık gösteren diğer bir çalışmada yoksulluk ve tek ebeveyn ile yaşayan ergenlerin psikolojik sağlamlık özelliklerine sahip olanların öz-yeterlik inançlarının yüksek olduğu ve zorluklara rağmen çalıştıklarında ise başarılı olacaklarına inandıkları söylenebilir (Sipahioğlu, 2008). Yani ergenin öz-yeterlik inancı yüksekse olumsuz bir durumla karşılaşılınca belli normlar çerçevesinde bireyin davranışlarının düzenlenmesine yardımcı olduğu söylenebilir (Caprara, Barbaranelli, Pastorelli ve Cervone, 2004; akt. Arslan ve Balkıs, 2016).

ALTINCI BÖLÜM

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuç

Şiddete maruz kalan ergen öğrencilerin psikolojik sağlamlıkları ile empati ve öz-yeterlikleri arasındaki ilişki üzerine demografik değişkenlerin etkisinin incelendiği bu araştırma ile ilgili genel değerlendirmeler aşağıdaki gibi özetlenebilir.

Bu araştırmanın 1. hipotezi; *şiddete maruz kalan ergen öğrencilerin psikolojik sağlamlıkları ile empatik eğilimleri arasında anlamlı farklılık vardır* şeklindedir. Yapılan istatistiksel analizlere göre psikolojik sağlamlık ile empatik eğilim arasında pozitif yönlü, zayıf ve anlamlı farklılık bulunmuştur. Elde edilen bu durum araştırmanın hipotezini desteklemektedir.

Bu araştırmanın 2. hipotezi; *şiddete maruz kalan ergen öğrencilerin psikolojik sağlamlıkları ile öz-yeterlikleri arasında anlamlı farklılık vardır* şeklindedir. Yapılan istatistiksel analizlere göre öğrencilerin psikolojik sağlamlıkları ile empatik eğilimleri arasında pozitif yönlü, orta düzey anlamlı farklılık bulunmuştur. Elde bu durum araştırmanın bu hipotezini destekler niteliktedir.

Bu araştırmanın 3. hipotezi; *şiddete maruz kalan ergen öğrencilerin empatik eğilimleri ile öz-yeterlikleri arasında anlamlı farklılık vardır* şeklindedir. Yapılan istatistiksel analizlere göre öğrencilerin empatik eğilimleri ile öz-yeterlikleri arasında pozitif yönlü, zayıf ve anlamlı farklılık bulunmuştur. Elde edilen bu durum ile araştırmanın hipotezi birbirini desteklemektedir.

Bu araştırmanın 4. hipotezi; *cinsiyet, yaş, kardeş sayıları, yaşadıkları çevre ile ilgili demografik değişkenlerle öğrencilerin psikolojik sağlamlıkları arasında anlamlı bir farklılık vardır* şeklindedir. Yapılan istatistiksel analizlere göre cinsiyet, yaş, kardeş sayıları ve yaşadıkları çevre gibi demografik değişkenlerle psikolojik sağlamlık ölçeği arasında anlamlı farklılık bulunamamıştır. Elde edilen bu durum araştırmanın hipotezini desteklememektedir.

Bu araştırmanın 5. hipotezi; *cinsiyet, yaş, kardeş sayıları, yaşadıkları çevre ile ilgili demografik değişkenlerle öğrencilerin empatik eğilimleri arasında anlamlı farklılık vardır* şeklindedir. Yapılan istatistiksel analizlere göre cinsiyet ile empatik eğilim arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu, kızların empatik eğilimlerinin erkeklerden yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Elde edilen bu durum hipotezi desteklemektedir. Ayrıca

yaş, kardeş sayıları ve yaşadıkları çevre gibi değişkenlerle empatik eğilim arasında anlamlı farklılık tespit edilememiştir. Dolayısıyla bu durum hipotezi desteklememektedir.

Bu araştırmanın 6. hipotezi; *cinsiyet, yaş, kardeş sayıları, yaşadıkları çevre ile ilgi demografik değişkenlerle öğrencilerin öz-yeterlikleri arasında anlamlı farklılık vardır* şeklindedir. Yapılan istatistiksel analizlere göre bu değişkenlerle öz-yeterlik arasında anlamlı farklılık tespit edilememiştir. Elde edilen bu durum araştırmanın hipotezini desteklememektedir.

Bu araştırmanın 7. hipotezi; *öğrencilerin okulla ilgili olan not ortalaması, sınıf düzeyleri, mazeretsiz devamsızlıkları ile psikolojik sağlamlıkları arasında anlamlı farklılık vardır* şeklindedir. Yapılan istatistik analiz sonuçlarına göre not ortalaması ile psikolojik sağlamlık arasında anlamlı farklılık olduğu bulunmuştur. Yani başarılı olan öğrencilerin başarısız olanlara göre psikolojik sağlamlığının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç hipotezi desteklemektedir. Sınıf düzeyleri ile psikolojik sağlamlık arasında anlamlı farklılık bulunamamıştır. Yani hipotezi desteklememektedir. Mazeretsiz devamsızlık değişkeni ile psikolojik sağlamlık arasında anlamlı farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Mazeretsiz devamsızlık yapmayan öğrencilerin psikolojik sağlamlıkları yüksek çıkmıştır. Ortaya çıkan bu durum hipotezi desteklemektedir.

Bu araştırmanın 8. hipotezi; *öğrencilerin okulla ilgili olan not ortalaması, sınıf düzeyleri, mazeretsiz devamsızlıkları ile empatik eğilimleri arasında anlamlı farklılık vardır* şeklindedir. Öğrencilerin not ortalaması ile psikolojik sağlamlıkları arasında anlamlı farklılık bulunamamıştır. Bu durum hipotezi desteklememektedir. Mazeretsiz devamsızlık durumu ile empatik eğilim arasında anlamlı farklılık tespit edilememiştir. Elde edilen bu sonuç hipotezi desteklememektedir. Öğrencilerin bulundukları sınıf düzeyleri ile empatik eğilimleri arasında anlamlı farklılık olduğunu sonucuna ulaşılmıştır. Yani sadece 11. Sınıf öğrencilerinin empatik eğilimlerinin 9. Sınıflara göre yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum hipotezi desteklemektedir.

Bu araştırmanın 9. hipotezi; *öğrencilerin okulla ilgili olan not ortalaması, sınıf düzeyleri, mazeretsiz devamsızlıkları ile öz-yeterlikleri arasında anlamlı farklılık vardır* şeklindedir. Yapılan istatistik analiz sonuçlarına göre not ortalaması ve sınıf düzeyleri değişkenleri ile öz-yeterlik arasında anlamlı farklılık bulunamamıştır. Yani bu durum hipotezi desteklememektedir. Mazeretsiz devamsızlık değişkeni ile öz-yeterlik arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır. Yani mazeretsiz devamsızlık yapmayan öğrencilerin öz-yeterlikleri daha yüksektir. Bu durum hipotezi destekler niteliktedir.

Bu araştırmanın 10. hipotezi; *öğrencilerin ebeveynleri ile ilgili olan anne baba eğitim durumu, anne baba birliktelik durumu, anne baba hayatta olma durumu, ailenin gelir durumu ve anne baba meslek durumları ile psikolojik sağlamlıkları arasında anlamlı farklılık vardır* şeklindedir. Yapılan istatistiksel analizlere göre anne baba eğitim durumu, anne baba meslek durumu ve ailenin gelir durumu değişkenleri ile psikolojik sağlamlık arasında anlamlı farklılığa ulaşılamamıştır. Dolayısıyla hipotezi desteklememektedir. Diğer değişkenler olan anne baba birliktelik durumu ve anne babanın hayatta olma durumu ile psikolojik sağlamlık arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır. Yani anne babası beraber olanları psikolojik sağlamlıkları yüksektir. Ayrıca anne babası hayatta olanlarında psikolojik sağlamlıkları yüksektir. Ortaya çıkan bu durum hipotezi destekler niteliktedir.

Bu araştırmanın 11. hipotezi; *öğrencilerin ebeveynleri ile ilgili olan anne baba eğitim durumu, anne baba birliktelik durumu, anne baba hayatta olma durumu, ailenin gelir durumu ve anne baba meslek durumları ile empatik eğilimleri arasında anlamlı farklılık vardır* şeklindedir. Yapılan istatistiksel analizlere göre anne baba birliktelik durumu, anne baba hayatta olma durumu, ailenin gelir durumu ve anne baba meslek durumları değişkenleri ile empatik eğilim arasında anlamlı farklılık bulunamamıştır. Dolayısıyla araştırmanın hipotezini desteklememektedir. Anne eğitim durumu ve baba eğitim durumları değişkenleri ile empatik eğilim arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Elde edilen bu sonuç hipotezi desteklemektedir.

Bu araştırmanın 12. hipotezi; *öğrencilerin ebeveynleri ile ilgili olan anne baba eğitim durumu, anne baba birliktelik durumu, anne baba hayatta olma durumu, ailenin aylık geliri ve anne baba meslek durumları ile öz-yeterlikleri arasında anlamlı farklılık vardır* şeklindedir. Yapılan istatistiksel analizlere göre *anne baba* eğitim durumu, anne baba birliktelik durumu, anne baba hayatta olma durumu, ailenin geliri ve anne baba meslek durumları ile öz-yeterlik arasında anlamlı farklılık bulunamamıştır. Dolayısıyla hipotezi desteklememektedir.

Bu araştırmanın 13. hipotezi; *öz-yeterlik ölçeği alt boyutları ile demografik değişkenler arasında anlamlı farklılık vardır* şeklindedir. Yapılan istatistik analizlere göre cinsiyet, geçen seneki not ortalaması, mazeretsiz devamsızlık ve anne babanın birliktelik durumu değişkenleri ile akademik öz-yeterlik alt boyutu ile anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla hipotezi destekler niteliktedir. Diğer değişkenler ile akademik öz-yeterlik arasında anlamlı farklılık bulunmamaktadır ve hipotezi desteklememektedir. Cinsiyet ve anne baba eğitim durumları değişkenleri ile duygusal

öz-yeterlik arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Bu bulgu hipotezi desteklemektedir. Diğer değişkenler ile duygusal öz-yeterlik arasında anlamlı farklılık bulunamamıştır ve hipotezi desteklememektedir. Sosyal öz-yeterlik alt boyutu ile demografik değişkenler arasında anlamlı farklılık bulunamamıştır. Elde edilen bu sonuç ise hipotezi desteklememektedir.

6.2. Öneriler

Bu araştırma Kahramanmaraş il merkezi olan Dulkadiroğlu ve Onikişubat ilçelerinde liselerde okuyan şiddete maruz kalan ergen öğrencilerin psikolojik sağlamlıkları ile empatik eğilimi ve öz-yeterlik inançları arasındaki ilişkiyi incelemek ve aynı zamanda öğrencilerin psikolojik sağlamlıklarının, empatik eğilimlerinin ve öz-yeterliklerinin demografik değişkenlerle olan ilişkisini araştırmak amacıyla yapılmıştır.

1. Bu araştırma nicel verilere dayalıdır. Bununla ilgili daha sonra yapılacak olan araştırmalarda değişkenler arası ilişkilerde daha detaylı olması bakımından nitel ve nicel yöntemlerin birlikte kullanıldığı karma bir çalışma yapılabilir.
2. Araştırmada kullanılan aracı değişkenler olarak psikolojik sağlamlık, empati ve öz-yeterlik kullanılmıştır. Daha sonraki yapılacak olan çalışmalarda farklı değişkenlerin olabileceği çalışmalar yapılabilir.
3. Şiddet olaylarının yoğun ve yaygın olarak yaşandığı yerlerde de böyle bir çalışma yapılabilir.

7. KAYNAKÇA

- Akin, A. & Basören, M. (2015). Algılanan Empatik Öz-Yeterlik ve Sosyal Öz-Yeterlik Ölçeğinin Türkçe Formunun Geçerlik ve Güvenirligi*/The validity and reliability of turkish version of the perceived empathic and social self-efficacy scale. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(2), 603-610.
- Alıkaşifoğlu, M. (2008). “Ergenlerde Davranışsal Sorunlar”, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri, Mart 2008, Adolesan Sağlığı II. Sempozyumu, 55-59.
- Alver, B. (2003). Çeşitli Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Çalışanların Empatik Becerileri, Karar Stratejileri ve Psikolojik Belirtileri Arasındaki İlişkiler, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Arslan, G. & Balkıs, M. (2016). Ergenlerde Duygusal İstismar, Problem Davranışlar, Özyeterlik ve Psikolojik Sağlamlık Arasındaki İlişki, *Sakarya Üniversitesi Journal of Education*, 6(1), 8-22.
- Arslan, G. (2015). Ergenlerde Psikolojik Sağlamlık: Bireysel Koruyucu Faktörlerin Rolü, *Türk Psikolojik Danışma Ve Rehberlik Dergisi*, 5(44), 73-82.
- Atkinson, R.L., Atkinson, R.C., Smith, E. E., Ben, D. J. & Hoeksema, S. N. (1996). Psikolojiye Giriş (Çev. Yavuz Alagan), 12. Edition, Arkadaş Yayınları, Ankara.
- Avcı, Ö. H. & Yıldırım, İ. (2014). Ergenlerde Şiddet Eğilimi, Yalnızlık ve Sosyal Destek/Violence tendency, loneliness and social support among adolescents. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 29(1), 157-168.
- Aydın, B. (2010). Üniversite Öğrencilerinin Duygusal Zeka ve Umut Düzeyleri ile Psikolojik Sağlamlıkları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı, Trabzon.
- Aydın, F. (2010). Akademik Başarının Yordayıcısı Olarak Akademik Güdülenme, Öz-yeterlik ve Sınav Kaygısı, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aydoğdu, T. (2013). Bağlanma Stilleri, Başa Çıkma Stratejileri ile Psikolojik Dayanıklılık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bacchini, D. & Magliulo, F. (2003). Self-image and perceived self-efficacy during adolescence. *Journal Of Youth And Adolescence*. 32(5), 337–350.

- Bakırcıoğlu, R. (2013). *Çocuk ve ergenlerde ruh sağlığı*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Balkıs, M., Erdiñ, D. & Buluş, M. (2005). Şiddete Yönelik Tutumların Öz-yeterlik, Medya, Şiddete Yönelik İnanç, Arkadaş Grubu Ve Okula Bağlılık Duygusu ile İlişkisi; *Ege Eğitim Dergisi*, 6(2), 81-97.
- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action*, englewood cliffs. Nj: *Prentice- Hall*.
- Bandura, A. (1997). *Self- efficacy: the exercise of control*. newyork w.h. *Freeman And Company*.
- Basım, H. N. & Çetin, F. (2011). Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği'nin Güvenilirlik ve Geçerlilik Çalışması, *Türk Psikiyatri Dergisi*, 22(2), 104-114.
- Başar, H. (1985). *Sınıf yönetimi*. Ankara: MEB yayınları.
- Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (2005), Şiddeti Önleme Platformu Eğitim Ve Şiddet Alt Çalışma Grubu Raporu (çevrim-içi: www.aile.gov.tr), Erişim Tarihi: 25 Nisan 2017.
- Benetti, C. & Kambouropoulos, N. (2006). Affect-regulated indirect effects of trait anxiety and trait resilience on self-esteem. *Personality and Individual Differences*, 41(2), 341-352.
- Bernat, D. H. & Resnick, M. D. (2006). Healthy youth development: science and strategies. *Journal of Public Health Management and Practice*, 12, 10-16.
- Block, J. & Kremen, A. M. (1996). Iq and ego-resiliency: conceptual and empirical connections and separateness, *Journal of Personality and Social Psychology*, 70(2), 349.
- Budak, S. (2003). *Psikoloji Sözlüğü* (2. Baskı). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 712.
- Bulut, B. (2016). Ergenlerin Anksiyete, Sosyal Destek ve Psikolojik Sağlamlık Düzeyleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı, Erzurum.
- Can, H. (1985). *Başarı güdüsü ve yönetsel başarı*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi İİBF Yayınları.
- Cavanagh, S. E. (2004). The sexual debut of girls in early adolescence: The intersection of race, pubertal timing, and friendship group characteristics. *Journal of Research on Adolescence*, 14(3), 285-312.

- Certel, Z., Bahadır, Z., Saracaloğlu, A. S. & Varol, R. (2015). Lise Öğrencilerinin Öz-Yeterlikleri İle Öznel İyi Oluş Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 307-318.
- Çelen, N. (2007). *Ergenlik ve genç yetişkinlik*, İstanbul: Papatya.
- Çetiner, Ş. G. (2006). Aile İçi Şiddet Yaşayan Kadınlarda Cinsel Sorunlar Ve İntihar Olasılığı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çuhadaroğlu, F. (2001). Ergenlik döneminde psikolojik gelişim özellikleri. *Katkı Pediatri Dergisi*, 21(6), 863-868.
- Delaney, M. E. (1996). Across the transition to adolescence: Qualities of parent/adolescent relationships and adjustment. *The Journal of Early Adolescence*, 16(3), 274-300.
- Demirtaş, H. & Çınar, İ. (2004). Yönetici, Öğretmen Veli Ve Öğrencilerin Başarı Algısı Ve Eğitime İlişkin Görüşleri, *XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı (06-09 Temmuz 2004, Bildiri, (Ed.: Pegem Akademi). İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi*, Malatya, 1-14.
- Demirtaş, H. & Güneş, H. (2002). *Eğitim yönetimi ve denetimi*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Derman, M. T. (2013). Çocukların Empati Beceri Düzeylerinin Ailesel Etmenlere Göre Belirlenmesi, *The Journal Of Academic Social Science Studies*. 6(1), 1365-1382.
- Dökmen, Ü. (2011). *Sanatta ve günlük yaşamda iletişim çatışmaları ve empati*, İstanbul: Remzi Kitabevi
- Durak, M. (2002). Deprem Yaşamış Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik Belirtilerini Yordamada Psikolojik Dayanıklılığın Rolü, Doktora Tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Eisenberg, N. (1983). The socialization and development of empathy and prosocial behavior. *Special Report. The National Association For Humane And Environmental Education*.
- Eminağaoğlu, N. (2006). Güç Koşullarda Yaşayan Sokak Çocuklarında Dayanıklılık (Sağlamlık), Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, İzmir.
- Englander, E. K. (2003). *Understanding Violence*. London. Lawrence Erlbaum Associates, Psychology Press.

- Ergün, H. (2008). 14-18 Yaş Arası Ergenler ve Ebeveynlerinde Aleksitimik Özellikler, Ebeveyn Tutumları, Bağlanma ve Bağımlılık, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ertürk, S. (1997). *Eğitimde program geliştirme*, Ankara: Meteksan Yayınları.
- Favero, M. H & Neves, R. S. P. (2013). University teaching as a locus of research for adult developmental psychology, *Psicologia Escolar e Educacional*, 17(2), 319-328.
- Feldman, J. (1997). Curvilinearity, covariance, and regularity in perceptual groups. *Vision Research*, 37(20), 2835-2848.
- Furlong, M. J., Morrison, G. M., & Dear, J. D. (1994). Addressing school violence as part of schools' educational mission. *Preventing School Failure: Alternative Education For Children And Youth*, 38(3), 10-17.
- Garmezy, N. (1993). Children in poverty: resilience despite risk. Psychiatry interpersonal and biological processes, *Psychiatry*, 56(1), 127-136.
- Genç, G. (2007). Genel Liselerde Akran Zorbalığı ve Yönetimi, Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Gençosman, T. (2011). Fen ve Teknoloji Öğretiminde Kullanılan Öğrenci Takımları Başarı Bölümleri Tekniğinin Öğrencilerin Öz-Yeterlilik, Sınav Kaygısı, Akademik Başarı Ve Hatırda Tutma Düzeylerine Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Gizir, C. A. & Aydın, G. (2006). Psikolojik Sağlamlık ve Ergen Gelişim Ölçeği'nin Uyarlanması: Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışmaları. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3 (26), 87-99.
- Gizir, C. A. (2016). Psikolojik Sağlamlık, Risk Faktörleri ve Koruyucu Faktörler Üzerine Bir Derleme Çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(28), 113-128.
- Goldstein, K. (1985). The holistic approach psychology of personality readings in theory. Chicago. Rand McNally And Company, 41.
- Grotberg, E. H. (1995). The international resilience project: research and application. Web: <http://resilnet.uiuc.edu/library/protb98a.html>.adresinden 29.04.2017 tarihinde erişilmiştir.
- Gürkan, U. (2006). Yılmazlık Ölçeği (YÖ): Ölçek Geliştirme, Güvenirlik Ve Geçerlik Çalışması, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 39(2), 45-74.

- Hoffmann, M. (1977). Empathy, its development and prosocial implications. In *Keasey, CB (Herausgeber): Nebraska Symposium on Motivation, Social Cognitive Development*, 25: 169-217.
- Işıloğlu, B. (2006). Anksiyete ve Depresyon Tanısı ile İzlenen Evli Kadınlarda Aile İçi Şiddetin Sosyodemografik Faktörler, Çift Uyumu Ve Hastalıkla İlişkisi, Uzmanlık Tezi, Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi 12. Psikiyatri Birimi, İstanbul.
- Kabasakal, Z. (2013). The effects of mother education programs on the functionality, anger management and conflict solution levels of families. *Eurasian Journal Of Educational Research*, 52, 1-20.
- Kandemir, M., & Özbay, Y. (2009). Interactional effect of perceived emphatic classroom atmosphere and self-esteem on bullying. *Elementary Education Online*, 8(2), 322-333.
- Karabağ, Ş. N. (2003). Öğretilebilir ve Bilişsel Beceri Olarak Tarihi Empati, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tarih Eğitim Anabilim Dalı, Ankara.
- Kararımak, Ö. & Çetinkaya, R. S. (2016). Benlik Saygısının ve Denetim Odağının Psikolojik Sağlamlık Üzerine Etkisi: Duyguların Aracı Rolü. *Türk Psikolojik Danışma Ve Rehberlik Dergisi*, 4(35), 30-43.
- Kararımak, Ö. (2006). Psikolojik Sağlamlık, Risk Faktörleri ve Koruyucu Faktörler, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(26), 129-142.
- Karamuk, A. (2015). 10-13 Yaş Grubu Çocukların Empati Düzeylerinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kaşıfoğlu, A. (2008). Ergenlerde Davranışsal Sorunlar, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri, Adolesan Sağlığı II. Sempozyumu, 27-28 Mart 2008, İstanbul.
- Kaya, A. & Siyez, D. M. (2010). KA-Sİ Çocuk ve Ergenler İçin Empatik Eğilim Ölçeği: Geliştirilmesi Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 35(156), 110-125.
- Kayaalp, L. (2008). Ergenlikte Kimlik İfadesi Olarak Şiddet, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinliği, Adolesan Sağlığı II, Sempozyum Dizisi, (63), 33-39.
- Kocacık, F. (2001). Şiddet Olgusu Üzerine. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(1), 1-7.

- Korkmaz, İ. (2013). Sosyal Öğrenme Kuramı. (Ed.) Yeşilyaprak, B. Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi. 10. Baskı. Ankara: Pegem Akademi, 245-269.
- Köknel, Ö. (1996). Bireysel ve Toplumsal Şiddet, Özcan Köknel Dizisi 9, Altın Kitaplar Yayın Evi.
- Kulaksızoğlu, A. (2007). *Ergenlik psikolojisi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Masten, A. S. (1986). Humor and competence in school-aged children. *Child Development*, 57, 461-473.
- Masten, A. S. (2001). Ordinary magic: Resilience processes in development. *American psychologist*, 56(3), 227-238.
- Masten, A. S., Hubbard, J. J, Gest, S. D, Tellegen, A., Garmezy, N. & Ramirez, M. (1999). Competence in the context of adversity: pathways to resilience and maladaptation from childhood to late adolescence. *Development and Psychopathology*, 143-169.
- Mızrakçı A. M. (2011). Üniversite Öğrencilerinde Empati Ve Psikolojik Sağlamlık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Yakındoğu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Lefkoşa.
- Morrissey, K. M. & Werner-Wilson, R. J. (2005). The relationship between out-of-school activities and positive youth development: An investigation of the influences of communities and family. Adolescence. *Family Therapy*, 32(2), 75.
- O'Dea, J. A. & Abraham, S. (2000). Improving the body image, eating attitudes, and behaviors of young male and female adolescents: a new educational approach that focuses on self-esteem. *International Journal of Eating Disorders*, 28(1), 43-57.
- Olweus, D., Limber, S., & Mahalic, S. F. (1999). *Bullying prevention program*. Center for the study and prevention of violence, institute of behavioral science, university of colorado at boulder.
- Öğülmüş, S. (2001). Bir Kişilik Özelliği Olarak Yılmazlık, I. Ulusal Çocuk ve Suç Sempozyumu: Nedenler ve Önleme Çalışmaları, (29-30 Mart), Ankara.
- Öz, F. & Bahadır-Yılmaz, U. (2009). Ruh Sağlığının Korunmasında Önemli Bir Kavram, Psikolojik Sağlamlık. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 16(3), 82-89.
- Özcan, B. (2005). Anne-Babaları Boşanmış ve Anne-Babaları Birlikte Olan Lise Öğrencilerinin Yılmazlık Özellikleri ve Koruyucu Faktörler Açısından

- Karşılaştırılması, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özer, E. (2013). Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik Sağlamlık Düzeylerinin Duygusal Zeka ile Beş Faktör Özellikleri Açısından İncelenmesi, Doktora Tezi, Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı. Konya.
- Pala, A. (2008). Öğretmen Adaylarının Empati Kurma Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(1), 13-23.
- Rak, C. F. & Patterson, L. E. (1996). Promoting resilience in at-risk children. *Journal Of Counseling and Development*, 74(4), 368-373.
- Rehber, E. & Atıcı, M. (2009). İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Empatik Eğilim Düzeylerine Göre Çatışma Çözme Davranışlarının İncelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(1), 323-342.
- Rogers, C. R. (1970). Carl rogers on encounter groups, New York; Horper And Row.
- Rogers, C.R. (1983). Empatik Olmak Değeri Anlaşılmamış Bir Varoluş Şeklidir. (Çev. F. Akkoyun). *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 16, 103-124.
- Sarıkaya, A. (2015). 14-18 Yaş Arası Ergenlerin Benlik Saygısı ve Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri Arasındaki İlişki. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı, İstanbul.
- Sarkaya, A. (2015). 14-18 Yaş Arası Ergenlerin Benlik Saygısı ve Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri Arasındaki İlişki, Yüksek Lisans Tezi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Schwarzer, R. & Fuchs, R. (1995). Changing risk behaviors and adopting health behaviors: the role of self-efficacy beliefs. a. bandura (ed). Self-efficacy in changing societies. New York, *Combridge University Pres*, 259-288.
- Sipahioğlu, Ö. (2008). Farklı Risk Gruplarındaki Ergenlerin Psikolojik Sağlamlıklarının İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bilim Dalı, Konya.
- Staub, E. (1990). Commentary on partı. in eisenberg, n., strayer, j. (eds.), empathy and its development. *Cambridge University Pres*, 103-119.
- Steinberg, L. (2007). *Ergenlik*. Ankara: İmge Kitap Evi.

- Steiner, H. & Yalom I. (2012). *Ergen Terapisi*, (Y. Özkardeşler Şallı Çev.). Prestij Yayınları
- Şimşek, D. (2013). Ergenlik Döneminde Çocukların Evden Kaçma Nedenlerinin İncelenmesi, “İstanbul İlinde Kurum Bakımında Olup Evden Kaçma Geçmiş Bulunan Ergenler Üzerindeki Bir Değerlendirme, Kurum Bakımında Olup Evden Kaçma Geçmiş Bulunan Ergenler Üzerindeki Bir Değerlendirme”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu. (1998). Aile İçinde Şiddet ve Toplumsal Alanda Şiddet, Başbakanlık Basım Evi, Ankara.
- TDK (2005). *Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük*, (10. Baskı). Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- TDK. (2005). *Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük*, (10. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
- Telef, B. B. & Karaca, R. (2011). Ergenlerin Öz-Yeterliliklerinin ve Psikolojik Semptomlarının İncelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(16), 499-518.
- Telef, B. B. (2016). Ergenlerde Olumlu ve Olumsuz Duygular İle Riskli Davranışlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 22(2), 591-604.
- Terzi, Ş. (2007). Okullarda Yaşanan Şiddeti Önleyici Bir Yaklaşım: Kendini Toparlama Gücü. Gazi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 12(12).
- Tiryakioğlu, Ö. (2012). Erken ergenlik (Puberte), <http://ozaytiryakioğlu.com/erergen.html>, 30.04.2017 tarihinde erişilmiştir.
- Toprak, H. (2014). Ergenlerde Mutluluk Ve Yaşam Doyumunun Yordayıcısı Olarak Psikolojik Sağlamlık ve Psikolojik İhtiyaç Doyumu, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bilim Dalı, Sakarya.
- Tugade, M. M. & Fredrickson, B. L. (2004). Resilience individuals use positive emotions to bounce back from negative emotional experiences. *Journal of Personality and Social Psychology*, 320- 333.
- Turgut, Ö (2015). Ergenlerin Psikolojik Sağlamlık Düzeylerinin, Önemli Yaşam Olaylar, Algılanan Sosyal Destek Ve Okul Bağlılığı Açısından İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, Eskişehir.

- Tümlü, G., Ü. & Recepoğlu, E. (2013). Üniversite Akademik Personelinin Psikolojik Dayanıklılık ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi/Journal Of Higher Education And Science*, 205-213.
- TÜRK DİL KURUMU.(2011). *Genel Türkçe Sözlük*. TDK, İstanbul.
- Tüzün, Ü. (2002). Gelişen İletişim Araçlarının Çocuk ve Gençlerin Etkileşimi Üzerine Etkisi. *Düşünen Adam*, 15(1), 46-50.
- User, İ., Kümbetoğlu, B. & Kolonkaya, T. (2002). Şiddete İlişkin Bir Bilinç Yükseltme Çalışması. Y. Özdek(Ed.), *Yoksulluk, Şiddet Ve İnsan Hakları, Todaie Yayınları: Ankara*, 157-158.
- Uysal, A. (2003). Şiddet Karşıtı Programlı Eğitimin Öğrencilerin Çatışma Çözümleri, Şiddet Eğilimleri Ve Davranışlarına Yansıması, Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Ünal, F. (2003). Empatik İletişim Eğitiminin Okulöncesi Çocuğu Olan Annelerin Empatik Beceri Düzeylerine Etkisi, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi Anabilim Dalı, Ankara.
- Ünsal, A. (1996). Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi. *Cogito Üç Aylık Düşünce Dergisi*, 29-36.
- Werner, E. (1996). How children become resilient: Observations and cautions. *Resilience In Action*, 1(1), 18-28.
- Yardımcı, F. K. (2007). İlköğretim Öğrencilerinde Algılanan Sosyal Destek ile Öz-Yeterlik İlişkisi ve Etkileyen Değişkenlerin İncelenmesi, Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Yavuzer, H. (2011). *Çocuk psikolojisi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yehuda, R., Flory, J. D., Southwick, S., & Charney, D. S. (2006). Developing an agenda for translational studies of resilience and vulnerability following trauma exposure. *Annals Of The New York Academy of Sciences*, 1071(1), 379-396.
- Yörükoğlu, A. (1987). Gençlik çağı: Ruh sağlığı ve ruh sorunları, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Zimmerman, B. J. & Bandura, A. (1994). Impact of self-regulatory influences on writing course attainment. *American Educational Research Journal*, 31(4), 845-862.

8. EKLER

8.1. EK 1. Demografik Bilgi Formu

Değerli Öğrenciler;

Bu araştırma, Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı'nda tez çalışması için yapılmıştır. Anket sorularını cevaplarken göstereceğiniz gayret ve samimiyet araştırma sonuçlarının güvenilirliği açısından son derece önem arz etmektedir. Bu yüzden; tüm soruları dikkatle okuyarak görüşlerinize en yakın olduğunu düşündüğünüz seçeneği işaretleyiniz. Sorulara vereceğiniz cevapların doğruluğu, çalışmanın sonuçlarının sağlıklı olması bakımından önemlidir. Bu bilimsel çalışmaya olan katkınız ve içtenlikle verdiğiniz yanıtlar için teşekkür ederim.

1.Fiziksel şiddete maruz kaldınız mı?

Bedeninize yönelik her türlü saldırı, fiziksel şiddettir. Tokat, tekme ve yumruk atmak, sarsmak, hırpalamak, boğaz sıkmak, bağlamak, saç çekmek, herhangi bir cisim atmak, kesici ve delici aletler ya da ateşli silahlarla yaralamak, işkence yapmak, sağlıksız koşullarda yaşamaya zorlamak, sağlık hizmetlerinden yararlanmayı engellemek ve öldürmek gibi eylemler fiziksel şiddet tanımına dahildir.

()Evet

() Hayır

2. Psikolojik (duygusal) şiddete maruz kaldınız mı?

Kişinin bedeninden çok ruh sağlığını hedef alan şiddet türü psikolojik şiddettir. Sürekli olarak bağırarak, korkutmak, küfür veya hakaret etmek, aileyle, arkadaşlarla, komşularla görüştürmemek, giyim tarzıyla ilgili baskı yapmak, eve hapsetmek, çocuklardan uzaklaştırmak, kıskançlık bahanesiyle sürekli kontrol altında tutmak, başkalarıyla kıyaslamak, sevdiği eşya ve hayvanlara zarar vermek, tehdit etmek, şantaj yapmak, aynı şekilde düşünmeye zorlamak gibi eylemler psikolojik şiddet tanımına girer.

()Evet

() Hayır

3. Ekonomik şiddete maruz kaldınız mı?

Ekonomik kaynakların ve paranın düzenli bir şekilde kadın üzerinde bir yaptırım, tehdit ve kontrol aracı olarak kullanılmasıdır. Koşullar elverdiği halde evin masraflarını karşılamamak, para vermemek, kısıtlı para vermek, ailenin gelir ve giderleri konusunda bilgi vermemek, aileyi ilgilendiren maddi konularda fikir almadan tek başına karar vermek, kişinin mallarına ve gelirine el koymak, çalışmasına engel olmak, istemediği işte zorla çalıştırmak gibi davranışlar ekonomik şiddettir.

() Evet

() Hayır

4. Cinsel şiddete maruz kaldınız mı?

Kadını rıza göstermediği herhangi bir cinsel davranışa zorlamak cinsel şiddettir. Cinsel şiddet, cinselliğin bir tehdit, sindirme ve kontrol etme aracı olarak kullanılmasını da içerir. Çocukların cinsel istismarı, evlilik içi ya da evlilik dışı tecavüz, cinsel saldırı, cinsel taciz, rahatsızlık verici cinsel imalar içeren telefon mesajları, mektuplar, cinsel organlara zarar vermek, zorla cinsel içerikli yayın izletmek, çocuk doğurmaya veya doğurmamaya zorlamak, fuhşa zorlamak, zorla evlendirmek, vb. eylemler, cinsel şiddet olarak tanımlanır.

() Evet

() Hayır

5. Aile üyeleri tarafından şiddete maruz kaldınız mı?

() Evet

() Hayır

6. Arkadaşların tarafından şiddete maruz kaldınız mı?

() Evet

() Hayır

7. Öğretmenin tarafından şiddete maruz kaldınız mı?

() Evet

() Hayır

8. Cinsiyetiniz: () Kız () Erkek

9. Yaşınız:.....

10. Kaçınıcı sınıfsınız?

() 9.

() 10.

() 11.

() 12.

11. Geçen seneki yılsonu not ortalamanız:.....

12. Siz dahil kaç kardeşsiniz?

☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 4'ten fazla

13. Annenizin eğitim durumu nedir?

☐ Okur yazar değil ☐ Okur yazar ama ilkokul mezunu değil ☐ İlkokul
☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Yüksek Okul ve Üniversite ☐ Diğer

14. Babanızın eğitim durumu nedir?

☐ Okur yazar değil ☐ Okur yazar ama ilkokul mezunu değil ☐ İlkokul
☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Yüksek Okul ve Üniversite ☐ Diğer

15. Ailenizin ortalama aylık geliri nedir?

☐ 1000 tl ye kadar ☐ 1001-1500 tl ye kadar ☐ 1501-2000 tl ye kadar
☐ 2001-2500 tl ye kadar ☐ 2501 ve üzeri

16. Anne –babanız beraber mi?

☐ Evet ☐ Hayır

17. Anne-babanız hayatta mı?

☐ Her ikisi de yaşıyor ☐ Annem öldü, babam yaşıyor
☐ Babam öldü, annem yaşıyor ☐ Her ikisi de öldü

18. Yaşamınızın çoğunluğunu geçirdiğiniz yer neresidir?

☐ Köy- kasaba ☐ İl ☐ İlçe

19. Annenizin mesleği nedir?

☐ Ev hanımı ☐ Memur ☐ İşçi ☐ Serbest ☐ Esnaf ☐ Diğer

20. Babanızın mesleği nedir?

☐ Memur ☐ İşçi ☐ Serbest ☐ Esnaf ☐ Diğer

21. Okulunuza mazeretsiz olarak sık sık devamsızlık yapar mısınız?

☐ Evet ☐ Hayır

8.2. EK 2. Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlık Ölçeği (ÇGPSÖ-12)

Değerli Öğrenciler; aşağıda soruları dikkatle okuyarak görüşlerinize en yakın olduğunu düşündüğünüz seçeneği yuvarlak içine alınız. Doğru veya yanlış cevap yoktur. Sorulara vereceğiniz cevapların doğruluğu, çalışmanın sonuçlarının sağlıklı olması bakımından önemlidir.

Maddeler		Beni hiç tanımlamıyor	Çok az tanımlıyor	Biraz tanımlıyor	Oldukça tanımlıyor	Beni tamamen tanımlıyor
1.	Hayatımda saygı duyabileceğim insanlar var.	1	2	3	4	5
2.	Eğitim almak benim için önemlidir.	1	2	3	4	5
3.	Ailem benim hakkımda birçok şeyi bilir (örneğin, arkadaşlarımdan kim olduğunu, nelerden hoşlandığımı) .	1	2	3	4	5
4.	Başladığım faaliyetleri/işleri bitirmeye çalışırım.	1	2	3	4	5
5.	Bir şeyler istediğim şekilde gitmediğinde, diğer insanlara ve kendime zarar vermeden bu durumu çözebilirim (örneğin, şiddete başvurmadan veya kötü şeyler söylemeden).	1	2	3	4	5
6.	Yardıma ihtiyacım olursa, nereden yardım alabileceğimi bilirim.	1	2	3	4	5
7.	Kendimi okuluma ait hissediyorum.	1	2	3	4	5
8.	Ailem zor zamanlarımda yanımdadır (örneğin	1	2	3	4	5

hasta olduğumda veya başım sıkıştığında).

9.	Arkadaşlarım zor zamanlarımda yanımdadır.	1	2	3	4	5
10.	Yaşadığım toplumda bana adil bir şekilde davranılır.	1	2	3	4	5
11.	Hayatımda gelecekte kullanacağım yeteneklerimi geliştireceğim fırsatlara sahibim.	1	2	3	4	5
12.	Ailemin aile geleneklerini ve kültürünü seviyorum.	1	2	3	4	5

8.3. EK 3. Çocuklar İçin Öz-yeterlik Ölçeği

Sevgili öğrenciler, aşağıdaki soruları dikkatlice okuyup, sizin duygu ve düşüncelerinizi yansıtan her soru için sadece bir cevabı işaretleyiniz. Aşağıdaki sorulara cevabınız “Hiç” ise 1’i, “Biraz” ise 2’yi “Oldukça iyi” ise 3’ü, “İyi” ise 4’ü “Çok iyi” ise 5’i işaretleyiniz. Teşekkürler.

		Hiç	Biraz	Oldukça iyi	İyi	Çok iyi
1.	Sınıf arkadaşlarınız sizinle aynı görüşte olmadığı zaman kendi görüşlerinizi ne kadar iyi ifade edebilirsiniz?	•	•	•	•	•
2.	Olumsuz bir olay karşısında kendi kendinize moralinizi yükseltmeyi ne kadar iyi başarabiliyorsunuz?	•	•	•	•	•
3.	Yapılacak başka ilgi çekici şeyler olduğunda dersinizi ne kadar iyi çalışabiliyorsunuz?	•	•	•	•	•
4.	Çok korktuğunuzda yeniden sakinleşebilmeyi ne kadar iyi başarabiliyorsunuz?	•	•	•	•	•
5.	Çevrenizdeki diğer çocuklarla arkadaşlık kurmada ne kadar iyisiniz?	•	•	•	•	•
6.	Sınav için hazırlanmanız gereken bir üniteye ne kadar iyi çalışabiliyorsunuz?	•	•	•	•	•
7.	Tanımadığınız bir kişi ile sohbet etme konusunda ne kadar iyisiniz?	•	•	•	•	•
8.	Sinirlerinize ne kadar iyi hâkim olabilirsiniz?	•	•	•	•	•
9.	Her gün ev ödevlerinizi tamamlama konusunda ne kadar başarılısınız?	•	•	•	•	•
10.	Sınıf arkadaşlarınız ile ne kadar uyumlu çalışabiliyorsunuz?	•	•	•	•	•
11.	Duygularınızı ne kadar iyi kontrol edebiliyorsunuz?	•	•	•	•	•

12.	Her dersinizde ders boyunca dikkatinizi ne kadar iyi toparlayabiliyorsunuz?	•	•	•	•	•
13.	Çevrenizdeki diğer çocuklara sizin hoşlanmadığınız bir şeyi yaptıklarını ne kadar iyi anlatabilirsiniz?	•	•	•	•	•
14.	Kendinizi iyi hissetmediğinizde kendi kendinize moral vermede ne kadar iyisiniz?	•	•	•	•	•
15.	Okuldaki derslerin tümünü anlamayı başarma konusunda ne kadar iyisiniz?	•	•	•	•	•
16.	Komik bir olayı bir öğrenci grubuna ne kadar iyi anlatabilirsiniz?	•	•	•	•	•
17.	Okuldaki çalışmalarınızla ailenizi memnun etmeyi ne kadar başarabiliyorsunuz?	•	•	•	•	•
18.	Diğer çocuklarla arkadaşlığınızı sürdürebilme konusunda ne kadar başarılısınız?	•	•	•	•	•
19.	Sizi rahatsız eden düşüncelerinizi bastırma konusunda ne kadar başarılısınız?	•	•	•	•	•
20.	Herhangi bir sınavı geçme konusunda ne kadar başarılısınız?	•	•	•	•	•
21.	Olması muhtemel şeyler için endişe etmeme konusunda ne kadar başarılısınız?	•	•	•	•	•

8.4. EK 4. Empatik Eğilim Ölçeği

Size uygun gelen yanıtları yuvarlak içine		Tam amen Aykırı	Oldu kça Aykırı	K arar- sı zım	Ol dukça Uygu n	Tam amen Uygun
1.	Çok sayıda dostum var.	1	2	3	4	5
2.	Film izlerken bazen gözlerim yaşarır.	1	2	3	4	5
3.	Sıklıkla kendimi yalnız hissederim.	1	2	3	4	5
4.	Bana dertlerini anlatanlar yanımdan	1	2	3	4	5
5.	Başkalarının problemleri beni kendi	1	2	3	4	5
6.	Duygularımı başkalarına iletmekte	1	2	3	4	5
7.	İnsanların film seyrederken ağlamaları tuhafıma gider.	1	2	3	4	5
8.	Birisi ile tartışırken bazen dikkatim onun söylediklerinden çok verdiğim cevap üzerinde	1	2	3	4	5
9.	Çevremde çok sevilen bir insanım.	1	2	3	4	5
10.	TV'deki filmler mutlu sona ulaşınca	1	2	3	4	5
11.	Düşüncelerimi başkalarına iletmekte	1	2	3	4	5
12.	İnsanların çoğu bencildir.	1	2	3	4	5
13.	Sinirli bir insanım.	1	2	3	4	5
14.	Genellikle insanlara	1	2	3	4	5
15.	İnsanlar beni tam olarak	1	2	3	4	5
16.	Girişken bir insanım.	1	2	3	4	5
17.	Bir yakınımaya derdimi anlatmak beni	1	2	3	4	5
18.	Genellikle hayatımdan	1	2	3	4	5
19.	Yakınlarım bana sık sık dertlerini	1	2	3	4	5
20.	Genellikle keyfim yerindedir.	1	2	3	4	5

8.5. EK 5. Etik Kurul Kararı

[illegible]

1718-SORF

8.6. EK 6. Meb Anket Uygulama İzni

T.C.
KAHRAMANMARAŞ VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 35776031-605.01-E.6362641
Kona : Anket Uygulaması

05.05.2017

Sayın Ahmet TOPRAK
Yunus Emre Mah. 76625 Sok. No:7 Otaçoğlu Apartmanı 6/12
Onikişubat/KAHRAMANMARAŞ

İlgi: a)24/04/2017 tarihli dilekçeniz.

b) Millî Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nün 07/05/2012 tarihli ve B.08.0.YET.00 20.000 3616 sayılı Araştırma Yürütme ve Sosyal Etkinlik İzni'ni hakkındaki 2012/13 nolu Genelgesi.

Müdürlüğümüze vermiş olduğunuz İlgi (a) dilekçenizde "Şiddete Maruz Kalan Ergen Öğrencilerin Psikolojik Sağlamlıkları ile Empati ve Öz-yeterlilikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" anket çalışması, ilimiz Onikişubat ve Dulkadiroğlu İlçelerindeki ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilere 2016-2017 Eğitim Öğretim yılına uygulanması Müdürlüğümüz, Araştırma ve Değerlendirme Komisyonu tarafından uygulanması uygun görülmüştür.

Anket sonucu CD ortamında Müdürlüğümüz AR-GE Birimine teslim edilmesini rica ederim.

Ahmet AKKÜNCÜ
Müdür
Müdür Yardımcısı

EKLER:

- 1- Araştırma Değerlendirme Formu (1 adet)
- 2 Taahhütname, Tutanağı (2 adet)

Güvenli Elektronik İmza
Aşağı ile Aynısıdır 05.05.2017
Sunay ÖZKAN
Y.H.K.L.

Yenişehir Mahallesi 1041. Zeynep Sokak No:1
46100 KAHRAMANMARAŞ
www.meb.gov.tr/gizlilik

Aytemel Elektronik Kurum - KÖSETEK
Tic. Sic. No: 27.346.0306-00000000000000000000
Web: www.kosetek.com.tr/gizlilik

FORM: 2

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı

ARAŞTIRMA DEĞERLENDİRME FORMU

ARAŞTIRMA SAHİBİNİN	
Adı Soyadı	Ahmet TOPLU
Kurumu / Üniversitesi	Mersin Çag Üniversitesi
Araştırma yapılacak iler	Kahramanmaraş
Araştırma yapılacak eğitim kurumu ve kademesi	Kahramanmaraş İli Onikişubat ve Dulkadiroğlu İlçelerinde Bulunan Ortaöğretim Kurumlarında (Lise) Öğrenim Gören Öğrencilere Uygulanacaktır.
Araştırmanın konusu	"Şiddete Maruz Kalan Ergen Öğrencilerin Psikolojik Sağlamlıkları ile Empati ve Öz-yeterlilikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi"
Üniversite / Kurum onayı	Yok
Araştırma/proje/ödev/ tez önerisi	Tez
Veri toplama araçları Görüş istenilecek Birim/Birimler	Araştırmada anket formları kullanılacaktır.
KOMİSYON GÖRÜŞÜ	
Araştırma kapsamında; Kahramanmaraş İli Onikişubat ve Dulkadiroğlu İlçelerinde Bulunan Ortaöğretim Kurumlarında (Lise) Öğrenim Gören Öğrencilere 2016-2017 Öğretim döneminde anket uygulama çalışmalarının yapılması komisyonumuzca uygun görülmüştür.	
Komisyon kararı	Oybirliği ile akmıştır.

KOMİSYON

04.05.2017

Ahmet AKKÜNCÜ
Komisyon Başkanı

Mehmet AKTÜRK
Üye

Ramazan ŞİŞMAZ
Üye

EK - 1

**ARAŞTIRMA TAMAMLANDIKTAN SONRA, ARAŞTIRMANIN TESLİMİNE
İLİŞKİN TAHHÜTNAME TUTANAĞI**

ARAŞTIRMA SAHİBİNİN	
Adı Soyadı	Ahmet TOPLU
Bağlı bulunduğu Üniversite/Kurum	Mersin Çığ Üniversitesi
Araştırmanın konusu	"Şiddete Maruz Kalan Ergen Öğrencilerin Psikolojik Sağlamlıkları ile Empati ve Öz-yeterlilikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi"
Teslim edilen araştırma örneği türü ve sayısı	 Adet elektronik ortamda CD / Basılı materyal
Araştırmayı teslim alan kurum	Kahramanmaraş İİ Milli Eğitim Müdürlüğü

Yukarıda yazılı araştırma örneğini Millî Eğitim Müdürlüğü Ar-Ge Bölümüne teslim edeceğimi taahhüt ederim

...../2017

Araştırma Sahibi

Ahmet TOPLU

EK – 1**ARAŞTIRMA TAMAMLANDIKTAN SONRA, ARAŞTIRMANIN TESLİMİNE
İLİŞKİN TAAHHÜTNAME TUTANAĞI**

ARAŞTIRMA SAHİBİNİN	
Adı Soyadı	Ahmet TOPLU
Bağlı bulunduğu Üniversite/Kurum	Mersin Çag Üniversitesi
Araştırmanın konusu	“Şiddete Maruz Kulan Ergen Öğrencilerin Psikolojik Sağlamlıkları ile Empati ve Öz-yeterlilikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”
Teslim edilen araştırmaya örneği türü ve sayısı	 Adet elektronik ortamda CD / Basılı materyal
Araştırmayı teslim alan kurum	Kahramanmaraş İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Yukarıda yazılı araştırma örneğini Millî Eğitim Müdürlüğü Ar-Ge Bölümüne teslim edeceğimi taahhüt ederim

...../2017

Araştırma Sahibi

Ahmet TOPLU

8.7. EK 7. Sütçü İmam Üniversitesi Etik Kurul Kararı

T.C.

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU KARARLARI

Toplantı Tarihi: 21.04.2017

Toplantı Sayısı: 2017/07

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu 21/04/2017 Cuma günü Prof. Dr. M. Akif ÖZDOĞAN'ın başkanlığında toplanarak aşağıdaki kararı almıştır.

KARAR 1:

Çağ Üniversitesinin 19/04/2017 tarih ve 417 sayılı yazısında Çukurova Üniversitesi Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Soner ÇAKMAK'ın danışmanlığını yaptığı Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Ahmet TOPLU'nun "Şiddete maruz kalan ergen öğrencilerin psikolojik sağlamlıkları ile empati ve öz yeterlilikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi" başlıklı Psikoloji Tezli Yüksek Lisans Programındaki Tezi kurumumuzda görüşülmüştür. Raporör Yrd.Doç.Dr. Yemliha COŞKUN'un görüşleri doğrultusunda yapılan değerlendirme ve oylama sonucunda Tezinin uygun olduğuna oy birliği ile karar verilmiştir.

Prof. Dr. Mehmet Akif ÖZDOĞAN İMZA	Prof. Dr. Seyhan TAŞ İMZA	Yrd.Doç.Dr. Sadi GEDİK İMZA
Doç.Dr. Emin TOROĞLU İMZA	Yrd.Doç.Dr. Yemliha COŞKUN İMZA	

8.8. EK 8. Anket Uygulama İzni

ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ 20.
ÇAĞ UNIVERSITY yıl

SAYI : 23867972/ **413**
KONU: Tez Anket İzni Hakkında

19.04.2017

KAHRAMANMARAŞ İL MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ' NE

1. Psikoloji Tezli Yüksek Lisans Programında kayıtlı olup, halen kaydı tez aşamasında devam etmekte olan 201510045 numaralı **Ahmet TOPLU**, "**Şiddete maruz kalan ergen öğrencilerin psikolojik sağlamlıkları ile empati ve öz yeterlikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi**" konulu tez çalışmasını Çukurova Üniversitesi öğretim üyelerinden olan Tez danışmanı olarak atanan Yrd. Doç. Dr. Soner ÇAKMAK ile halen yürütülmektedir.
 2. Adı geçen öğrenci bu tez çalışması kapsamında Kahramanmaraş iline bağlı On İki Şubat İlçesi ile Dulkadiroğlu İlçe Millî Eğitim Müdürlüğünde halen okuyan öğrencilerine Ek' ler de sunulan anketleri 19.04.2017 – 26.05.2017 tarihleri arası uygulanacak şekilde veri toplamak üzere anket uygulamasını yapmak istemektedir.
 3. Adı geçen öğrenci bu tez çalışması kapsamında yukarıda belirtilen anketi uygulayabilmesi için gerekli iznin verilmesi makamlarının tensiplerine maruzdur.
- Arz ederim.

Yrd. Doç. Dr. N. Faruk KOÇ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü
Yrd. Doç. Dr. İbrahim İNAN

EKLERİ: 5 (Beş) Sayfa Anket Formları.

8.9. EK 9. Etik Kurul İzni

ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ 20.
YIL
 2017

NU: AHMET TOPLU Etik Kurul İzni Hakkında

19 Nisan 2017

T.C

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜK MAKAMINA

1. Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Tezli Yüksek Lisans Programında kayıtlı olup, halen kaydı tez aşamasında devam etmekte olan 201510045 numaralı **AHMET TOPLU** "**Şiddete maruz kalan ergen öğrencilerin psikolojik sağlamlıkları ile empati ve öz yeterlikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi**" konulu tez çalışmasında tez danışmanı olarak atanan Çukurova Üniversitesi öğretim üyesi olan Yrd. Doç. Dr. Soner ÇAKMAK ile halen tez çalışmasını adı geçen öğretim üyesi ile yürütmektedir.
2. Bu kapsamda, Üniversitemiz öğrencisi olan **AHMET TOPLU** tarafından yürütülmesi tez danışmanınca uygun görülen, "**Şiddete maruz kalan ergen öğrencilerin psikolojik sağlamlıkları ile empati ve öz yeterlikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi**" başlıklı Psikoloji Tezli Yüksek Lisans Programındaki Tezinin Üniversiteniz Etik Kurulunda değerlendirilmesi konusunda gereğini arz ederim.

 Yrd. Doç. Dr. Mehmet KOÇ
 Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü
 Yrd. Doç. Dr. İbrahim İMAN

9. ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler:

Adı Soyadı : Ahmet TOPLU
Doğum Tarihi : 05.07.1988
Doğum Yeri : Kahramanmaraş
Medeni Durum : Evli
E-mail : ahmettoplu88@hotmail.com
Telefon : 05534259410

Eğitim Durumu:

Lise : Kahramanmaraş Lisesi (2006)
Lisans : Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Eğitim
Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim
Dalı(2013)
Yüksek Lisans : Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler
Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı (2017)

İş Deneyimi:

2013 Yılından itibaren MEB'e bağlı olan Kahramanmaraş Türkoğlu Anadolu İmam
Hatip Lisesinde Psikolojik Danışman/ Rehber Öğretmen olarak görev yapmaktayım.